

הישיבה המאה־חמישים־ושמונה של הכנסת העשירית

יום רביעי, כ' בטבת התשמ"ג (5 בינואר 1983)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:04

א. בחירת נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים

— אינו נוכח	שמחה ארליך	היור"ר מ' כהן־אבידב:	אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
— אינה נוכחת	חמר אשל	הסעיף הראשון בסדר־היום:	בחירת נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים. אני אסביר את מהלך ההצבעה: על השולחנות ליד כל חבר הכנסת מונח פתק, הכולל רשימת המועמדים כנציגי הכנסת לוועדת המינויים לקאדים. הכנסת בוחרת בשלושה נציגים, מהם שניים מוסלמים. כל חבר הכנסת יסמן סימן ס ליד שם המועמד וישים את הפתק במעטפה. מזכיר הכנסת יקרא בשמות חברי הכנסת וכל חבר הכנסת בהיקרא שמו ייגש וישים את המעטפה בקלפי.
— אינו נוכח	דב כן־מאיר	קריאה:	חיבים לבחור בשלושה?
— אינו נוכח	יהודה כן־מאיר	היור"ר מ' כהן־אבידב:	אפשר שלא לבחור כלל, אפשר אפילו להשאיר פתק לבן.
— מצביע	מרדכי כן־פורת	פסח גרופר (הליכוד):	אפשר לסמן רק שם אחד?
— אינו נוכח	מיכאל כר־זהר	היור"ר מ' כהן־אבידב:	הכול אפשרי, רק לא לבחור ביותר משלושה.
— מצביע	חיים בר־לב	אני ממנה את חברי הכנסת דוד מגן, יעקב צור וחיים דרוקמן כוועדת קלפי.	אני מבקש ממזכיר הכנסת לקרוא בשם כל חבר הכנסת, וחבר הכנסת יטיל את המעטפה לקלפי. הקלפי עומדת משמאלי. בבקשה, מזכיר הכנסת.
— אינו נוכח	עוזי ברעם	(מזכיר הכנסת ש' יעקבסון קורא בשמות חברי הכנסת):	
— מצביע	יצחק ברמן	אהרן אכוחצירא	— אינו נוכח
— מצביע	פנחס גולדשטיין	אליעזר אבטבי	— אינו נוכח
— מצביע	מרדכי גור	אבא אבן	— אינו נוכח
— מצביע	יעקב גיל	רפאל אדרי	— מצביע
— מצביע	מרים גלזר־תעסה	אהרן אוון	— אינו נוכח
— מצביע	פסח גרופר	אהוד אולמרט	— אינו נוכח
— אינו נוכח	אלעזר גרונת	שולמית אלוני	— מצביעה
— אינה נוכחת	שרה דורון	עדיאל אמוראי	— אינו נוכח
— מצביע	מיכאל דקל	יעקב ז'אק אמיר	— מצביע
— מצביע	חיים דרוקמן	שושנה ארכלי־אלמחלינו	— אינה נוכחת
— אינו נוכח	יגאל הורביץ	נאוה ארד	— אינה נוכחת
— מצביע	מנחם הכהן	יורם ארדור	— אינו נוכח
— מצביע	שלמה הלל		
— אינו נוכח	שמואל הלפרט		
— אינו נוכח	זבולון המר		
— מצביע	אהרון הראל		
— מצביע	חיים הרצוג		
— מצביע	שבח וייס		
— מצביע	מאיר וילנר		

— אינו נוכח	אורי סבג	— מצביע	אריאל ויינשטיין
— אינו נוכח	מנחם סבידור	— מצביע	מרדכי וירשובסקי
— מצביע	רפאל סויסה	— מצביע	מחמד ותר
— מצביעה	עדנה סולודר	— מצביע	תופיק זיאר
— אינו נוכח	נפתלי פדר	— אינו נוכח	יצחק זייגר
— אינו נוכח	חנן פורת	— מצביע	דרור זייגרמן
— מצביע	מנחם פרוש	— אינו נוכח	יחזקאל זכאי
— מצביע	יהודה פרח	— מצביע	דב זכין
— מצביע	שמעון פרס	— מצביע	חמד חלאילה
— מצביע	יצחק פריץ	— מצביע	מיכאל חריש
— אינו נוכח	גדעון פת	— אינו נוכח	יהודה חשאי
— מצביע	יאיר צבן	— מצביע	תופיק טובי
— מצביע	יעקב צור	— אינו נוכח	גד יעקבי
— מצביע	מרדכי צפורי	— אינה נוכחת	גאולה כהן
— מצביע	אליעזר קולס	— מצביע	יגאל כהן
— אינו נוכח	חיים קופמן		
— מצביע	חיים קורפו		היו"ר מ' כהן-אבידב:
— מצביע	מיכאל קליינר		חברי הכנסת, כל חברי הכנסת שייכנסו לאולם באיחור,
— אינו נוכח	משה קצב		תינתן להם אפשרות להצביע לאחר שיוקראו כל השמות.
— אינו נוכח	יצחק רבין		(מוזכר הכנסת ש' יעקבסון ממשך לקרוא כשמות חברי
— אינו נוכח	בן-ציון רובין	— מצביע	הכנסת)
— מצביע	אמנון רובינשטיין	— מצביע	מאיר כהן-אבידב
— מצביע	דניאל רחוליו	— אינו נוכח	יגאל כהן-אורגד
— אינו נוכח	יוסף רוס	— מצביע	אברהם כ"ץ-עוז
— מצביע	אמרי רון	— אינו נוכח	איתן לבני
— מצביע	מיכאל רייסר	— אינו נוכח	דוד לוי
— מצביע	צבי רנר	— מצביע	שלמה לורינץ
— אינו נוכח	אליעזר שוסטק	— מצביע	אמנון לין
— מצביע	משה שחל	— אינו נוכח	דוד מגן
— מצביע	מאיר שטרית	— מצביע	יצחק מודעי
— מצביע	דב שילנסקי	— מצביע	רוני מילוא
— מצביע	בנימין שליטא	— אינו נוכח	אברהם מלמד
— מצביע	ויקטור שם-טוב	— אינו נוכח	יעקב מרדור
— מצביע	יצחק שמיר	— מצביע	ירוחם משל
— מצביע	אליהו שפיזר	— מצביע	יובל נאמן
— מצביע	אברהם יוסף שפירא	— אינו נוכח	עקיבא נוף
— מצביע	אריאל שרון	— אינה נוכחת	אהרן נחמיאס
— אינו נוכח	יוסי שריד	— מצביע	אריה נחמקין
— מצביע	אברהם שריר	— מצביע	אורה נמיר
— מצביע	דן חיכון	— מצביע	משה נסים
		— מצביע	אמל נסראלדין
		— מצביע	רענן נעים

— בחירת נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקארים: הצעה לסדר-היום —

— מצביע	יצחק זיגור
— מצביע	יחזקאל זכאי
— אינו נוכח	יהודה חשאי
— מצביע	גד יעקבי
— אינה נוכחת	גאולה כהן
— מצביע	אברהם כ"ץ-עוז
— אינו נוכח	דוד לוי
— אינו נוכח	שלמה לורינץ
— אינו נוכח	יצחק מודעי
— אינו נוכח	ירוחם משל
— אינו נוכח	יובל נאמן
— מצביע	אריה נחמקין
— מצביעה	אורה נמיר
— מצביע	אורי סבג
— אינו נוכח	נפתלי פדר
— אינו נוכח	חנן פורת
— אינו נוכח	גרעון פח
— אינו נוכח	חיים קופמן
— אינו נוכח	משה קצב
— אינו נוכח	יצחק רבין
— אינו נוכח	בן-ציון רובין
— אינו נוכח	יוסף רוט
— אינו נוכח	אליעזר שוסטק
— אינו נוכח	יוסי שריד

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה למזכיר הכנסת. אני מודיע, שבמקום חבר הכנסת דרוקמן שעזב יהיה חבר הקלפי חבר הכנסת אבטבי. אני מבקש מחברי הקלפי לגשת אל מאחורי הבמה, למנות את הקולות ולהגיע לתוצאות.

בהזדמנות זו אני מקדם בכרחה את שובם לעבודה של חברינו, חברי הכנסת נפתלי בלומנטל וחיים הרצוג, ששבו לעבודה סדירה בכנסת. אני מאחל להם שיפעלו כעת כמרץ, כמלוא אונם, כמלוא מרצם, בעבודה תקינה ונעימה בכנסת; שישמרו על בריאותם, ושחברי הכנסת ישמרו גם על בריאותם של אחרים.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חברי הכנסת, אבקש לשבת במקומות ולא להתאסף ליד הקלפי. יקראו בשמות חברי הכנסת שטרם הצביעו. תינתן הזדמנות שנייה ואחרונה, אבל אני מבקש שלא לעמוד ליד הקלפי, זה מפריע.

חברי הכנסת, מזכיר הכנסת יקרא בשמות חברי הכנסת שלא הצביעו או שנעדרו, בפעם השנייה והאחרונה. תינתן האפשרות להצביע. אני מבקש ממזכיר הכנסת לקרוא בשמות חברי הכנסת שלא הצביעו עד כה.

(מזכיר הכנסת ש' יעקבסון קורא בשמות חברי הכנסת):

— אינו נוכח	אהרן אבוחצירא
— מצביע	אליעזר אבטבי
— מצביע	אבא אבן
— אינו נוכח	אהרן אוזן
— מצביע	אהוד אולמרט
— מצביע	עדיאל אמוראי
— מצביעה	שושנה ארבל-אלמזלינו
— אינה נוכחת	נאוה ארד
— אינו נוכח	יורם ארידור
— מצביעה	תמר אשל
— מצביע	מנחם כגין
— מצביע	יוסף בורג
— מצביע	נפתלי בלומנטל
— אינו נוכח	אליהו בן-אלישר
— מצביע	דב בן-מאיר
— מצביע	יהודה בן-מאיר
— אינו נוכח	מיכאל בריהר
— אינו נוכח	עוזי ברעם
— מצביע	אלעזר גרנוח
— מצביעה	שרה דורון
— אינו נוכח	יגאל הורביץ
— מצביע	שמואל הלפרט
— אינו נוכח	זבולון המר

ב. הצעה לסדר-היום

איי-העמדה לדין של שני פושעים נאצים בעיר הגרמנית דורטמונד

סיעתי — הנושא הוא מאותו סוג, שקצת קשה לי לדבר עליו בזמן שיש התרחשות מסוג אחר לגמרי באולם.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
ההתנגשות מובנת.

שבת וייס (המערך):

התביעה הכללית בעיר הגרמנית דורטמונד החליטה שלא לבקש כל עונש במשפט של גרמנייה וגרמני, אשר נאשמו

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חברי הכנסת, אנו עוברים להצעות לסדר-היום: הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת שבת וייס בנושא איי-העמדה לדין של שני פושעים נאצים בעיר הגרמנית דורטמונד. בבקשה, חבר הכנסת שבת וייס.

שבת וייס (המערך):

חברי הכנסת, אני פונה, אם מותר לי, ברשותך, לחברי

בהשתתפות ברצח כ-9,000 יהודים בגטו ולדימיר בשנים 1942 — 1943.

רבותי, זה קצת מפריע; קצת — עם כל הכבוד — מקברי לעסוק בנושא כזה, כאשר מתבצעת ספירת קולות מאחור וכן הלאה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, יש לי בקשה אליכם, הנושא ידוע, חשוב, רציני. אני מבקש מכל חברי הכנסת: אלה שרוצים להישאר באולם — ישבו וקשיבו, ואלה שאינם רוצים — יכולים לעזוב את האולם. אני מבקש מכם בפעם השנייה.

שבת וייס (המערך):

ניצולי השואה בישראל, שהעידו במשפטם של וילהלם וסטרהיידה, היום כן 74, שהיה בתחילת שנות הארבעים מפקד אוור ולדימיר ולינסק שבגבול פולין-אוקראינה, ומזכירתו דאו יהאנה צלה, היום בל 62 — נדהמו מהידיעה, כי התביעה הכללית במשפט החוזר שנערך בעיר דורטמונד בגרמניה החליטה לחזור בה מהאשמות שיוחסו לשני נאשמים אלה על חלקם ברצח כ-9,000 יהודים בגטו ולדימיר בשנים 1942 — 1943.

בית-המשפט הגרמני, בראשות השופט פאול פיטר, גבה בישראל עדויות לפני השופטים: דן בין בירושלים — כיום שופט בית-המשפט המחוזי בחיפה; ומיכה לינדנשטראוס — כיום שופט בית-המשפט המחוזי בנצרת.

פנסיונר חיפני, שניצל בזמנו מבר תופח שאליו הושלך עידום, העיד על מעלליו של מפקד האוור הקומיסר וילהלם וסטרהיידה. עד זה אמר, כי ראה כמו עיניו כיצד נאשם זה שלף את אקדחו וירה באשה יהודייה כבת שלושים, שבחיפוש בכליה נתגלו חרנגולת שחוטת וכמה תפוחי-אדמה. על הנאשמת צלה, שהיתה מזכירתו של הקומיסר, סיפר העד כי זו "התמחתה" ברצח ילדים יהודים.

עדים סיפרו, שהנאשם היה קומיסר באזור במשך שלוש האקציות שהיו בגטו זה בשנים 1942 — 1943, אשר במהלכן הוצאו להורג אלפי יהודים. לנאשמת, מזכירתו, הוצמד הכינוי "הרוצחת הבלונדינית", והיא סייעה בירו ככול.

עדות אחרת, ברשותכם — — —

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מצטער, הם חייבים למנוח את הקולות, יש לקבל את הדין. מה לעשות? יצא גורל ההצעה הזאת בזמן מניין הקולות. אינני יכול להפסיקם. אני מבקש, תתגבר על זה ותאמר מה שיש לך לומר.

שבת וייס (המערך):

עדות אחרת מסרה תושבת בית-אליצור שליד הדרה. היא סיפרה, כי ראתה את הנאשמת מכה בשוט יהודים, גברים, נשים וטף. תושבת חיפה בת 72 סיפרה לבית-המשפט הגרמני, כי השתתפה בכיסוי חוזר של קבר אחים בגטו, לאחר שעפר שכיסה את קבר ההמונים במבואות נשטף ממנו. אתמול כיבלתי מכתב מבחורה ישראלית.

דב שילנסקי (הליכוד):

יש לי הרושם שהספירה מפריעה גם לנואם וגם לשומעים. בעיקר כשהנושא הוא רגישי כל כך.

שבת וייס (המערך):

זה לא רק מפריע. זה מועזע.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

זה הנהוג המקובל בכנסת.

דב שילנסקי (הליכוד):

אני מציע להכריז על הפסקה קצרה. איך אפשר לדבר כשיש רעש כזה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אינני יכול להפסיק את הישיבה. הנהוג המקובל הוא. שאין מפסיקים את הישיבה כעת מניית הקולות. כבר התחילו במניית הקולות ואי-אפשר להפסיק. ירים הנואם את קולו.

שרה דורון (הליכוד):

קשה להתרכז.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

ירם הנואם את קולו. מה אני יכול לעשות. זה הנהוג המקובל. אולי בעתיד ישנו את התקנון ויחליטו על עריכת הפסקה בזמן מניית הקולות. הבעיה היא בכך, שהקולות הנשמעים מהפרוודור מפריעים יותר. קולו של סגן השר גרופר, הנמצא מחוץ לאולם, מגיע אלי יותר מקולות המונים.

שבת וייס (המערך):

יש באמת מצבים בלתי רציונליים, וזה אחד מהם. זה דבר מועזע.

אורה נמיר (המערך):

לא כדאי להשתמש במושג "מועזע". זה מפריע מאוד.

שבת וייס (המערך):

מותר גם להתרגש. לכל אחד יש הכיורגפיה שלו בנושאים

שונים.

אתמול קיבלתי מכתב מישראלית ששמה חנה ז'לניק. היא אחת הכנות של משפחת ניצולי שואה, והיא ליוותה את אמה לאורח משפט. אמה מסרה עדות בקשר למשפט הזה. היא כותבת לי: "המשפט שבו העידה אמי נערך בתאריך 4 ליוני 1982 בעיר דורטמונד בגרמניה. אמי היתה העדה הראשונה במשפט חוזר זה. ראשית, אני מוכרחה להביע את רגשותי כלפי המעמד עצמו. לי, כאדם שגדל והתחנך במדינת ישראל בצל סיפורים וזיכרונות של הורי, שכני משפחותיהם נספו בשואה והם עצמם עברו חוויות טרגיות ללא ספור, היה זה מעמד קשה כמעט ללא נשוא. למרות ידעוטי והתעניינותי בנושא כשיחות רבות עם הורי, היה זה מעין מפגש ראשון מסוגו עם כוחות האופל ובלתי-אפשריים, עם הכלתי-יאומן; פגישה עם שני אנשים שנבראו בצלם האדם, אך כאן-מסתיים הקשר שלהם עם האנושות. השאר שייך לעולם של טירוף."

היא ממשיכה וכוחכת: "לאחר עשרות שנים מאז תום המלחמה מוצאת לה ממשלת גרמניה לנוכח לשוב ולחדש את המשפט, ולמרכיב הפלא מצפים מאנשים, שמשך כל אותן שנים ניסו לשקם את עצמם ולהתרחק מהזוועות, לשוב ולזכור פרטים קטנים ובלתי-מתקבלים על הדעת, ועליהם יקום ויעמוד הצדק. כיצד יזכור אדם שחי בתוך הגיהנום מאיוז הוצרת היתה המשאית שעליה הועמס? או מה היה צבע המדים, הסרטים והדרגות של חייל גרמני מסוים בתאריך מסוים? כיצד ייחנך שכל כך הרכה שנים, ושנים קשות כל כך, לא יקהו את הזיכרון? האם לא די בזיהוי מוחלט של שני הנאשמים על-ידי כל אחד מהעדים? הייתי עדה לרגע המועזע שבו זיהתה אמי באופן חד-משמעי את הפושע וילהלם וסטרהיידה. כך היה גם מצבה של עדה נוספת."

אני חושב, שהמשפט הזה כשלעצמו בתוך מכתבה של חנה ז'לניק אומר רבות. משכנס הפושע לאולם ואנשים שהיו עדים למעשים המחרידים שלו מתעלפים משום שהם מכירים את דמותו. כיצד יכולים בית-המשפט בגרמניה והתביעה

איננו יכולים ואיננו רוצים להתערב בתהליכי משפט של מדינות זרות, ואיננו רוצים גם להשיא עצות. אבל צריך שיהיה ידוע, כי בכל מה שקשור לשואה יש לנו, לעם היהודי, למדינת ישראל, לגולה ולישראל, לגיטימי להתעניין ולעקוב האם פושעים נתעבים נותנים את הדין או יוצאים לחופשי חנים.

באשר למקרה שהעלה חבר הכנסת שבח רייס על סדר-היום של הכנסת — תוצאות המשפט כפי שפורסם עליהן עוררו הדים שליליים בקרב הציבור או חלק ממנו גם בגרמניה, וכלי התקשורת וכן אישים שונים כינו את פסק-הדין כ"סיקנרל".

מעוררת פליאה עמדתו של התובע במשפט זה — ובסקי-הדין ניתן על-פי בקשתו של התובע, אשר ביקש מבית-המשפט לזכות את הנאשמים. הזיכור נכע, לדבריו, משום הטענה, שמרבית העדים אינם בחיים וחלק מהאחרים לא עמדו לרשות התביעה מטעמי בראות. עדויות של אחדים אינן מספיקות, לדבריו, כדי להרשיע את הנאשמים, הם הצהירו בתחקירים עובדות מנוגדות, לדברי התובע. יתר על כן, הוא הוסיף, יכולת הזיכרון של הנעשה בשנים 1942 — 1943 נפגמת.

הדברים נראים מוזרים, משום שלמשטרת ישראל, כידוע, יש מחלקה מיוחדת, העוסקת בנושאים אלה ומספקת לכל דורש בכל מדינה עדויות חיות וממכים. ואומנם גם במקרה זה היו עדויות שנגבו בארץ, ואחרות שנגבו בחוץ-לארץ. לומר שהזיכרון קלוש או שאין לסמוך על זיכרונם של עדים אלה שחיו את מאורעות השואה בעצמם, כאילו אין להישען על זיכרונם כדי להרשיע פושעים, זוהי אמירה של התביעה בגרמניה שיש מקום לבקר אותה.

התובע, אולי משום הביקורת, הודיע שהוא מערער על פסק-הדין. הערעור מיועד, לדבריו, לבדיקה פנימית במקרה שיתגלו על-ידי רשות משפטית נבדה יותר או על-ידי התובע עצמו נקודות אחיזה בפסק-הדין שיצדיקו משפט חוזר. ההנמקות בפסק-הדין טרם פורסמו, אבל פסק-הדין המזכה ניתן.

אדוני היושב-ראש, נוכח דברים אלה לא נותר לנו אלא לבקש, להפציר, אבל אולי גם לתבוע, יש לנו זכות לתבוע בעניין כזה מהתביעה הכללית בגרמניה שתעשה מאמץ גדול, ראוי לשמו, ובכנות, כדי להשתמש בחומר שנצבר על-מנת לקיים משפט חוזר בנושא הזה.

אם פסק-דין זה, שניתן לבקשת תובע, והזיכור שניתן בעקבותיו, יישארו על כנם, וזו תהא המציאות, הרי הסיכוי להביא לדין עוד פושעי מלחמה נאצים הנמצאים הן בגרמניה והן במדינות אחרות, הסיכוי הזה ייחלש ויושם לאל.

לכן, מן הבית הזה ובשם העם הזה צריך שיצא הקול: לא עוד טיפול כזה במשפטים כאלה, אלא יותר רצינות, יותר מאמץ. הדבר הוא כנפשנו. הפצע אצלנו לא הגלד ולא יגלד לעולמים, ומדינה כמו גרמניה והתובעים הכלליים בגרמניה חייבים להבין, שהרגשות המפעמים בתוכנו אינם יכולים להתמעטם אלא במאמץ על-א להעמיד לדין ולהביא לידי הרשעתם של פושעי מלחמה. ברבר זה לא יהיה משום כפרה, אבל יהיה איזה תשלום של השתתפות בנושוא, תשלום פעוט. שיש לנו זכות לתבוע אותו.

אדוני היושב-ראש, אין חילוקי-דעות בנושא זה. אני חושב שהדברים שאמר חבר הכנסת רייס והדברים שאמרתי בשם הממשלה מבטאים את רגשות הבית כולו, כך אני מקווה. אני מציע, אם המציע הנכבד יאות לכך ואדוני היושב-ראש יסכים, שהדברים שנאמרו הן על-ידי המציע והן על-ידי יהיו דברי הכנסת, אשר יסומכו על-ידיך, והם יתפרסמו ויובאו לידיעת כל

הכלליה לבסס את הבקשה לאי-מתן עונש על שכחה? וזה לא מקרה בודד. זה מתקשר למעין קשר של שכחה.

אני מחזיק בידי עיתון, גיליון מס' 1 של עיתון שנקרא "Holocaust News", והוא עיתון של מכון "מרע"י, שבו מהנדסים, היסטוריונים וסטטיסטיקאים מהוסי, להוכיח, שהשואה לא היתה ולא נבראה. יש פה מאמר מחריד, המדבר על כך ומנסה לבחון את כל הבעיה של רצח יהודים ואחרים באמצעות הגנים, ומוכיח מדעית שזה בלתי אפשרי. זה קשר אחד של שכחה. משום שאם עד אחד תודע עד אחד לא זוכרים, אולי כלונו באופן קולקטיבי לא זוכרים. הרי אם יבוא יום ויוסף מנגלה ייתפס, ייתכן מצב שהוא לא יועמד לדין, או אולי יזוכה, משום שהעדים שכחו את דמותו.

האם אפשר לשכוח? אלה דברים שלא שוכחים, גם אם לא זוכרים כל פרט ופרט. זהו רצח בעיניים, זוהי חווית מוות, וזה דבר בלתי נשכח.

לכן העליתי את הנושא הזה בפני הכנסת. אני מבקש שלא לראות כזה התערבות בהליכי המשפט של גרמניה. הנושא של השואה וכל האסוציאציות שהוא מעורר, והקשר שלו עם התפתחות חברתיות מפלצתיות נוספות ומתמשכות, הנושא הזה קשור להתפתחות מחדשת של תופעות שאנחנו, לא רק כיהודים אלא כבני אדם, צריכים להתקומם נגדן. אין זאת רדיפת נקם, אם כי במקרה של השואה, גם נקדם ושילם הם לגיטימיים, זהו מאבק קבוע נגד רפורמציה מחלטת של החברה האנושית.

ולכן, משום שנהגה התביעה הגרמנית כפי שנהגה, חרף אימת הרצח ההמוני של ילדים, נשים, גברים וזקנים יהודים, וחרף הידיעות החותכות והחד-משמעיות, עדויות שנגבו כאמור בדרך משפטית בישראל — כל הכנסת, כשם העם היהודי והאנושות הנאורה, להזעיק שמים וארץ נגד ההתעלמות הבורטלית של התביעה הגרמנית ובית-המשפט הגרמני מכללי הצדק הטבעי. פושעים אלה מנהלים אורח חיים חופשי ונהנתני בגרמניה. יש על כך עדויות, השמש זרחה, השוחט שחט והשוחט ממשך לנוע חופשי מתחת לשמש.

על הכנסת לקיים דיון בנושא הזה ולהקיע את התופעה המחרידה הזאת.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת שבח רייס, ישיב על הצעה זו שר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין צורך לומר שדברי הזעקה של חבר הכנסת שבח רייס היו ראויים להישמע. העם אשר מאורעות השואה היכו אותו ללא רחם, העם אשר המהלומה שספג תרדוף אותו עד סוף כל הדורות, העם הזה זכאי לתבוע מכל עם ומכל מדינה, אם בת תרבות היא, את התביעה הפשוטה: פושעי מלחמה שהשתתף ברצח עם לא יהלך חופשי; עליו להיות מאחורי סורג וברית עד כלות ימיו.

עדיין מצויים ברחבי תבל, ברשות ובחסות מדינות, אפילו דמוקרטיות, רבי-טבחים שופכי דם נקיים. אסור שזכויות פרוצדורליות, שהחוק מעניק לעתים לנאשמים רגילים, כגון התיישנות, חסינות וסיכון כפול, אסור שזכויות אלה יעמדו לרשות רוצחי עם.

החומר ליושב ראש הכנסת. שכתוצאה מהדיון יעברו לרשות הנוגעים בדבר. אע"פ את הדברים שנאמרו הן בשם הממשלה והן על-ידי המציע ואת הסכמת הכנסת להם.

דב שילנסקי (הליכוד):

אני חושב שמבחינה פורמלית אנו צריכים להצביע.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אין צורך להצביע. זוהי הצעה מוסכמת.

משה שחל (המערך):

אין צורך להצביע. היה תקדים כזה.

ג. הצעת חוק הפיקוח על חקיקת משנה, התשמ"ב — 1982*

(הצעת חבר הכנסת מ' שחל)

חברי הכנסת, ישאלו השואלים: אם נזקקתי לדברים שנאמרו לפני 20 שנה ונזקקתי לאסמכתאות של דוברים שדיברו לפני כ-8 שנים, האם העניין הוא אקטואלי במידה כזאת שצריך להביא אותו היום? אני רוצה לענות לחברי הכנסת המקשיבים, כי בימים אלה נזקק היועץ המשפטי לממשלה להוציא הנחיות ולהנחות את המינהל הציבורי בסוגיה זו, ויש להניח שהוא עשה כן מפני שהבעיה מעוררת שאלות רבות המצריכות כיוון והדרכה. היועץ המשפטי לממשלה לא היה נזקק להדריך את המינהל הציבורי, אם היתה מידת הפיקוח מספקת, אם היה פיקוח יעיל של המחוקק הראשי.

חברי הכנסת, כאשר המחוקק אינו קובע את הנורמות הללו, או כאשר המחוקק קובע נורמות שהן כה כלליות, עד שמצטט אין בהן משום הדרכה למחוקק המשנה, אזי נזקקים כתיי-המשפט להגנת החוק, לעתים מתערבבים חתומים, וכתי-המשפט מקדים בפסיקתו אף את המחוקק.

אין זה מצב רצוי. חובה עלינו לשאוף לכך, שהמחוקק הראשי יהיה ראשון נושאי הרגל בשמירת שלטון החוק ולא השני בהם. דומה כי הכול מסכימים, שחקיקת המשנה באה להגשים את רצונו של המחוקק הראשי, באה להקל את עומס קביעת ההסדרים ההכרחיים לביצוע של חוק ובהא על-מנת שהחוק שאותו קבע המחוקק הראשי אכן יופעל ביעילות.

הבעיה מתמקדת במצב הזיקה הקיימת בין שני הגופים המחוקקים. זיקה חלשה פירושה פגיעה כעקרון החוקיות, פגיעה בעיקרון של שלטון החוק. זיקה הדוקה מביאה להגשמת עיקרון זה. לשון אחר, מידת הפיקוח שמפעיל המחוקק הראשי על חקיקת המשנה היא הקובעת מה יהיה ציונו בסולם שלטון החוק.

אדוני שר המשפטים, חייב אני לומר, ככל שהבעיה נמצאת היום על שולחננו וככל שחקיקת המשנה מתרבה, אנו נמצאים מחוץ ליכולת הפעיל את הפיקוח היעיל והרצוי על חקיקת המשנה. ואומר את הדברים כל-שוננו של הפרופסור קלינגהופר, בעמ' 203 במאמרו הנ"ל — אני מצטט: "ככל שהמחוקק נמנע מלכבול את המינהל וככל שהוא מוסר לו חופש פעולה תחת קבילות משפטית, כן הולך שלטון החוק ונחלש".

כיצד ניתן להשיג את הפיקוח המתאים, שיהיה כובל מספיק ולא כובל מדי? בעניין זה ניתן להבדיל בין פיקוח לפני מעשה ופיקוח לאחר מעשה. פיקוח לפני מעשה פירושו קביעת המגבלות והגבולות בחוק החרות, וכתוכם רשאי מחוקק המשנה להתקין את חקנותיו. פיקוח לאחר מעשה פירושו — ביקורת עניינית לגופן של החקנות.

באשר לדרך הראשונה, הדרך של פיקוח לפני מעשה, הרי שההסדר הקיים היום תואם את דרישת הפיקוח, אם כי מדי

הנוגעים בדבר. למען שמשפט זה לא יסתיים באותו פסק-דין שניתן על-ידי בית-המשפט בגרמניה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לשר המשפטים. אני שואל את המציע האם הוא מקבל את דעתו של שר המשפטים.

שכה וייס (המערך):

כן.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מבין, אדוני שר המשפטים והמציע, שעלי להעביר את

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אנו עוברים להצעת חוק קטן — חוק הפיקוח על חקיקת משנה, התשמ"ב — 1982, של חבר הכנסת משה שחל.

משה שחל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, "הפיקוח הפרלמנטרי על חקיקת משנה מתבטא בישראל בשתי דרכים: פיקוח מליאת הכנסת ופיקוח ועדת הכנסת. הפיקוח הראשון איננו יעיל, והפיקוח השני אינו מקיף". כך כתב לפני קרוב ל-20 שנה הד"ר אהרן ברק, היום שופט בית-המשפט העליון, ב"הפרקליט", כ"א עמ' 493.

מצער שלאחר שנים כה רבות הדברים האלה נכונים כאלו נכתבו אך אתמול. הר"ר כרק, בתוארו אז, דן במאמרו בפיקוח כתיי-המשפט על חקיקת המשנה ומצא עצמו נדרש לדון גם בפיקוח המחוקק עצמו על חקיקת המשנה. אין בכך פלא, כי כל הבא לדון בפיקוח על חקיקת המשנה איננו יכול לתחום את עצמו לדיון כתיי-המשפט בלבד או במחוקק בלבד. משום שהשאלה המהותית וזה — שאלת קיומו של שלטון החוק.

על כך היטיב לומר הפרופסור קלינגהופר — אדוני שר המשפטים, אני מקווה כי אוכל להסתייע בו כדי לשכנע אותך שההצעה היא טובה ונכונה, אף שאני מבין שאתה עומד להציע להוריד אותה מסדר-היום: כך נאמר לי על-ידי נציגיה המוסמכים של הקואליציה.

רוני מילוא (הליכוד):

הנציגים המסורתיים הם רק אנשי המפר"ל.

משה שחל (המערך):

האמת היא, חבר הכנסת רוני מילוא, שאח שאלתי אכן הפניתי בראש ובראשונה למזכיר סיעת המפר"ל, וממנו שמעתי שהכוונה היא להוריד את הצעת החוק. אני מאמין שהוא הדובר המוסמך. אילו הייתי פונה לאגודת ישראל, אני מניח שמהם יכולתי לקבל דעה עוד יותר מוסמכת. אבל אני פניתי בדיוק לכתובת הנכונה.

לכן אני אומר לשר המשפטים, כי עמיתו לדעה הפוליטית, הפרופסור קלינגהופר, המכובד על כולנו, אמר, ואני מצטט: "בנקודת המוצא צריך לשמש לנו הרעיון, כי שלטון החוק מציין מצב משפטי, אשר בו ולפיו החוקים הפורמליים נעשים על-ידי אורגן שמקומו מחוץ למינהל. קיומו של שלטון החוק תלוי בכך, שרשויות המינהל שהיינה מודרנות וכבולות לא רק על-ידי נורמות שהמינהל עצמו יצר אותן, אלא גם ואף בעיקר על-ידי נורמות שנוצרו על-ידי אורגן שאינו משתייך למינהל. אלא עומד למעלה ממנו". אלה דברי הפרופסור קלינגהופר ב"שלטון החוק וחקיקת המשנה", כ"הד המשפט", א', 1975.

להראות לך את תקנות התעבורה, הקובעות קנס ובצדו ברירה של מאסר. בשינוי שאנחנו שנינו קבענו את הנורמה הזאת: לא במקרה אחד ולא במקרה שני. בהרבה מקרים.

אקח את תקנות העזר העירוניות, אקח הרבה מקרים אחרים, העונש קיים, ואין כל ויכוח. לא רק זאת, בסוגיה הזאת של התעבורה יש היום ויכוח בין שר התעבורה לבין ועדת הכלכלה בנושא הזה בקשר לתקנות שהותקנו, המחייבות מקום עבודה שיש בו למעלה מ-20 כלי רכב בהטלת פיקוח של קצין תחבורה, של אחראי לבטיחות הרכב באותו מקום. יש ויכוח גם על שיעור הקנס בהסדרת הבעיה, ומחוקק המשנה במקרה זה לא מעוניין ללכת לוועדת הכלכלה כדי להביא תקנות חדשות. השאלה נמצאת מחוץ לתחומה של הכנסת, בהעדר יכולת פיקוח יעיל.

הבעיה היא חדשה? נכתבו עליה חלי תלים של מאמרים, ספרות, כתבות, והיו אינפורמטיונים.

אבל, חברי הכנסת, אני הבאתי דוגמה של סדרי תקנות התעבורה. אני יכול להביא דוגמה אחרת — תקנות סדרי הדין האזרחי. אני רוצה גם להכניס כאן דבר נוסף: השאלה של תקנות שעת-חירום, אשר אין ככוון לבטל אפילו חוק ראשי. גם הן אינן נמצאות בפיקוח מידי. שלושה חודשים — זו תקופת זמן ארוכה מאוד, רבה מאוד.

אני יודע שחברי, חבר הכנסת אלעזר גרנוט, השקיע בנושא הזה הרבה מאוד מחשבה, וגם גיבש הצעה המתייחסת לקטע מסוים, כשהוא רוצה לצמצם כליל את היכולת להתקין תקנות שעת-חירום בהיקף כה רחב. אני מתייחס לשאלת הפיקוח, גם אם ההיקף יהיה מצומצם יותר; אני מציע לצמצם אותו. אנחנו לא צריכים לאמץ את מה שקבע לנו המחוקק המנדטורי. אני רוצה לצמצם אותו, שלכנסת תהיה אפשרות לפקח עליו תוך 45 יום ולא תוך שלושה חודשים, ולאפשר לנו להגיב על דברים שמחייבים לדעתי תגובה.

היור"ר מ' בהן-אבידב:

חבר הכנסת שחל, אני חייב להעיר את תשומת לבך לכך שזומן תם.

משה שחל (המערך):

אני עומד לסיים.

היור"ר מ' בהן-אבידב:

עם כל הרצון הטוב, אני חייב להעיר את תשומת לבך.

משה שחל (המערך):

בהחלט, אם תרשה לי לומר רק מה החוק מציע.

היור"ר מ' בהן-אבידב:

בבקשה.

משה שחל (המערך):

הצעת החוק בנויה על שני נדבכים: הכפפת מחוקק המשנה לביקורתן של ועדות הכנסת והסמכתן לבטל או לשנות בתוך 45 יום את התקנות, והטלת חיוב על מחוקק המשנה להגיש את תקנותיו במשך עשרה ימים מיום חקיקת החוק המסמך. כדי למנוע את מקרה של מה שמכונה כ"חוק כנוביץ" — החוק למניעת מפגעי רעש, שאחרי עשר שנים לא חוקק מחוקק המשנה תקנות כדי להפעיל אותו, הצעת החוק באה לומר, שתוך עשרה ימים מהיום שבו קבע המחוקק הראשי שצריך להתקין תקנות — יתקין מחוקק המשנה תקנה, כדי להפעיל את החוק, אם יהיה צורך בהארכה, הוא יקבל הסמכה מיוחדת, כדי להאריך את המועד הזה. אבל אם הביא את החוק הראשי, הוא צריך לדעת שהוא צריך להיות מוכן להפעיל אותו תוך עשרה ימים, בלי למשוך את העניין תקופה בלתי מוגבלת.

פעם נשמעת ביקורת בעניין זה. שכן, עד כמה שעולה בידה, הכנסת משתדלת לחוקק חוקים המפנים את מחוקק המשנה לתחומים המיוחדים שבהם ברצונה שיפעל. הביקורת הנשמעת היא על מידת ההנחיות שנתנת הכנסת, אך על דעת כולם מוסכם, שהכנסת עושה לקביעת הנחיות למחוקק המשנה, כאשר לב הבעיה היא מידת הפיקוח שלאחר מעשה, מעשה התקנת התקנות.

במצבה היום ניתן לומר, שהכנסת ויתרה למעשה על הזכות והחובה לפקח על חקיקת המשנה לאחר חקיקתה. אין התייחסות עניינית מקצועית של המחוקק לתקנות המוחקנות על-ידי מחוקק המשנה, ונראה שזה, האחרון, את הישר בעיניו יעשה, ואין איש כשער, מלבד אותם תחומים שנועדו הכנסת מגבילות את חקיקת המשנה על-ידי התניה שהתקנה חייבת באישור הוועדה.

עלינו לזכור, כי חקיקת המשנה היא לעתים בעלת חשיבות יומיומית, הגדולה אף מחשיבותו של חוק זה או זה. חברי הכנסת, אשאל אתכם, למשל, מה מעניין אתכם, או את אזרחי מדינת ישראל, כנאמר בחוק הראשי, בתקנות התעבורה, למשל, הסוגיה המסוריה את סוג העבירה, מידת העונש ושיעור הקנס היא בסמכותו הכלעדית של מחוקק המשנה.

שר המשפטים מ' נסים:

מידת העונש?

משה שחל (המערך):

ארדני שר המשפטים, הקנס עצמו איננו פרס, גם הוא עונש. אבל אני אראה לך, שאפילו בסיטואציה הקיימת היום, כאשר אנחנו שנינו את השיטה שבה אין ברירה קנס כי אם ברירה משפט, האמת היא כי קיימת ברירה של תשלום הקנס, ואם הקנס לא משתלם — יש מאסר בצדו. על זה אין ויכוח.

שר המשפטים מ' נסים:

אין מאסר.

משה שחל (המערך):

ודאי.

שר המשפטים מ' נסים:

יהיה משפט.

משה שחל (המערך):

ודאי, ודאי, אני אראה לך שורה שלמה של תקנות, בלי המשפט.

שר המשפטים מ' נסים:

יהיה משפט.

משה שחל (המערך):

סלח לי, בכל הכבוד, מה קורה כאשר עובר אדם עבירת תעבורה ויש לה ברירת קנס של תשלום 500 שקל, הוא לא שילם אותו ולא ביקש כלל שיתקיים משפט? הרי היום התהליך הוא הפוך — התקנה קובעת, לא החוק הראשי קובע. כתוב: 500 שקל קנס או שבוע מאסר במקומו. על כן, אין ויכוח על זה כלל.

שר המשפטים מ' נסים:

לא נכון, אני אגיד לך וגם לכנסת, אם אדם חייב לשלם קנס ואיננו משלמו, הקנס הוא כפל קנס, אם לא שילם תוך 13 יום. אם לא שילם תוך שישה חודשים, ישלם תוספת של מאה אחוזים. מדי שישה חודשים ישלם תוספת של מאה אחוזים על כפל הקנס. זה הכול.

משה שחל (המערך):

ארדני שר המשפטים, בכל הכבוד, בסוגיה הזאת אני מוכן

נלמדת ואיננה מוגשת לפרסום ב"קובץ התקנות" אלא לאחר שהיא נבדקת, שאין בה משום חריגה.

ודאי, יכול לקרות לפעמים, שהעין לא שזפה הוראה שראוי היה שתהיה בחוק הראשי; ודאי שיכול להיות שיש שאלה של ספק, וההכרעה של הממונה על נוסח החוק יכול שלעתים תהיה שגויה, אף על-פי שהיא עושה מלאכה נמרצת וטובה — כאן בא מקומם של בתי-המשפט, אם הדבר מגיע אליהם.

אני מסכים שגם כזה לא די, ושצריך שיהיה הסדר בחקיקה, הסדר בחוק שיקבע דרכים נוספות לפקח ולבקר את חקיקת-המשנה.

כפי שאמרחי בראשית דברי, אינני מתעלם מן הבעיה. אבל מכאן ועד ההצעה שהגיש חבר הכנסת שחל — רחוקה הדרך. הצעתו היא בכחינת "תפסת מרובה — לא תפסת" לרדיו, כל התקנות, מכל סוג שהוא, המתקנות על-ידי שרים — צריך שיונחו על שולחן ועדה של הכנסת שבתחום ענייניה נמצא אותו נושא, והועדה יכולה לבטל, ולא רק לבטל אלא אפילו לשנות את התקנות.

זה בכחינת "תפסת מרובה", זה "תפסת מרובה" תרח"י משמע: מרובה משום שהכמות של התקנות המתקנות מדי שנה היא כמות עצומה המקיפה כמה כרכים עבים. הכמות הזאת אינה מותרת מקום לאיזון שהיא ועדה בכנסת, או לכל הוועדות יחידו, לטפל ברצינות בנושא הזה. אך אתה תפסת מרובה גם כמוכן אחר. יש תקנות שהן בגדר הוראות ביצוע, והעיסוק של ועדה של הכנסת בהן הוא בכחינת נכונותן. תקנות אלו אינן מעניינה של הכנסת, כי הן כוללות הוראות ביצוע והוראות ביצוע הן מעניינה של הרשות המבצעת ולא של הפרלמנט, לא של בית המחוקקים. זוהי תפיסה יסודית, ואני מקווה שכולנו מכירים בה ויודעים אותה.

אני רוצה לומר, שכל הנושא הזה של חקיקת-משנה צריך לעורר עניין רב, כי הוא מסדיר תחום רחב של חיינו. לכן מינתי לפני כשנה ועדה, בראשותו של היועץ המשפטי לממשלה, לבדיקת כל הנושאים הנה של חקיקת-המשנה, הסדרתו, הביקורת עליו וכל כיוצא באלה בעיות המתעוררות בחקיקה הנקראת חקיקת-משנה. בין השאר הצעתי, שהוועדה תדון באפשרות, שכמה סוגי תקנות המתקנות על-ידי שרים — כמוכן, חשוב מהו הנושא — יפורסמו בהצעת תקנות, בדרך שמתפרסמות הצעות חוק, כדי שתקנות אלו יעמדו לביקורת הציבור הרחב וכפני הציבור שיש לו עניין בהן. מסקנות הוועדה, שיש להניח שאקבלן בתוך חודש או חודשיים, אין לי ספק שתחזקנה את הררישה לפיקוח יתר על חקיקת-המשנה.

אדוני היושב-ראש, בחוק יסוד: חקיקה, בשיטת הנמצאת בדיון במסגרת ממשלתית, יש פרק העוסק בנושא שהעלה חבר הכנסת שחל. אנו לא התעלמנו מהבעיה, והגענו למסקנה שיש ויש לאפשר ביקורת כלשהי של הכנסת בנושא זה. ולכן בסעיף 20 להצעת החוק קבענו: "הכנסת רשאית על-פי הצעה של 30 מחברי הכנסת לבטל תקנות בהחלטה. ההצעה חוגגת תוך 30 יום מיום פרסומן של התקנות, וההחלטה תינתן תוך 90 יום מיום הגשת ההצעה. ההצעה תידון בוועדה מועדות הכנסת. סדר הדיון בה ייקבע בתקנות הכנסת. קיבלה הוועדה את ההצעה, תובא ההצעה לאישור הכנסת. החלטה ביטול לפי סעיף 20 תפורסם כרשומות בחתימת יושב-ראש הכנסת" וכו'.

עיינכם הרואות שלא נעלמה מאתנו הבעיה, ולדעתי מצאנו לה את הפתרון ההולם כדי להתמודד עם הים הנודל של התקנות, ולצמצם את עניין ביקורת הכנסת לעניינים יסודיים ורציניים בלבד. אבל יש הבדל נוסף. אנו סבורים שהכנסת יכולה ברוב, כפי שנקבע בהצעת החוק, לבטל תקנה, אבל לא לשנות אותה, כי

בגלל קוצר הזמן אני מבקש לציטט בג"ץ 372/71, פראנוי נגד שר הבריאות, שבו בית-המשפט, בראשותו של השופט ויתקון, אמר דברים שעדיין מהדהדים באוזנינו, ואני מצטט: "מן הדברים שהכאנו עולה בעליל, שער כה לא הוציאו המשיבים תקנות לביצוע סעיף 4 לחוק ככל הנוגע למפגע הספציפי הזה, אף כי לא פעם הודיעו אנשי משרד הבריאות על כוונתם לעשות כן. ככל שהנושא מורכב ומסובך, קשה לומר שהתקופה של קרוב על-מנת שנים קצרה מדי כדי להרים את המשמה. החוק קיים לעמדת שיבוצע הלכה למעשה, ואין לסכל דרכי המחוקק בדרכי סחבת".

הצעת החוק באה לקבוע, שהחקיקה תהיה במסגרת שלטון החוק, אם נגזר עלינו להמשיך ולחיות במסגרת זאת, אני חושב שהכנסת נמצאת מותרת על סמכותה להטיל את פיקוחה על הסדרת עיקר הנורמות שעל-פיהן אנחנו חיים בחיי היום-יום, בלי שיהיה לה פיקוח יעיל או מספיק על עבודתו של מחוקק-המשנה ועל המינהל.

היור' מ' כהן-אבידב: תודה לחבר הכנסת משה שחל. אני מזמין את שר המשפטים להשיב על הצעת החוק.

שר המשפטים מ' נסים: אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ביסודו של דבר, הבעיה שעורר חבר הכנסת שחל בהצעת החוק שלו היא בעיה.

נוכח התעצמותו של המינהל ונוכח צורכי מדינת הרווחה, הלך וגדל והתעצם חלקו של מחוקק-המשנה בכל מדינת העולם, בכל המדינות הדמוקרטיות. מיד בקרות תופעה כזאת צצה השאלה מי צריך להיות המפקח, כיצד יהיה הפיקוח ובאיזו מידה, על פעולותיו של מחוקק-המשנה, על חקיקת-המשנה — פשוטה כמשמעה.

אנחנו נוהגים בחקיקה של ימינו, בחקיקה הראשית, לקבוע עקרונות ולא להיכנס לפרטי פרטים ולא להיכנס להוראות ביצוע, משום שהוראות הביצוע ביסודן, לפי אופיין, הן הוראות שצריכות לצאת מאת הרשות המבצעת — היא הממשלה.

לעתים יכול ויקרה, שתקנה המוצאת על-ידי שר, על-פי סמכות שהחוק העניק לו, תעסוק בעניינים, אשר לפי אופיים הם יותר עקרוניים, והם ראויים להיקבע על-ידי המחוקק הראשי ולא על-ידי מחוקק-המשנה, והיינו — הרשות המבצעת.

היור' מ' כהן-אבידב: מה קרה היום לחברי הכנסת, אינו מבין. קודם היה הרעש של הקלפי, עכשיו הרעש פה באולם. חברי הכנסת, חברי הכנסת, אני מבקש מכם: מי שרוצה לשוחח בקול רם — שיצו את האולם.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל): כנללי? מה אני עשיתי? מה פעלתי? שאני יושב כאן בשקט?

שר המשפטים מ' נסים: אדוני היושב-ראש, זהו גדר הבעיה.

אם יש גלישה של מחוקק-המשנה אל נושאים שהם שייכים, לפי מהותם וטיבם, למחוקק הראשי — היא הכנסת — אזי חקפותה של אותה חקנה מוטלת בספק.

כיצד נוהגים היום לפעול כדי להבטיח שדבר זה לא יקרה, ואם קרה — כיצד לבטלו? ובכן, כל תקנה עוברת בדקה וסינון על-ידי הממונה על נוסח החוק במשרד המשפטים. כל תקנה

חוכרת י"ב, ישיבה קנ"ח

— הצעת חוק הפיקוח על חקיקת משנה: בחירת נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים; הצעת חוק חיילים משוחררים —

אשר על כן, אדוני היושב-ראש, אני מבקש שהצעה זו תוסר מסדר-היום של הכנסת.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לשר המשפטים, חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר הצעת החוק לדיון

מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט — 37

בעד ההצעה להסיר את הצעת

החוק מסדר-היום — 47

ההצעה להסיר מסדר-היום את הצעת חוק

הפיקוח על חקיקת משנה, התשמ"ב — 1982.

נתקבלה.

ד. בחירת נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים

החתומים מטה: חברי הכנסת יעקב צור, אליעזר אבטכי, דוד מגן.

חברי הכנסת, חוק הקאדים קובע, שהכנסת תבחר בשלושה נציגים לוועדת מינויים לקאדים, בהם שניים מסלמים. עליפי תוצאות הבחירות, קיבלו שני חברי הכנסת, חבר הכנסת יעקב גיל וחבר הכנסת צבי ונר קולות שקולים. כך שאני מנע מלהודיע על הנבחרים. העניין טעון כירור, לפי הערכתי. נצטרך לקיים בחירה חוזרת של המועמד השלישי. בזה תם העניין. לפי שעה.

ה. הצעת חוק החיילים משוחררים, התשמ"ב — 1982*

(הצעת חבר הכנסת רפאל סויסה)

הצעת חוק זו, שיש לי הכבוד להציעה לכנסת, מדברת בעד מתן החזר מס קנייה, מס ערך מוסף ומכס שישולמו עליידי החייל המשוחרר על רכישת מוצרי חשמל ביתיים וריהוט, כגון מכונת כביסה, מקרר חשמלי, תנור בישול, טלוויזיה וכן צורכי הבית הבסיסיים. אם ההצעה מקובלת על כבוד השר ועל חברי הבית, אזי ייבדק הנושא עליידי ועדה מתאימה של הכנסת, ובטוחני שזו אכן תמצא את הסעיפים וההקלות המתאימים.

אני מבקש לציין, כי מפני שהנושא הוא ביטחוני, אני נמנע מלגלות מספרים מדויקים של משתחררים מצה"ל אשר יזכו לשחרור ממסים אלה. אך עלי לציין, כי אין מדובר בסכומים גדולים. המדינה אפשרה ומאפשרת שחרור ממסים לעולים חדשים. לצערנו, עולים חדשים אינם כאים כמעט בשנים האחרונות, ועל כן, אם הצעת חוק זו תאושר, הדבר לא יכביד במיוחד על אוצר המדינה, אך בטוחני שהוא יעניק עידוד לחייל המשוחרר ויעזור לו להתחיל את חייו האזרחיים עליידי "דחיפה" קלה לביסוסו הכלכלי.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הצעת חוק זו, אם תאושר, תשיג לדעתי מטרת אחדות: א. היא תעודד את אלה מצעירינו החושבים לרדת מהארץ להישאר במולדת. למרבה הצער, אנו יודעים שרבים יורדים מהארץ כדי לנסות ולמצוא חיים כלכליים נוחים יותר בארץ נכר; ב. היא תעודד צעירים

שינוי תקנה עליידי הכנסת יש בו משום התערבות שאינה רצויה ואינה נכונה ואינה הולמת את התפיסה היסודית שלנו על הפרדת רשויות.

אדוני היושב-ראש, עניין חשוב כזה צריך שהדיון בו יהיה קשור קשר בליינתק עם הדיון בחוק ייסוד: חקיקה. כי חוק זה יסדיר את המסכת כולה באופן יסודי, באופן רציני ומיושב, ויהיה תתום בחותם מחשבה אחד. לכן, אדוני היושב-ראש, משום שאני סבור שנושא זה ראוי לו שידון במסגרת חוק ייסוד: חקיקה, והיות שאני מקווה שיעלה בידנו להביא בקרוב הצעת חוק זו, אני סבור שהמקום הנכון והזמן הנכון לדון בנושא על היקפו וכל משמעותו יהיו בעת הדיון על חוק ייסוד: חקיקה.

הצעת החוק של חבר הכנסת שחל היא אומנם לכאורה בזמנה, אבל היא בבחינת "תפסת מרובה" ואיננה במקום הנכון.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, אני קורא לפניכם תוצאות הבחירות של נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים:

אנו, חברי הכנסת החתומים מטה, מאשרים כזה, כי בהצבעה חשאית בישיבת הכנסת ביום ד', כי בטבת התשמ"ג, 5 בינואר 1983, על מועמדי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים, על-פי סעיף 4 לחוק הקאדים, התשמ"א — 1961, היה מניין הקולות כדלהלן: חבר הכנסת יעקב גיל — 45 קולות; חבר הכנסת מתמד ותר — 43 קולות; חבר הכנסת תופיק ויאר — 6 קולות; חבר הכנסת חמד חלאליה — 50 קולות; חבר הכנסת צבי רנר — 45 קולות.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אנו עוזרים לסעיף הבא בסדר-היום, הצעת חוק חיילים משוחררים, התשמ"ב — 1982, של חבר הכנסת רפאל סויסה.

רפאל סויסה (המעריך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש לי הכבוד להגיש בפני חברי הבית הצעת חוק, שמטרתה להעניק כמה הטבות צנועות לחיילי צה"ל, המסימים את שירותם הצבאי. אין מדובר כאן בהטבות מפליגות, אך מוצע להעניק לחיילינו מינימום, ואולי במשך הזמן, לכשירווח לעם ישראל, נוכל להרחיב את מסגרת ההטבות כראוי לבחורינו המשרתים שלוש שנות שירות רצופות ועשרות שנות שירות כמילואים.

אדוני היושב-ראש, לכולנו ידוע מצבם הכלכלי הקשה של רוב חיילינו המשתחררים לאחר שנות שירות. לרוב רובם אין אפשרות בסיסית להתחיל את חייהם האזרחיים, והם עומדים בפני קשיים מרובים כבואם להקים משפחה בישראל. היו חפונות שזוגות צעירים שהתחננו הסתפקו בארגו לקרן במקום מקרר חשמלי, וקרב כביסה ו"פיליה" במקום מכונת כביסה. מה לעשות, הזמנים משתנים, דור הולך ודרו בא, ומן הראוי שהמדינה תתחשב בצורכיהם של צעירים המקדישים הרבה משנותיהם לשירות למען העם והמדינה.

החיילים המשוחררים פטורים ממש הכנסה בשנה הראשונה, ומשלמים אך מעט מס בשנה השנייה. הטבה זו ניתנה על-ידי הממשלה רק לפני שנתיים, וכאמור נכדקות באלה הימים הצעות אחרות, ובכללן הצעותיו של חבר הכנסת סויסה.

לפיכך, בשלב זה מוצע להוריד את ההצעה מסדר-היום. רענן נעים (המערך):
 מה זה שייך?

היו"ר מ' כהן-אבידב:
 תודה לסגן שר האוצר.

רענן נעים (המערך):
 אדוני היושב-ראש, הממשלה חושבת שרק לה יש הזכות לחוקק חוקים. הכנסת צריכה לחוקק חוקים.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
 חבר הכנסת נעים, אינני מוסמך להשיב בשם הממשלה. חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה.

ה צ ב ע

- בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לריון מוקדם בוועדה — 26
- בעד הסרת הצעת החוק מסדר-היום — 33
- ההצעה להסיר את הצעת חוק חיילים משוחררים, התשמ"ב — 1982, מסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

אהרן הראל (המערך):
 אטימות כזאת! עד היכן מגיעה האטימות שלכם?
 שושנה ארכלי-אלמחלינו (המערך):
 גם לגבי חיילים משוחררים?

ו. הצעה לסדר-היום

הצורך הדחוף לקבוע עדיפויות ויעדים לאומיים

נהוג לתת מאה ימי חסד לממשלה חדשה. מאז עליית הליכוד לשלטון עברו, להערכתו, יותר מאלפיים ימים, וזה בהחלט פרק זמן שניתן לכרוך בו מעשים ומחדלים של ממשלה. אדוני היושב-ראש, ההרגשה הכללית היא: חטוף כפי יכולתך; לא כדאי לעבוד במדינה הזאת: אין שום אתגר הניצב בפני העם; העיסוקים הם בכרוסה; התעשרות קלה; גן-עדן של שוטים; מדינה ענייה עם אזרחים עשירים; אנו חיים עדיין על השקעות של העבר ואוכלים את העתיד שלנו; מאזן התשלומים שלנו הורע והוא מסכן את ביטחון המדינה, לא רק את עצמאותה הכלכלית; האינפלציה הגיעה לממדים מפלצתיים; האכטלה גוברת ומערערת את היסודות החברתיים; העלייה ירדה והירידה גברה, ולראשונה יש גם הגירה שלילית; לא כדאי לעבוד כלל, ואם כן — לעבוד בשירותים. זו אולי המדינה היחידה בעולם, שבה טרם פנו ראש הממשלה ושר האוצר לאומה ולעם לעבוד יותר, לחסון יותר, להשקיע יותר. זו אולי המדינה היחידה בעולם, שטרם עשתה את זה במשבר הכלכלי השורר בכל העולם. אני חושב שהממשלה הזאת הרסה כל חלקה טובה.

ערב הבחירות האחרונות פרסמה הממשלה, ברעש גדול, תוכניות פיתוח לגליל ולגולן, ליהודה ולשומרון, לנגב ולערבה. על-פי המציאות הנוכחית אני קובע בצער, כי המצב הפוך

לנישואין ולהקמת בית בישראל. ידוע כי מצב כלכלי קשה אינו מן הדברים המעודדים נישואין מוקדמים: ג. היא תדרבן צעירים מסוימים בשירות הסדיר לשרת שלוש שנים תמימות ולא להפסיק את השירות באמצע בגלל מצב כלכלי זה או זה.

הצעת חוק זו הוגשה לפני כארבעה חודשים. לפני חודשיים שמעתי ברדיו, כי סגן השר דב שילנסקי מתכוון להגיש הצעה דומה למתן הטבות רחבות יותר לחיילים המשוחררים.

סגן שר במשרד ראש הממשלה ד' שילנסקי:
 הוא לא רק מתכוון אלא כבר הגיש הצעת חוק.

רפאל סויסה (המערך):

אני שמח, ואני מבין את מר שילנסקי על הצעת החוק שהגיש. וולנו נחמוך בה, כי מדובר בצעירים אשר מקדישים ממיטב שנותיהם למען העם והמדינה.

אני מבקש מחברי הבית ומהשר להביע את תמיכתם בהצעה זו, שתכליתה לפשר ולקדם את מצבם של צעירינו. לכל הרעות, זו מתנה צנועה שהעם חייב וצריך, להקדיש לבחורים האלה. תודה רבה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת רפאל סויסה. אני מזמין את סגן שר האוצר להשיב על הצעת החוק.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, במשרד האוצר עובדים על הצעה דומה בנושא זה בתיאום עם יתר משרדי הממשלה, וחבר הכנסת סויסה הזכיר גם את הצעתו של סגן השר דב שילנסקי.

לחיילים משוחררים ניתנו כ-1981 הטבות מפליגות במס הכנסה. חייל משוחרר שמצטרף לתעשייה, לחקלאות ולבנייה מקבל 5 נקודות זיכוי ונספוח בשנה הראשונה לעבודתו, ו-2.5 נקודות זיכוי בשנה השנייה לעבודתו. כתוצאה מכך, מרבית

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אנו עוברים לסעיף הבא, הצעה לסדר-היום בנושא: הצורך הדחוף לקבוע עדיפויות ויעדים לאומיים, של חבר הכנסת רענן נעים.

רענן נעים (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאז קום המדינה הציבו ממשלות ישראל בפני העם יעדים ואתגרים לאומיים, על-פי צרכי האומה מעת לעת. בהתאם לכך ניתנו משאבים אנושיים וכלכליים בעדיפות עליונה.

עם הקמת המדינה היה צורך להבטיח את קיומה של המדינה ולקלוט מאות אלפי עולים, ולצורך זה נקבעו היעדים. בראש היעדים עמדו ביטחון המדינה והפרחת השממה, מה שאנתנו קוראים צבא והתיישבות או ביטחון וחקלאות. בשני נושאים אלה הגיעה מדינת ישראל להישגים מרשימים. שהפכו לאגדה בכל רחבי העולם. לאורם של יעדים אלה הונח הנוער בארץ ובגולה, ובמעשים אלה ראו שליחות וחלוציות.

במשך השנים הציבו ממשלות ישראל יעדים נוספים, בהתאם לצורך: פיזור האוכלוסייה, הקמת עיירות פיתוח, תעשייה, הגברת היצוא התעשייתי והחקלאי, אוניברסיטאות, וכן תעשייה אווירית, הכור בדומינגה וכו' וכו'.

לשתי פנים, כי בשפלת-החוף, ממפרץ חיפה ועד למבואות אשקלון, ייפסק לחלוטין כל סיוע ממשלתי בפיתוח, בשיכון, בתשתית, בתעשייה, במחיר הקרקע, בהלוואות ובמענקים, כלשהם. אלה מצוות "אל תעשה". לעומת זה, מצוות "עשה": לקבוע שאזורי הגליל והגולן, בקעת-הירדן, מרחב ירושלים, הנגב והערבה יוכרוזו לאזורים מועדפים ולאזורים של יעדים לאומיים. גם הם יחולקו לשתי קטגוריות: עדיפות א' ועדיפות ב', ולשם יכוונו תמריצים, הלוואות, מענקים, הטבות במחירי דירות, הקלות במסים ועוד. בצורה כזאת יכוונו לאזורים אלה ווגות צעירים משפלת-החוף, עולים חדשים והנוער הגדול שם ורוצה להיקלט בהם. תנאים אלה יועדו יומים פריטיים, ציבוריים והסתדרותיים להקים תעשיות קטנות וגדולות, תעשיות עתירות-מדע, שימשכו אליהן אלפי עולים חדשים ואלפי בני נוער הזועקים לחשוכה לעתיד ולפתרון.

היו"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת רענן נעים. ישיב על ההצעה סגן שר האוצר, בבקשה.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

כבוד היושב-ראש, ננסת נכבדה, אני תמה על חבר הכנסת המכובד רענן נעים, שלא התעמק, כפי הנראה, בתקציב השנה השוטפת, שבו נקבע במפורש: מדיניות הממשלה מתבססת על היעדים הלאומיים וכן על סדרי העדיפויות של ביצוע מדיניות זו בתחומים המדיניים, הכלכליים והחברתיים של המדינה. אם תתאזר בסבלנות, תזכה לעיין בשבוע הבא בהצעת התקציב החדשה, שבה יבואו לידי ביטוי היעדים הלאומיים לשנה הקרובה. דרושה מידה רבה של עוז רוח והתעלמות מעוכרות כדי לקבוע, כי רצועת-החוף וכן יהודה ושומרון הם הזכאים הבלעדיים למלוא תשומת-הלב.

ההשקעות האדירות שנעשו בשנים האחרונות בגליל ובגולן על-ידי ממשלתנו, הן בתשתית והן בהקמת ההתיישבות החדשה ובעידוד ההתיישבות הוותיקה, אין להן אחר ורע בשנים האחרונות. מאז הוקמה הממשלה הזאת, הוקמו בגליל עשרות מצפים, נעשה השקעות עצומות בתשתית, פותחה ונסללה רשת כבישים ענפה, ובנו אלפי דירות, הוקמו פארקים תעשייתיים בתפן, בשגב ובעפולה, הושקעו סכומים גדולים בפיתוח התיירות בגליל ובגולן, ובשנתיים האחרונות — באזור חוף הכינרת וטבריה במיוחד. בשנת 1981/82 הושקעו 78% מכלל ההשקעות במסך באזורי פיתוח, מתוך זה סכום של 55% הושקע בגליל בלבד.

אבל בראשית דברי ברצוני להבין למה התכוון חבר הכנסת רענן נעים. כאשר הציע להפסיק כל פיתוח ממלכתי בשיכון, בתעשייה, בתיירות ובהקמת פריקטים בשפלת-החוף, איך לא ערדה הדיד שכתבה זאת? האם אתה ממליץ להפסיק את שיקום השכונות? האם אתה ממליץ להפסיק את שיקום שכונת-התקווה, עמישב, כפר-שלם? האם עלינו להפסיק לסייע לאור-עקיבא ולאור-יהודה או לעיירות אחרות? האם עלינו להפסיק את אלפי החיילים המשוחררים לאכטלה הרסנית? האם אינך חושש שעשורת אלפי עובדי תעשייה עלולים להיפלט ממקומות עבודתם ולהיות מובטלים אם לא נסייע לתעשייה הוותיקה בהסבה לציד מודרני ובטכנולוגיה חדשה, אשר בלעדיה סיכויי היצוא שלנו קלושים?

אהרן נחמיאס (המערך):

לא לזה הוא התכוון. אני אומר זאת באחריות מלאה.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

להלן אסקור נתונים מספר, אשר יוכיחו שאין ממש בטענה, שלא נותנים תשומת לב לאזורים אחרים וזלת שפלת-החוף ויהודה ושומרון, להיפך, יש העדפה ברורה של אזורי

ממנה. למעשה, האזור המועדף ביותר אצל ממשלת ישראל הוא רצועת-החוף. המשתרעת ממפרץ חיפה ועד למבואות אשקלון, וכן רצועה צרה של כ-5 — 7 קילומטרים הצמודה ליהודה ושומרון, לעומת אזורים אלה, כל יתר אזורי הארץ זועקים לפיתוח ולאכלוס.

מפרטומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ניתן ללמוד, כי בשנת 1982 עזבו את הגליל 14,000 נפשות, וכי המצב הדמוגרפי בגליל מחמיר והולך. בכספי עם ישראל הוקמו בגליל עשרות מצפים, אך מן הרגע שהאחריות לטיפול בהם עברה לידי הממשלה, החל הקיפאון: אין חקלאות, אין תעשייה, אין בנייה, אין כבישים, אין אפילו טלפונים במצפים האלה. אלפי ווגות צעירים מוכנים ורוצים לעלות למצפים הללו, הם פונים לתנועות, פונים לסוכנות היהודית, ואי-אפשר לקבל אותם. צפת — בירת הגליל, מונה כסך הכול 18,000 נפש, וגם היא אינה מצליחה לגדול.

סגן השר בן-ציון רובין וכן מנכ"ל שירות התעסוקה מר ברוך חקלאי מסרו אינפורמציה עגומה מאוד, כי האכטלה בגליל מגיעה להיקף האכטלה שקיים בשלוש הערים הגדולות — כ-6,000 מובטלים זאת אומרת, בגליל — כמו בכל שלוש הערים הגדולות, ואני שואל: למה כאמת יבואו ווגות צעירים ממרכז הארץ? למה יבואו יומים פרטיים וציבוריים להקים תעשייה בגליל, כאשר אין להם שום עדיפות? החיים שם כרוכים בתנאים אובייקטיביים קשים — ריחוק ממרכז הארץ, ריחוק ממרכזי חינוך ותרבות, הרובלה יקרה של חומרי גלם, קשר יקר, ומה לא — והם יכולים למעשה לקבל תנאי מעבר זהים בשפלת-החוף, או חמש דקות משפלת החוף, ביהודה ובשומרון.

המצב בגולן אינו טוב יותר. לפני שנה חוקקה הכנסת, ביוזמת הממשלה, את חוק הגולן, הייתי בין אלה שהצביעו בעד חוק הגולן, רבים שכוו, באופן טבעי, כי החלת החוק תביא גם תוכן מעשי של פיתוח מואץ. מאות משפחות פונות להתגורר בקצרות ובמקומות אחרים, אולם לשווא. המחסור במקורות תעסוקה מונע בעדן להיקלט. בכל הגולן יש כסך הכול 8,000 יהודים. זוהי התשובה הצינונית שיש לנו להציע לעם היהודי.

בשנים האחרונות מרגישים יישובי בקעת-הירדן, בצדק, כיתומים. פחות מ-4,000 נפש יש שם בסך הכול. אין פיתוח. אין השקעות, והם נמצאים כמשכר חסר תקדים, המאיים על כל המפעל הצינוני שם.

אדוני היושב-ראש, בכל אזור הערבה, לאורך כ-170 קילומטרים, מים-המלח ועד אילת, חיים היום כסך הכול 3,000 יהודים, ללא שום מרכז עירוני וללא שום תשתית של תעשייה. דובר רבות על מעבר צה"ל לנגב, שבעקבותיו יבוא פיתוח אורחי: דובר על תעלת הימים, וגם הנוחה לכך אבן-פינה. האם מישור בממשלה יוכל לבשר על איזו שהיא התאוששות בנגב, בערבה, במצפה-רמון; בירוחם?

מול אזולת-יד, מול עיוות יעדים ציוניים ולאומיים, משגשגת שפלת-החוף, כשרובה של אוכלוסיית המדינה מתרכז בה — סכנה משתזוית ממרגה ראשונה. אולם לאחרונה משגשגת גם הרצועה הצרה ביהודה ובשומרון, ליד רצועת-החוף, עם הקמתן של עיר-שינה: שכונות של וילות, בית שני לעשירים, בחצי מחיר, הממשיכים לעבוד במרכז הארץ וחוזרים לישון, במקרה הטוב, במרחק נסיעה של עשר דקות.

תמונה עגומה זו, רכותי חברי הכנסת, נובעת מהעובדה האחת והיחידה: העדר מדיניות של הממשלה. על הכנסת ועל הממשלה לקיים דיון נוקב ולהחליט בצורה שאינה משתמעת

תעשיין ומשקיע מחפש לא רק תשתית אלא גם כוח אדם מיומן. נכון שכל הנושא הזה צריך להיסגר, ובמהרה, אבל המצב הקיים אינו בגלל נושאים הקשורים במסים או כמענקים אלה או אלה. אילו הוקמו בזמן בתי-ספר מקצועיים באזורי הפיתוח — ובאותם מקומות שכאלה הוקמו, יש להם הצלחה בלתי גילה — חלק מהבעיות האלה היה נפתר. זו אחת הבעיות העיקריות והאמיתיות של אזורי הפיתוח.

אהרן נחמיאס (המערך):

תודה רבה, אדוני סגן השר.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

תמריצים בנושאי רווחה — התמריצים הניתנים לעוברים לאזורי הפיתוח היו כיום 1 באפריל 1981: כ-7,600 שקל למשפחה העוברת לאזור פיתוח א', כ-5,600 שקל למשפחה העוברת לאזור פיתוח א' ו-4,200 שקל למשפחה העוברת לאזור פיתוח ב'. ניתנים תמריצים לאחים ולאחיות מעשיים ומסומכים וכן למילדות העוברים לעיר פיתוח ומתגוררים בהן. הם מקבלים העלאה בשתי דרגות אם הם עוברים לאזור פיתוח א', דרגה אחת אם הם עוברים לאזור פיתוח א' וכן הלאה. כמו כן ניתנת השתתפות של 60% — 70% מהוצאות החזקת ילדיה של אם עובדת במעון יום והסעת העובד למקום עבודתו. ניתנים גם גמולים נוספים אחרים.

תמריצים בנושא חינוך — עובדי הוראה וחינוך הגרים ביישוב פיתוח או מועברים אליו זכאים בעיקר לתמריצים האלה: תמריץ בסיסי שערכו כיום 1 באפריל 1982 היה באזור פיתוח א' לגישו 11,400 שקל, באזור פיתוח ב' — 8,400 שקל. גמול תנאי שירות מיוחד שערכו כיום 1 ביולי 1982 באזור פיתוח א' היה 649 שקל, באזור פיתוח א' 541 שקל ובאזור פיתוח ב' — 461 שקל. קידום וחק: הנוחק המוכר לצורך תשלום השכר מוגדל ביישובי פיתוח מקבוצה א' + בארבע שנים, מקבוצה א' בשלוש שנים, מקבוצה ב' בשנתיים. כמו כן — השתתפות בשכר-דירה, החזר הוצאות נסיעה של מורים מתחלמים, השתתפות בתמריצים בהוצאות שכר לימוד במסודות להשכלה גבוהה ועוד ועוד.

פירטתי מספר רב של העדפות, הקלות ותמריצים למי שמתגורר באזורי פיתוח ועובד בהם. הממשלה עושה, הממשלה תעשה רבות באזורי הפיתוח.

אני מציע לחבר הכנסת רענן נעים וחבריו "לרדת" קצת מהשיטוי לגבי הפיתוח כיהודה ובשומרון.

אני מבקש להסיר את ההצעה מסדר-היום..

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לסגן השר. אנו ניגשים להצבעה. מי בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-יומה של הכנסת? מי נגד? נא למנות.

ה צ ב ע

- בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת — 42
- בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת — 47
- ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

ובכן, חברי הכנסת, כ-2 קולות בעד ו-47 נגד הוחלט שלא לכלול את הנושא בסדר-יומה של הכנסת.

הפיתוח. מדיניות עידוד ההתיישבות בעיר פיתוח ובאזורים מיוחדים נקבעת מפעם לפעם בהחלטות ממשלה, בוועדות שרים, על-פי חוקים קיימים ומעודכנים בהתאם למדיניות ולקביעת היעדים הלאומיים.

יעקב גיל (המערך):

הרי אתה יודע שמה שאתה אומר אינו אמת.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

להלן התמריצים הקיימים לאזורי פיתוח ולתושבים המתגוררים בהם:

נושא ראשון — חוק עידוד השקעות הון כתעשייה ובחקלאות יוצר העדפה של רשימת יישובים לגבי הפיתוח. מחלקים את היישובים האלה לשלוש קבוצות: א', א' וב', מדי פעם כפעם מתעוררת הרשימה, לפי החלטות ועדת שרים לכלכלה וועדת שרים לענייני חברה ורווחה. המענקים שאנו נתנים למי שמשקיע באזורי הפיתוח הם כלהלן: לאזור פיתוח א' + — 30%; באזור פיתוח א' — 15%. וכן הלאה. עיריות הפיתוח — אזור פיתוח א', לדוגמה: קריית-שמונה, בני-יהודה, קצרין; אזור פיתוח א' — טבריה, צפת, ראש-פינה, אופקים ודימונה. אני יכול לתת לך רשימה ארוכה, שאחיה ודאי בקיא בה. איך אתה יכול לומר, שלא נתנים מענקים מיוחדים והעדפה מיוחדת לאזורי פיתוח על-פני מרכז הארץ? אופי המושג "אזור פיתוח" מצביע על כך, שיישובי שפלת-החוף המרוכזות, עד יבנה בדרום ועכו בצפון, לא כלולים באזורי הפיתוח.

הלוואות פיתוח מסובסדות — אלה מגיעות בכל האזורים להיקף של 40% מההשקעה. באזורים א' + וא' הריבית היא חצי אחוז, באזור פיתוח ב' הריבית היא אחוז אחד ובאזור פיתוח ג' — כאחוז וחצי.

הקלות במיסוי לתושבי עיריות הפיתוח — בתקנות מס הכנסה קיימות הנחות לתושבים באזורי פיתוח כשיעור של 7% מההכנסה, עד לתקרה חייבת ב-35% מס, וכשיעור שבין 3% ל-5% מס הכנסה עד לתקרת הכנסה של 25%. יש פטור ממס רכוש על קרקעות לרשויות מקומיות. יש פטור ממס מעסיקים באזור פיתוח א' ו-5% מס באזור פיתוח ב'. יש זיכוי-נוסף על נכס בריפוח. בעל מפעל ביישובי ההר וכן באילת וביישובי הערבה זכאי לזיכוי-נוסף על נכס בריפוח של 10% ככל שנה, ועד ל-50%.

אהרן נחמיאס (המערך):

אפשר לשאול שאלה?

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אתה מוכן לאפשר לו?

סגן שר האוצר ח' קופמן:

בבקשה.

אהרן נחמיאס (המערך):

אדוני סגן שר האוצר, אם נכון התיאור שהבאת לגבי ההשקעות באזורי הפיתוח, ואתה גם אמרת שההלוואות ניתנות בתנאים טובים ומועדפים, אמור לא לי ברוב טובך. מדוע יש פי שלושה מובטלים ודורשי עבודה באזורי פיתוח לעומת רצועת החוף? מדוע, אם כן, לא נפתחים מפעלים חדשים רבים? האם נעלם ממך שחוק עידוד השקעות אינו מעודד את ההשקעות?

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אני אענה לחבר הכנסת נחמיאס, אם כי הוא יודע ודאי את העובדות בעצמו. הנושא הוא הרבה יותר מורכב. לא מדובר רק בכספים ובפרויקטים, יש גם בעיה של מיומנות. יש פיגור בשטח החינוך המקצועי והטכנולוגי באזורי הפיתוח, והיום

חוכרת י"ב, ישיבה קנ"ח

— הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (היתר העבודה כמנוחה השבועית); הצעה לסדר-היום —

ז. הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (היתר העבודה כמנוחה השבועית), התשמ"ג — 1983
(הצעת חבר הכנסת א' מלמד)

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:
אני מסכים, אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
ובכן לפנינו הצעה אחת: להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה והרווחה. מי בעד הצעה זו?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (היתר העבודה כמנוחה השבועית), התשמ"ג — 1983, לדיון מוקדם בוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
כרוך קולות הוחלט להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה והרווחה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
אנו ניגשים לסעיף הבא בסדר-היום: חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (היתר העבודה כמנוחה השבועית), התשמ"ג — 1983, של חבר הכנסת אברהם מלמד.
אתה רוצה לדבר מהמקום, חבר הכנסת אברהם מלמד? בבקשה, אתה יכול.

אברהם מלמד (חזית תתית לאומית):
אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (היתר העבודה כמנוחה השבועית), התשמ"ג — 1983, לוועדת העבודה והרווחה. זה — בהסכמת השר.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
אדוני סגן השר, אתה מסכים?

ח. הצעה לסדר-היום

העברת הטיפול בקרקעות המדינה המיועדות לבנייה ממשד החקלאות, מינהל מקרקעי ישראל, למשרד הבינוי והשיכון

אני שמעתי אותו, גם אתה יכולת לשמוע. אל תשוחח עם חברך ואל תפריע.

רוני מילוא (הליכוד):

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חבר הכנסת רוני מילוא, אל תפריע לי.

ובכן, רבותי, אם אני שמעתי, גם אתם הייתם יכולים לשמוע, לו הייתם מקשיבים למה שנאמר כאן, אבל אתם מפריעים. אני מצטער. אני שמעתי, אני קבעתי, זה הוחלט. אתה יכול לערער על החלטתי.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):
אדוני היושב-ראש, אינני מערער. אני רק רוצה לומר, שעל-פי התקנון, חייבים לצלצל לפני כל הצבעה בנפרד, ולא היה צלצול לפני הצבעה זו.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
הוא צלצל. המזכיר אומר שהוא צלצל.

שלמה הלל (המערך):
הוא לא צלצל. לא היה זמן לצלצל.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
אני אינני מצלצל. נאמיים עלי דברי מזכיר הכנסת.

שלמה הלל (המערך):
לא עברו חמש דקות מאז ההצבעה הקודמת.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חברי הכנסת, הסעיף הבא בסדר-היום: העברת הטיפול בקרקעות המדינה המיועדות לבנייה ממשד החקלאות, מינהל מקרקעי ישראל, למשרד הבינוי והשיכון, של חבר הכנסת רפאל אדרי. בבקשה, חבר הכנסת רפאל אדרי.
שולמית אלוני (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:
תסלחי לי, תקשיבי למה שאני אומר, תרשי לי רגע. כלי צעקות.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

היו"ר מ' כהן-אבידב:
כלי צעקות, חבר הכנסת רובינשטיין, אבקש לשבת. בהתאם לתקנון, רשאי המציע להציע ממקומו, כלי לנגמ —

שולמית אלוני (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:
תרשי לי, אני מדבר.

רפאל סויסה (המערך):
כלי לשמוע אותו? אפילו לא שמענו את המציע.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
אני מצטער, לו היה שקט, הייתם שומעים. אני שמעתי. אם

ושל חבר הכנסת קליינר. שמעתי אתכם. כעת חנו לי להשיב לכם.

חברי הכנסת, נסתיימה ההצבעה הראשונה. חבר הכנסת המציע היה רשאי להציע את הצעתו ממקומו. היה צלצול כל הזמן. לא צריך לעשות הפסקה של חמש דקות.

שלמה הלל (המערך):

אבל היתה הצבעה קודמת.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת הלל, אני אינני מפריע לך. למה אתה מפריע לי?

שלמה הלל (המערך):

נסתיימה ההצבעה הקודמת. זה לא בסדר.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת שלמה הלל, שמעתך בסבלנות. אני מכבד, מוקיר ומערך אותך. אני יכול גם להיות לא בסדר. אני מבקש. תן לי קודם להגיד את דברי ואחר-כך תאמר אם אני לא בסדר. אבל לשמוע אותי מותר? מגיע לי שישמעו אותי או לא? שמעתי אותך בסבלנות. ארבע פעמים חזרת על אותו דבר. ושמעתי אותך. שמע גם אתה אותי. אחר-כך תערער ותגיד מה שאתה רוצה, אבל שמע את דברי בשקט. הרי לא ננהל ויכוח. היושבי-ראש מדבר. גם לו אסור לדבר? הרי אין לו רשות לדבר כל הזמן.

ובכן, רבותי, אני חוזר. כפי שאמרתי, היתה הצבעה.

שולמית אלוני (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברת הכנסת שולמית אלוני, תשמעי אותי, תשמעי מה שאני מדבר. אני מדבר עברית, שפה די מוכנת. היתה הצבעה על נושא מסוים והיא הסתיימה. אמרתי מה הנושא הבא העומד על סדר-היום.

שלמה הלל (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תרשה לי רגע אחד, ראיתי אותך, אתן לך.

בא חבר הכנסת מלמד וביקש לדבר ממקומו. שאלתי האם זה אפשרי, ונאמר לי: כן. הוא דיבר ממקומו וביקש להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה והרווחה. שמעתם כולכם, נכון שאתם עושים מהומות, לא מקשיבים. זו אמת. כל היום היו מהומות. אינני יודע מדוע, מה היתה הסיבה היום מכל יום לרעש הבלתי-פוסק. לאחר מכן קם סגן שר העבודה והרווחה ואמר: אני מסכים. אמרתי שאני מעמיד את הנושא להצבעה. היה צלצול. איש לא ביקש להמתין חמש דקות.

חמר אשל (המערך):

התקנון מתייב.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

לא סיימת. תרשי לי להמשיך.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

פנתם גולדשטיין (הליכוד):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, כבוד את דברי פעם אחת, לא יותר. אבקש שהיתנו לי לסיים את המשפט.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חבר הכנסת הלל, אשיב לך. חבר הכנסת רובינשטיין, אבקש שלא להפריע לי. אל תתערבו בעבודתי. בבקשה.
שולמית אלוני (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תסלחי לי. הרי איני יודע את תוכנו של החוק.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

חייבים להמתין חמש דקות אחר הצלצול.

שלמה הלל (המערך):

אפילו לא עברו חמש דקות מההצבעה הקודמת.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת הלל, תרשה לי. הוזכרתי כאן, ונאמנים עלי דבריו של מזכיר הכנסת.

קריאות:

שלמה הלל (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת הלל, כוא תנהל את הישיבה כאן. אל תפריע לי. אני מבקש ממך.

שלמה הלל (המערך):

אני מבקש להסתכל כפרוטוקול באיו שעה היתה ההצבעה הקודמת. לא יכול מזכיר הכנסת לומר, בתוך טווח של דקה, שעברו חמש דקות. זה בהחלט לא יכול להיות. לא עברו חמש דקות.

רוני מילוא (הליכוד):

חבר הכנסת הלל, בשבוע שעבר — — —

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת רוני מילוא, אל תפריע לי בבקשה. חבר הכנסת רוני מילוא, אני קורא אותך לסדר. אבקש ממך שלא להפריע לי.

שלמה הלל (המערך):

לא עברו חמש דקות. אני משוכנע שמוכיר הכנסת איננו אומר דבר שהוא לא אמת. לא עברו חמש דקות בין ההצבעה הקודמת לבין ההצבעה הזאת.

פנתם גולדשטיין (הליכוד):

מה אתה מערב את מזכיר הכנסת?

שלמה הלל (המערך):

הוא עירב את מזכיר הכנסת. אינני מצלה על דעתי. שמוכיר הכנסת יאמר דבר שהוא לא אמת. לא עברו חמש דקות מאז הצלצול.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת הלל, שמעתי אותך. אתה חוזר ארבע פעמים על דברך. תן לי להשיב לך.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת רובינשטיין, שמעתי אותך. שמעתי את חבר הכנסת שלמה הלל ואת ההפרעות של חבר הכנסת רוני מילוא

לכן, שאם מישוהו מציע הצעת חוק, מסיר את הנמקתו והשר מסכים — היושב-ראש חייב היה לשאול אולי יש מישוהו מחברי הכנסת המבקש להעלות הנמקת נגד. העובדה שהשר אמר שהוא לא מתנגד עדיין לא פתרה את יושב-ראש הכנסת מלשאול את חברי הבית: יש הצעה, השר מסכים לה, אולי מישוהו מחברי הכנסת מבקש לעלות על הבמה כדי לנמק את הורדתה. הזכות להציע להוריד הצעה טרומית מסדר-היום איננה זכות בלעדית של השר, היא יכולה להיות זכות של כל אחד ואחד מחברי הכנסת. אני מבקש מכבוד היושב-ראש לעיין בפרוטוקול. לא נאמרה מלה על-ידי היושב-ראש — ברגע שהשר אמר: אני מסכים — האם מישוהו אחר מחברי הכנסת מבקש את רשות הדיבור על-מנת להציע להוריד את ההצעה הזאת מסדר-היום. זאת נקודה ראשונה.

נקודה שנייה: אני רוצה לקבוע בצורה חדי-משמעית — גם אם המציע מסיר את הנמקתו והשר מסיר את תשובתו — שלא ניתנה כל שהות בין ההצבעה הקודמת להצבעה השנייה, גם אם צלצלו כל הפעמונים. לא ניתנה כל שהות, לא לחמש דקות, לא לארבע דקות, לא לשלוש דקות, לא לשתי דקות, לא לדקה לאחד מהחברים יצאו מההצבעה הקודמת. לא ניתנה שהות לעורר את העניין.

עוררתי פה שתי בעיות, האחת — פורמלית, לאוזנו של היושב-ראש: עיין נא בפרוטוקול, ואם ייווכח שהוא לא שאל האם יש מישוהו מחברי הכנסת שרוצה להתייחס לעניין הזה, כי אז אני קובע שההצבעה היתה לא חוקית. תודה רבה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת משל, אני מקווה שהוא חבר הכנסת האחרון שידבר בנושא זה.

ירוחם משל (המערך):

אדוני היושב-ראש, מאז נבחרת לכהן כסגן יושב-ראש הכנסת ולנהל את ישיבות הכנסת, אני מצדין חמיד את האובייקטיביות שלך ואת המהימנות שלך באופן ניהול הישיבה. אולם, כשנגיעים להצעת חוק הנוגעת לכל ציבור העובדים, בנושא שצריך לשנות נהלים הקיימים בחוקי עבודה ובהסכמי עבודה, אני פונה אליך, אדוני היושב-ראש, מחוץ אופן להכרת הצדק שיש כך. אני אומר, שזו לא סתם הצעת חוק, אלא הצעת חוק שבאה לשנות נהלים הנהגים במשך 30 שנה — חייבים להתייחס לחוק זה ברצינות, בהירות ולא בחיפזון. תודה רבה, אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת משל. הרשו לי לומר כמה מלים, אבל בלי להפריע לי הפעם. חברי הכנסת, כאשר אני יושב כאן אני לפעמים חמה על חברי הכנסת. חברי הכנסת, עם כל הכבוד, מקבלים את סדר-היום יום לפני כן, יודעים מה סדר-היום למחרת היום. הצעות החוק מונחות בפניהם, הם יכולים לעיין בהן. הם יודעים שלא קפצתי על סדר-היום, הלכתי לפי הסדר.

חברי הכנסת, היה צלצול והיתה הצבעה. היתה הצבעה אפילו עם מניין קולות. היה מניין קולות. מתי עושים הפסקה בין צלצול לצלצול? — כאשר אין משתתפים — ולא מקיימים הצבעה עם מניין קולות — כדי לקרוא לחברים להיכנס. זה מקובל עלי. אבל לכרא ולומר, שחברי הכנסת לא יודעים מה יש על סדר-היום — לצערי, אני יכול לומר — — —

תמר אשל (המערך):

זה לא נאמר.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אומרים שלא היה להם זמן.

המזכיר אומר שהוא צלצל, ודבריו נאמנים עלי. הוא לא אמר שהוא חיכה חמש דקות. הוא לא אמר זאת. למה לשים בפיו דברים שהוא לא אמר אותם? הוא אומר: צלצלתי. איש לא ביקש להמתין חמש דקות. כי הבקשה — — —

קריאה:

היו"ר מ' כהן-אבידב:

רבותי, תהיו סבלניים. אני שומע אתכם, לא מתערב. אולי תשמעו אותי קצת פעם אחת?

יעקב זאק אמר (המערך):

מעניין מעט — — —

היו"ר מ' כהן-אבידב:

זה מעניין מאוד. אני חושב שגם מה שאני אומר מעניין, ואולי חשוב מה שאני אומר.

ביקשתי, ודברי מזכיר הכנסת נאמנים עלי, ואני חושב שהם נאמנים גם על כל חברי הכנסת. הוא אמר: צלצלתי. איש לא ביקש להמתין חמש דקות. היתה הצבעה, היה רוב, והצעת החוק הועברה לוועדה. נתקבלה החלטה.

אם מישוהו רוצה להציע הערה, בבקשה, חברת הכנסת שולמית אלוני, בבקשה.

שולמית אלוני (המערך):

אדוני היושב-ראש, הואיל ומדובר בהצעת חוק בקריאה טרומית, וחברי הבית אינם יודעים עליה, ולא דובר בה, והיתה כאן למעשה מהומה, כפי שקורה בדרך כלל אחרי הצבעה. היושב-ראש היה צריך לבקש הפסקה, על-מנת שחברים הרוצים לצאת יצאו. אם מישוהו מביא הצעת חוק לקריאה טרומית ומוותר על הנמקה, והדברים נעשים כך בחיפזון, הוא כן לכנסת ולאחרי הכנסת. העובדה שאתה נתת יד לעניין הזה מעוררת צער רב ביותר, משום שזוהי שיטה שהדעת איננה סובלת, כי קריאה טרומית — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת גולדשטיין, אבקש ממך שלא להפריע לה. היא זכאית להשמיע את דבריה. היא יכולה להגיד מה שהיא רוצה. אני מקשיב. אל תפריע לה ואל תעזור לי.

שולמית אלוני (המערך):

— — — היא הצעה חדשה של רעיון, שחבר הכנסת מביא בפני הבית מתוך יוזמה שלו. לצורך שכנוע הכנסת, אם אומנם אין צורך בהסברה בעניין זה, אנחנו נקים חברת מניות. אני חושבת שזה לא ייעשה וזה לא מכוונת, אם כי אתה נהגת לפי פרוצדורה שהיא שרויה בידך. אני חושבת שבמקרה זה ניצלת אותה בחיפזון.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מודה לחברת הכנסת שולמית אלוני. חבר הכנסת שלמה הלל, אתן לך רשות הדיבור. רבותי, סבלנות, מה קרה פה? לשבת בבקשה.

קריאה:

אתה יכול לשבת, חבר הכנסת אדרי, אתה תתעייף.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת אדרי, אני מצטער על שאתה ממשיך לעמוד על הדוכן. חבר הכנסת הלל, בבקשה.

שלמה הלל (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להסב את תשומת לבך

שלמה הלל (המערך):

לא ידעו שלא תהיה הנמקה.

שושנה ארבל-אלמחלינו (המערך):

היושבראש לא זקוק לעזרה.

היור' מ' כהן-אבידב:

תרשה לי, חבר הכנסת הלל, אני לא הפרעתי לך. חברת הכנסת אלוני אמרה, שהחברים לא הספיקו לעיין בהצעות החוק, ושווהו זכותם, חברי הכנסת, החוק היה מונח לפניכם. סדר-היום מונח לפניכם. ידעתם שזה בא אחר זה. כל חברי הכנסת נכחו במליאה. העניין לא ארך אלא כמה דקות.

היור' מ' כהן-אבידב:

אני לא זקוק לעזרה.

שלמה הלל (המערך):

זה לא מדויק.

היור' מ' כהן-אבידב:

אני חתור ומודיע — חברת הכנסת אלוני, את יכולה

להאמין לי או לא — עשיתי זאת בידיים נקיות, ללא ידיעה מה כתוב בהצעת החוק, היתה הצבעה והעניין נגמר. כדי שלא ליצור תקדים — לכן אני נוהג כך. אבל אינני רוצה לשמוע שחושדים בי שידעתי מה כתוב בהצעת החוק.

היור' מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, אני רוצה שתאמינו לי. אישית, לא ידעתי כמה מדובר. אני מזכיר את חטאי. מישהו אמר כאן שנחתי יד — כדי להסיר ספק אני מבקש לומר בכל מוכן המלה: לא ידעתי כמה מדובר. חבר הכנסת משל חשב שנחתי יד משום נושא הצעת החוק. אני באמת לא ידעתי כמה מדובר. גם בכך אני אשם, שלא קראתי את הצעת החוק. נאמר כאן שכאילו ידעתי ונחתי יד לכן. כדי להרחיק ספק אני אומר — ואחם רשאים. אם כי אני לא חייב לומר זאת — לא ידעתי כמה מדובר, כלומר, לא היתה נתינת יד. ראיתי את העניין הזה בצורה פורמלית גרידא. היתה הצבעה, היה הצלול. כל החברים נכחו באולם והצביעו.

שולמית אלוני (המערך):

זה היה בתום לב. חבר הכנסת רובינשטיין ביקש להסיר ואתה הצבעת.

היור' מ' כהן-אבידב:

אני חושב שלאחר שנתקיימה הצבעה בקריאה טרומית —

יש לקבל את הדין. לאחר מכן, בוועדה, יתקיימו הדיונים.

שלמה הלל (המערך):

האם היושבראש שאל האם יש מישהו אחר שרוצה

לנמק?

היור' מ' כהן-אבידב:

יכול להיות שהיתה שגגה. אני מתנצל אם היתה שגגה.

יותר מזה אינני יכול לומר. חברי הכנסת, אני מצטער על התקרית שקרתה. אני מבקש לאפשר עכשיו לחבר הכנסת אדרי לשאת את דבריו. מי שרוצה להאמין שזה היה בשגגה — יאמין; מי שאיננו רוצה — רשאי לעשות מה שהוא רוצה. בבקשה, חבר הכנסת רפאל אדרי.

היור' מ' כהן-אבידב:

לפי התקנון, לא צריך לשאול. אני גם מקבל הנחיות

ממזכיר הכנסת. היושבראש לא שואל. חבר הכנסת רשאי

לכוא ולהגיד: יש לי מה לומר. לא היה חבר כנסת אחד —

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

היור' מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, אני מצטער מאוד. חבר הכנסת רובינשטיין,

אמרת לי זאת לאחר ההצבעה. חברי הכנסת, אני מודיע לכם,

אם שגית, תוכלו לערער על החלטה זו. אחרי ההצבעה — אני

לא אצור תקדים לבטל זאת. חזרנו על כך בוועדת הפירושים.

היור' מ' כהן-אבידב:

חברי הכנסת, אני מבקש מחבר הכנסת אדרי —

שלמה הלל (המערך):

אני חושב שזאת היתה בושה גדולה לכנסת. אתם מביישים

אוחה פעם אחר פעם.

היור' מ' כהן-אבידב:

אני מחפלא עליך, חבר הכנסת הלל, כי אני עשיתי את

העניין הזה בידיים נקיות. אתה חושד בכשרים. לא מתאים לך.

חבר הכנסת הלל, אני מכבד אותך מאוד, אך אני לא רוצה

לשמוע מפין מלים כאלה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אם מישהו פוגע בכנסת — זה אתה, חבר הכנסת הלל.

היור' מ' כהן-אבידב:

אני מבקש לא לעזור לי.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

למה לא לעזור לך?

היור' מ' כהן-אבידב:

אני לא זקוק לעזרה.

שולמית אלוני (המערך):

חבר הכנסת רובינשטיין ביקש רשות הדיבור.

היור' מ' כהן-אבידב:

אני חתור ומודיע — חברת הכנסת אלוני, את יכולה

להאמין לי או לא — עשיתי זאת בידיים נקיות, ללא ידיעה מה כתוב בהצעת החוק, היתה הצבעה והעניין נגמר. כדי שלא ליצור תקדים — לכן אני נוהג כך. אבל אינני רוצה לשמוע שחושדים בי שידעתי מה כתוב בהצעת החוק.

שולמית אלוני (המערך):

זה היה בתום לב. חבר הכנסת רובינשטיין ביקש להסיר ואתה הצבעת.

היור' מ' כהן-אבידב:

יכול להיות שהיתה שגגה. אני מתנצל אם היתה שגגה. יותר מזה אינני יכול לומר. חברי הכנסת, אני מצטער על התקרית שקרתה. אני מבקש לאפשר עכשיו לחבר הכנסת אדרי לשאת את דבריו. מי שרוצה להאמין שזה היה בשגגה — יאמין; מי שאיננו רוצה — רשאי לעשות מה שהוא רוצה. בבקשה, חבר הכנסת רפאל אדרי.

רפאל אדרי (המערך):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה, ההצעה שהגשתי באה להסב תשומת לב חברי הבית לתהליך המואץ ומעורר התימהון שחל בהגדלת מעורבות משרד החקלאות בתחומי הטיפול של משרד הבינוי והשיכון, וזאת מכוח שליטתו המחלטת על אחד המשאבים העיקריים במדינה, הלוא הוא הקרקע.

משרד החקלאות עוסק יותר בכינוי ופחות בחקלאות. על-פי החלוקה ההגיונית, המחויבת מעצם מבנה הממשלה על משרדיה השונים, ניתן היה להניח, כי משרד הבינוי והשיכון הוא האחראי לכל הקשור בהפעלת בנייה עירונית, על כל השלבים הכרוכים בכך, לרבות הקצאת קרקע, הקמת תשתית, מבנון, אכלוס. הן בתחומי הקרקע הירוק והן בתחומי יהודה ושומרון. ניתן היה להניח בהיגיון רב, כי משרד זה הוא גם היחום, והמביא לאישור הגורמים המוסמכים, תוכניות בנייה עירוניות לטווח ארוך, תוך תכנון והתוויית כיווני ההתפתחות האורכנית של מדינת ישראל בשנים הבאות.

אינני מדבר כאן בשם משרד הבינוי והשיכון, אינני שליח.

אבל על כולנו לתת את הדעת על מה שקורה, כדי שהתפתחות זו לא תלך ותחמיר, על-פי המצב השורר כיום כפועל, הולכת המציאות ומתחזקת מהמתחייב על-פי ההיגיון המינהלי הבסיסי ביותר. האם משרד החקלאות כבר פתר את כל הבעיות הקשורות במשק החקלאי כמדינת ישראל? האם כבר נפתרה בעיית היצוא החקלאי?

דן תיכון (הליכוד):

מה זה בכלל שייך?

רפאל אדרי (המערך):

זה שייך. זה שייך. מפני שמשרד החקלאות כונה היום יותר משכונה משרד הבינוי והשיכון. זה שייך. אם משרד החקלאות מקצה קרקע לבנייה עירונית בכל מדינת ישראל, האם כבר אין למשרד החקלאות מה לעשות עוד בענייני חקלאות ועליו לעסוק רק בנושא הזה? יכול להיות שצריך להחליט להעביר את כל הסמכויות של משרד הבינוי והשיכון למשרד החקלאות.

מקרקעי ישראל. שהוא הנוף האמור לחתום על תוכניות הגשה לוועדות. וכל זה מדובר בבנייה עירונית, עושה זאת בתהליך המתמשך לעתים בין שלושה לשישה חודשים — במקרה הטוב.

אדוני היושב-ראש, ענף הבנייה הוא, כידוע, ענף מוביל ביצירת תהליכים של גאות ושפל במשק הלאומי. תקופות של שפל בענף הבנייה בעבר ציינו, בדרך כלל, תחילת חתליך של מיתון ואכטלה גם ביתר מגזרי המשק. אכן, ענף הבנייה נתון היום כמשבר. לא יעורו הפרסומים, לא יעזרו כל הדרכים שאנחנו מנסים להעבירם לציבור. די יהיה אם אציין מרכיב אחד, באזורי פיתוח בגליל היו השנה 321 התחלות בנייה בלבד, לעומת 1,100 בשנה שעברה, לעומת 5,800 יחידות דיוור ב־1975. ואם נוסף על זה הבנייה הכללית, גם של הקבלנות הפרטית, ירדה ב־30%, הרי זה אומר דורשני. סך כל התחלות הבנייה השנה הגיע ל־26,500, לעומת 37,840 בשנת 1981, ולעומת 62,000 יחידות דיוור בשנת 1975. ב־1975 היתה המחצית בנייה ציבורית בכסונות, באזורי פיתוח בגליל. כיום המצב שונה, וכפי שציינתי יש 321 התחלות של יחידות דיוור בכל הגליל. נכון שזה לא שייך למשרד החקלאות, אבל זה נושא השייך לבית הזה.

לאור מרכזיותו וחשיבותו של ענף זה, אי־אפשר להשאיר את המגמות שהתפתחו בענף ליד המקרה והאיתור. יש צורך ביתר תכנון, בנישה כוללנית ואינטגרלית ובקיומה של יד אחת מכוונת ומוסדות. יש צורך דחוף בפישוט הליכי הרישוי והאישור של הרשויות השונות, ובייחוד יש צורך באיחוד פונקציות שונות תחת סמכות אחת, זו של משרד הבינוי והשיכון.

אני מציע כי משרד החקלאות, באמצעות מינהל מקרקעי ישראל, ימשיך להיות אחראי גם בעתיד לקרקע החקלאית, ולקרקע זו בלבד. הקרקע לבנייה העירונית חייבת להיות חלק בלתי נפרד מתחומי הטיפול של משרד הבינוי והשיכון. שליטה על המשאבים בנושא זה, הן בתחום הכספי והן בתחום הפיסי, היא תנאי מוקדם לתכנון לטווח ארוך ולגישה יסודית ושיטתית תוך ראיית כל האספקטים של הנושא הזה.

אני רואה צורך דחוף בהכנת תשתית טכנולוגית רחבה לבנייה מתועשת, תוך ניהול המקרקעים המתייחסים לנושא זה כדי משרד הבינוי והשיכון. משרד זה חייב לראות את הכעיות הן מנקודת מבט לאומית, דהיינו — עיסוק בשאלות כמו היכן לבנות, איזה סוג של יישובים, פיזור אוכלוסין ותשתית כלכלית אורבנית, והן מנקודת מבט של הפרט, דהיינו: היקף הסיוע, צורת הסיוע והמימון לרוכשי דירות, התאמת פתרונות דיוור מסוגים שונים לסוגי אוכלוסייה שונים, לרבות הפעלת בנייה להשכרה. יש לחזק את הגישה האיכותית, השמה לה למטרה גם שאלות כמו כיצד יחיו החושבים באזורים השונים, כמה ישלמו עבור דיוור ומי יבטיח את זכויותיהם החוקיות.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, קיימת השתלשלות נסיכות היסטוריות אשר בעטיה ממשיך מינהל מקרקעי ישראל, שבעבר טיפל בעיקר בקרקע חקלאית, לעסוק גם בקרקע לבנייה. כיוון שהמינהל כפוף למשרד החקלאות, והלך משרד זה ונוגס סמכויות לא על הפעלת בנייה עירונית, הוא הוא המחליט הבלעדי בהקצאת קרקע במסגרת הקו הירוק, ועל־פי רוב קובע המינהל, באמצעות השמאי הממשלתי, את מחירי הקרקעות, וגורם להאמרת מחירי הירות, אני עדים אפוא לתהליך דינמי, אשר, לדעתי, הוא מקרי לחלוטין, ולפינו נקבעות עובדות בשטח בתוקף השתלשלות נסיכותית מקריה, ואולי גם עקב גורמים פוליטיים, ולא מכוח הצרכים המהוימים.

יכול להיות; זה בסמכותה של הממשלה. לכן אין מקום לשאול מה זה שייך, כי זה אכן שייך. ומיד תשמע שזה שייך. הידי חבר הכנסת דן תיכון.

משרד החקלאות, באמצעות מינהל מקרקעי ישראל, מטפל בהקצאת קרקע לכל השימושים. ובכלל זה לצורכי בנייה עירונית ולצורכי תעשייה. משרד זה יזום הקמת יישובים כיהודה ובשומרון. אני מתכוון ליישובים עירוניים לא ליישובים חקלאיים. הוא עוסק בפיתוח הקרקע העירונית, בהקמת מערכת כבישים ובהתקשרות עם קבלנים לביצוע עבודות כעלות אופי אורבני לחלוטין. משרד החקלאות מקצה קרקע, ושוב באמצעות מינהל מקרקעי ישראל, ליחידים להפעלת תוכנית "בנה ביתך", ולמעשה מרכז באופן ישיר את הסמכות הבלעדית לגבי מרכיב בשיעור של 30% — 40% מעלות הבנייה העירונית, הלא הוא מרכיב הקרקע.

אם נוסף על כך, ששכר העבודה בערכה של דירה הוא בשיעור של 28% ועלות החומרים היא בסביבות 35% — 36%, הרי שלמשרד הבינוי והשיכון לא נותר הרבה לעשות ולכוון. רק לאחרונה יצר משרד החקלאות מערכת התקשרות לבנייה עירונית כיהודה ובשומרון. המשרד הקצה קרקע לגורמים אלה ללא מכרז וללא החלטה של ועדה, שתביא בחשבון את מערכת השיקולים הציבוריים. כתוצאה מכך שפעולות מסוג זה נעשות על־ידי גוף שאין התמחותו בכך, רמת הביצוע היא חובבנית, אין תכנון כולל, אין גישה הרואה לנגד עיניה את המכלול, והרושם הנוצר הוא, שהבחינה היא של עוד דונם ועוד דונם, ללא קביעת יעדים מוסכמים, ללא שילוב הנושא בתחזיות ריבוי האוכלוסין וללא כל המתחייב מהפעלת גישה יסודית ומעמיקה לנושא בעל חשיבות לאומית רבה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אם משרד החקלאות נטל לעצמו סמכויות כה רבות בתחום שאינו שלו, מה נשאר בעצם למשרד הבינוי והשיכון לעשות במדינת ישראל? אולי לגדל עגבניות, אולי לעסוק ביצוא פרחים, אולי גם לטפל במושבים הכושלים. היקף הבנייה הציבורית בשנת 1982, שהיתה פעם דגל של משרד הבינוי והשיכון, ירד עד כדי 60% לעומת 1981, ו־73% לעומת מה שהיה ב־1975 ובשנת 1976.

התמונה שהצגתי היא רק מרכיב חלקי ממערכת מינהלית מורכבת מאוד ומסורבלת להפליא של הטיפול בהפעלת בנייה עירונית. יש רשויות רבות, וכל אחת מהן עושה באספקט אחד של הנושא, ללא כל תיאום ובאופן שיש בו כדי להפוך את השלב שלפני הנחת היסודות לבניין לצוואר בקבוק המעכב עוד יותר את תהליך הבנייה הממושך.

יש ועדות ותת-ועדות שונות לרישוי, לתכנון וכדומה. משרד הפנים הוא הממונה על התכנון; משרד החקלאות, כאמור, ממונה על הקרקע לבנייה, באמצעות מינהל מקרקעי ישראל; משרד הבינוי והשיכון ממונה על הפרוגרמה הציבורית; משרד האוצר ממונה על מימון המשכנתאות והמדיניות בנושא זה; משרד המשפטים, באמצעות השמאי הממשלתי, קובע את מחירי הקרקע לבנייה; והרשויות המקומיות — על כל נושא הרישוי, באמצעות ועדות-משנה ותת-ועדות ועוד כהנה וכהנה.

אם נזכור כי תהליך תיעוש הבנייה עדיין אינו עונה על הצרכים, ומרבית הבנייה היא עדיין קונבנציונלית, על כל המשתמע מכך לגבי תקופת הבנייה, הרי שלא קשה לקבוע מה רב הוא השקע הכלכלי הנובע מחוסר היעילות המינהלית, ומה היא השפעת גורמים אלו גם על מחירי הדירות במדינה.

להמחשת פרט קטן אחד מתוך מערכת רבת מכשולים ותחלואות זו, ברצוני לציין כי משרד החקלאות, באמצעות מינהל

תמוהה, על כן, בעיני פנייתו ודרישתו של חבר הכנסת אדרי, שכן ברור לי, שלו העמיק ובדק את יסודות פעולותיו של המינהל והבסיס להן, לא היה נזק.

בין משד הבינו והשיכון מינהל מקרקעי ישראל שורר תיאום מלא, והעובדות מדברות בעד עצמן. כל פרוגרמה הבנייה של משד הבינו והשיכון להקצאה קרקע מבוצעת על-פי דרישה, ובלוח זמנים מתואם. זאת ועוד, לאחרונה הוסכם בין מינהל מקרקעי ישראל ובין משד הבינו והשיכון על הרחבת שיתוף הפעולה ועל קביעת מסגרות עבודה נוספות, אשר תכליתן העמדת קרקע מתוכננת, מפותחת ומינה לבנייה מיידית, בהתאם ליעדי הקרקע ולצרכי המדינה, באמצעות הגדלת היצע הקרקעות להקצאה ליזמים. במגמה לעודד בניה.

מכאן עולה בצליל, שהצעתו של חבר הכנסת אדרי אינה עולה בקנה אחד עם היעדים, אשר עוצבו והוצבו על-ידי מינהל מקרקעי ישראל ומשד הבינו והשיכון לשיתוף פעולה פורה השורר בין השניים.

אני מציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה רבה לסגן שר החקלאות פסח גרופר. אנו ניגשים להצבעה. מי בעד קיום דיון במליאה בנושא שהעלה חבר הכנסת אדרי?

רוני מילוא (הליכוד):

אני מבקש למנות שני מונים.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני ממנה שני מונים למניית הקולות, את חבר הכנסת אורי סבג ואת חבר הכנסת רוני מילוא.

ה צ ב ע

כעד ההצעה לכלול את הנושא	
בסדר-היום	— 27
כעד ההצעה שלא לכלול את	
הנושא בסדר-היום	— 33
ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום	
של הכנסת נתקבלה.	

ט. הצעה לסדר-היום

מצבן של משפחות מתחת לקו העוני

לדיעתם של עמיתי חברי הכנסת ושל נציגי הממשלה יש כהם כדי לאפשר לכולנו לעמוד על ההיקפים והמספרים של עוצמת העוני בישראל, ובמיוחד השינויים שחלו בשנים האחרונות כמגמת העלייה וההתפתחות כאחת הכעיות הרוכצות על מצפוננו נכבחרים ככנסת ישראל. בהמשך דרבי אנסה להוכיח במספרים את-המבוא שכו פתחתי את נאומי.

בשנת 1977, אחוז המשפחות שחיו מתחת לקו העוני לאחר שקיבלו תשלומי העברה עמד על 2.8%. בשנת 1980, המספר הזה תפח וגדל והגיע ל-5.8% מכלל המשפחות בארץ, שחיו מתחת לקו העוני כאמור.

עמיתי סגן שר העבודה והרווחה, כיודי את רגישותך וא רגישותו של השר אהרן אהן לבעיה החברתית האקוטית שהני מעלה היום, כרצוני להמשיך ולפרט את תמונת המצב

לכן עלינו לעצור את התהליך ולכוון את הדברים על-פי הצרכים המחויבים ולא על-פי המקרה העיוור.

תודה רבה, אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

תודה רבה לחבר הכנסת אדרי. אני מזמין את סגן שר החקלאות להשיב על ההצעה לסדר-היום.

סגן שר החקלאות פ' גרופר:

אדוני היושב-ראש כנסת נכבדה, חבר הכנסת אדרי טוען, כי ריבוי הרשויות אינו תורם ליעול המערכת, בעיקר ככל הקשור לתכנון, למדיניות הקרקע ולהכנת התשתית לבנייה ציבורית ופרטית. לכן הוא, למעשה, סותר עצמו בדרישתו להוציא מידי מינהל מקרקעי ישראל את הטיפול בקרקעות המיועדות לבנייה ולהעבירן למשרד השיכון. שכן מינהל מקרקעי ישראל הוא המכשיר הבלעדי לניהול קרקעות הלאום והוא מהווה מסגרת מקצועית יחידה, אשר בה מתגקיים הפונקציות ומכלול ההיבטים הקשורים בייעורים ובשימושי הקרקע החיוניים במדינה. קיומו מבטיח דווקא טיפול מתואם ללא ריבוי רשויות. לא ניתן להעלות על הדעת לרוקן מתוכן גוף שתפקידו לשמור על תיאום מלא בין הגורמים השונים ולווסת הכנת תוכניות לשימושי הקרקע בויקה לתוכניות ממלכתיות כתחומים השונים.

עד להקמתו של המינהל טיפלו גורמים שונים, ממלכתיים ולאומיים, בניהול קרקעות הלאום. מצב זה של פיזור רשויות, שנגדו מחקומם חבר הכנסת אדרי, גרם לשיבושים ולתקלות ועורר את הצורך לריכוז הניהול תחת גג מוסדי אחד — הלא הוא מינהל מקרקעי ישראל. ריכוז זה מצא את ביטויו בחוק מקרקעי ישראל, ועל כך כבר אמר נשיא בית-המשפט העליון, כבוד השופט אגרנט: "כאשר מתכוונים אל הדברים הכתובים בחוקי-סוד: מקרקעי ישראל, בחוק מקרקעי ישראל, התש"ך — 1960, ובחוק מינהל מקרקעי ישראל, התש"ך — 1960, אזי בולטת מגמתו של המחוקק להבטיח, שהמדיניות הקרקעית שלפיה יבוצעו בעתיד כל הפעולות והעסקות הנוגעות למקרקעין של המדינה בישראל, של רשות הפיתוח ושל הקק"ל, תהא מדיניות ממלכתית מתואמת, שיחולו עליה העיקרים שנקבעו בחוק זה ואשר תיקבע על-ידי מועצה המתמנית על-ידי הממשלה, וכן להסדיר שדבר עשיתן של הפעולות והעסקות הן, בהתאם למדיניות שנקבעה כאמור, ירוכזו מכאן ואילך בידי מינהל אחד ויחיד".

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום מס' 1660 — מצבן של משפחות מתחת לקו העוני, של חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני הישב-ראש, עמיתי חברי הכנסת, הפעם כרצוני להעלות הצעה, שהוכרה כרחופה על-ידי נשיאות הכנסת, בנושא רגיש ועדין המעסיק את החברה הישראלית, הדין במגמות העיקריות של דפוסי העוני בישראל, תוך פירוט של התחלקות ההכנסה בשנת 1981.

מושגים רבים יש להגדרת העוני אצלנו — קו עוני, משפחה השייכת לאוכלוסיית העוני, אוכלוסייה בקו סף העוני, שיעור העוני מכלל האוכלוסייה ועוד.

אדוני הישב-ראש, הנתונים שהני מבקש להביא היום

ילדיה 45.8% מהשכר הממוצע כמשק, לעומת 30.7% בשנת 1981. זו ירידה דרסטית ומדיאנה של 15.1%.

אדוני היושב-ראש, דווקא אתה, כאדם שהוא רגיש גם לבעיות סוציאליות, טוב שאתה שומע את הדברים האלה. תמונה זו שציינתי זה עתה היא תולדה של מדיניות סוציאלית רגורסיבית, הבאה לפגוע בראש ובראשונה כמשפחות ברוכות הילדים, ואין פלא שאנו מדברים על מצוקה חברתית, על מצוקת דיור, על בתי-הסוהר המלאים בנוער עברייני ועוד. אני, כראש רשות של העיר הגדולה ביותר בין ערי הפיתוח, יכול לספר עוד ועוד.

שמעתי בימים האחרונים את זעקתו של יושב-ראש ארגון הזכ"ר, מר דנינו, על יחסה של הממשלה לחוק משפחות ברוכות הילדים; וכן את דרישתו של שר העבודה והרווחה לחוקק חוק זה עוד כמושב החורף הזה של הכנסת. האם יש איזה כוח עליון, שיכול למוטט את החומה של איהרגישות למצוקה, כפי שהיא מתבטאת ביחסה של הממשלה למצוקה בישראל?

אדוני היושב-ראש, אינני יכול להחריש מלומר ומלכבא, כי חלה עלייה משמעותית בהיקף העוני בישראל, ובמיוחד בקרב האוכלוסיות הנוקפות והחלשות בחברה הישראלית. צר לי להדגיש כי המשפחות עם ילדים מהוות 70% מכלל העניים, ומתוכם 13% הן משפחות חד-הוריות. במשפחות שבהן עד שלושה ילדים, תחולת העוני, לאחר תשלומי העברה, עלתה מ-4.9% בשנת 1980 ל-5.3% בשנת 1981. לדאבונו הלב, במשפחות עם ארבעה ילדים ויותר עליית שיעור העוני השתקפה בצורה חמורה יותר, מ-14.1% בשנת 1980 ל-16.5% בשנת 1981.

ומה פירוש נתונים אלה בהשוואה לשנת המהפך הפוליטי, קרי שנת 1977? תחולת העוני במשפחות עם ארבעה ילדים ויותר הגיעה ליותר מפי שלושה. האם אין במספרים האלה עדות לכישלונה החרוץ של מדיניות הממשלה בתחום החברתי והסוציאלי? צר לי שדווקא אנשים אלה אינם מתעוררים ואינם בודקים מהי קורה אתם ומשכימים ללכת כנתיבי החושך.

אדוני שר העבודה, יש להתעורר ולא להשלים עם מציאות גנומה זו. הרי היום — לרבע מכלל המשפחות עם שישה ילדים ויותר יש הכנסה הנופלת מקו העוני, לעומת 6.7% בשנת המהפך — 1977.

אם מותר לי, הייתי מבקש מכבוד סגן יושב-ראש הכנסת, שהתחלף עכשיו ברעהו, להמשיך לשמוע אותי, ואני מקבל בכרכה את היושב-ראש החדש.

היור"ר מ' שחל:

אני הייתי מציע לך, חבר הכנסת ז'אק אמיר, מאחר שאני יודע שסגן היושב-ראש צריך להיות כחיפה לעניין אישי דחוף, שתאפשר לו זאת. למן באתי להחליף אותו.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

תודה רבה. לא ידעתי. סליחה.

אדוני היושב-ראש, רצוני לציין, שהפיתוח שחל משנה לשנה בתרומתם של תשלומי העברה לצמצום היקף העוני בולט יותר ויותר בקרב משפחות גדולות. בשנת 1977, בשלטון ובהנהגת תנועת העבודה, חולצו 82.7% מכלל המשפחות ממעגל העוני הודות לתשלומי העברה.

ומה המצב בקשר לשינויים בחלוקת ההכנסות? הגידול בפערים, שחל בשנת 1978, נמשך גם בשנת 1981. גם אי-השוויון בהתחלקות ההכנסות מצבו דימה לנושא העוני. עמיתי

כמישורים שונים, כדי שנדע, אנו, חברי הכנסת, את עוצמתה של הבעיה, שממנה צומחות בעיות חברתיות קשות, שלעתים מציקות לנו כקולקטיב לאומי התפץ בחיים שלווים, יצירתיים ובוניים.

אדוני היושב-ראש, תחולת העוני לאחר תשלומי העברה עלתה ל-6% ול-34,000 משפחות היתה הכנסה הנמוכה מקו העוני. תמונה דומה מתקבלת גם במונחים של נפשות וילדים. הילדים העניים היו בשנת 1981 8.4% מכלל הילדים במשפחות שכירות. זאת, אדוני היושב-ראש, לעומת 3.8% בשנת 1977. שנת המהפך הפוליטי בישראל, באותה שנה — 1981, גרל מספר המשפחות שחיו כמשפחות עניות למספר המדהים של 64,000.

אדוני סגן שר העבודה והרווחה, בתקופה של חשע שנים, מ-1969 ועד 1977, שבה היה שר העבודה והרווחה מר אהרן ארזן שותף לקביעת המדיניות החברתית בממשלות ישראל, הסתמנה מגמה של ירידה בהיקף העוני בישראל. לאחר תשלומי העברה, לרוגמה, בשנת 1977 תחולת העוני ירדה מ-9.7% לפני תשלומי העברה ל-2.8% לאחר תשלומי העברה. ההישג היה בכך, ש-71% מהמשפחות העניות הצליחו לעבור את מחסום קו העוני הודות למדיניות הסוציאלית המתחשבת של תשלומי העברה. זו היתה המדיניות של הממשלה בראשות חבר הכנסת יצחק רבין, שבתקופתו טופלו בעיות חברתיות וסוציאליות בצורה עניינית וביסודיות. יעידו על כך שורת חוקים סוציאליים שנתקבלו ככהונתה של הכנסת השמינית.

אדוני היושב-ראש: לא בלב חפץ ושמה הנני מבקש לקבוע, כי במשך ארבע השנים שלאחר המהפך של חודש מאי 1977, קרי בתקופת המטלת בראשותו של הליכוד, גדלה תחולת העוני לאחר תשלומי העברה יותר מאשר בכפליים.

מתוך עיון מעמיק בעיבוד נתוני סקר הכנסות של שנת 1981 מתבררים נתונים להלן: שני שלישים מכלל אוכלוסיית הילדים נמנים עם המשפחות של העובדים השכירים בישראל. משפחות עם ילד אחד או שניים מהוות 42.6% מכלל המשפחות בארץ, ואילו חלקן של המשפחות עם שלושה ילדים ויותר עומד רק על 21.4% מכלל המשפחות בישראל. המסקנה המתחייבת מנתונים אלה היא, שקצבאות הילדים הן אחד המרכיבים העיקריים בתשלומי העברה לאוכלוסיית השכירים. כמו כן יש לציין, כי רק 14% מקרב אוכלוסיית השכירים מקבלים קצבת זיקנה או שאירים.

אדוני היושב-ראש, עמיתי חברי הכנסת, רצוי להתמקד בקצבת הילדים הממוצעת ביחס לאחוז מהשכר הממוצע כמשק למשרת שכיר. בשנת 1977 נקודת הקצבה ביחס לשכר הממוצע כמשק היתה 4.1%, ומה המצב בשנת 1981? נקודת קצבה זו ירדה לשיעור של 2.8% ביחס לשכר הממוצע כמשק, זו ירידה מדיאנה ומשמעותית של 1.3%. אם נתרגם את זה לשכר הממוצע כמשק, שהוא גובל ב-220,000 לירות, אפשר לדעת כמה מדובר.

ומה קרה למשפחה שלה ארבעה ילדים? בשנת 1977 קיבלה משפחה זו עבור ארבעה ילדים קצבת ילדים כשיעור של 25.8% משיעור השכר הממוצע כמשק, כאמור. אך בשנת 1981, הכנסה זו ירדה ל-17.4%. זו ירידה קשה של 8.4% אם לתרגם זאת לסכומים, זה קרוב ל-15 — 20 אלף לירות של היום.

אם בודקים ורוצים לדעת מה קרה למשפחה שיש לה שישה ילדים, הרי בשנת 1977 משפחה זו קיבלה עבור ששת

ולסיום, לסיכום דברי אלה, עלי להדגיש כי תמרונים כלכליים — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
מתי נולדו יותר עשירים במדינת ישראל, אצלנו או במדינה הסוציאליסטית שלכם?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני מאוד מכבד קריאות ביניים, ואני רוצה לומר לך במשפט אחד: מדיניות המערך, בתחילת דרכה של המדינה, היתה להקים תעשייה ולהבטיח תעסוקה לעולים חדשים. באותו זמן היא חיזקה את שני העשירונים התחתונים בצורה משמעותית. מי נשא בעול? — השכבה העובדת הבינונית. מה עשה היום הליכוד? — הוא עשה דבר פשוט: —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אתה לא עונה על קריאת הביניים שלי.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני מבקש ממך.

היו"ר מ' שחל:
חבר הכנסת גולדשטיין, יש לי שאלה אליך: אתה נשאר עד הסוף?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
עד הסוף.

היו"ר מ' שחל:
עד הסוף? עד הרגע האחרון?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
כן.

היו"ר מ' שחל:
אני אנאל יחד אתך את ישיבת הכנסת?

קריאה:
סוף של מי?

היו"ר מ' שחל:
סוף סדר-היום.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
כן.

היו"ר מ' שחל:
כן? אם כן — בבקשה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אני אמרת בקריאת ביניים, שבתקופת שלטונו הסוציאליסטי של המערך, לעומת זמן הליכוד, הפכו הרבה יותר אנשים להיות עשירים.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני אסביר את דברי, אם לא הבנת אותם. אמרתי שמיד אחרי קום המדינה, עם העלייה ההמונית, המדינה היתה צריכה לעודד יזמים מכל הסקטורים להקים מפעלים, גם מסובסדים, מעל ומעבר לכל פרופורציה. נוצרו מיליונרים, זה נכון, האלפים הראשונים היו מיליונרים, אבל המגמה היתה ליצור תעשייה. מה עשה הליכוד? — הרס את התעשייה שנבנית ונבנתה, החמיר את מצבם של העשירונים התחתונים ומשפר כביכול את רמת חייהם של אלה הנמנים עם השכבה הבינונית שהיא הנושאת בדרך כלל על שכמה את כל העול של המסים. אם תבין את הקונצפציה הזאת — תבין את הפילוסופיה של הליכוד, ואתה בעצמך תנטוש אותו.

חברי הכנסת, האם יודעים אתם, כי שני העשירונים העליונים קיבלו בראשית שנת 1981 42.5% מכלל ההכנסות, ואילו חלקם של העשירונים התחתונים היה 6.3% בלבד? התוצאה — עלייה בחלקם של העשירונים העליונים לעומת ירידה קשה ומכאיבה בחלקם של העשירונים התחתונים.

אדוני היושב-ראש, האם כל אשר פירטתי היום מעל הדוכן המכובד הזה אינו משכנע גם חברים מקרב חברי הקואליציה, שהם לא מרובים היום כאן ולכן אינם יכולים להאזין לדברי —

עקיבא גוף (הליכוד):
יש פה יותר אנשי קואליציה מאשר אנשי אופוזיציה. למה אתה אומר — — —

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני כבר ספרתי ומצאתי שמספרם של חברי האופוזיציה באולם הוא לפחות כפול ממספרם של חברי הקואליציה.

עקיבא גוף (הליכוד):
יש פה יותר מהקואליציה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
תספור בבקשה. תספור ותראה שזה כפול. רק לפרוטוקול אני אומר, שיש שישה מהקואליציה — — —

אהוד אולמרט (הליכוד):
יש פה שמונה.

היו"ר מ' שחל:
סליחה, סליחה, אני מבקש מחברי הכנסת, חבר הכנסת עקיבא גוף, אני מבקש שתגלה לי הם אנשי הקואליציה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
הממשלתית, נו, כאמת.

היו"ר מ' שחל:
לפי נתונים אריתמטיים, אלה אשר נמנים עם מפלגות הקואליציה הם במספר קטן יותר מאלה הנמנים עם מפלגות האופוזיציה, אלא אם כן יש כאלה שלא ידוע עליהם שהם מהקואליציה, ואני מבקש שתגלה זאת.

מיכאל קליינר (הליכוד):
אני מבקש שני מונים. עליפי מה שאתה קובע, אני מבקש שני מונים.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני מקווה שאלה מהקואליציה, הרגישים לבעיות, ישתכנעו היום לחת יד להפלתה של הקואליציה הזאת.

קריאה:
— — —

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
היות שאני אזכה, אני חוזר על מה שאמרתי.

קריאה:
לא תזכה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני משוכנע שחברים מקרב הקואליציה הממשלתית הנוכחית, שראו את התמונה שנוצרה במשך חמש השנים האחרונות, יגיעו למסקנה נבונה וידעו שממשלה זו, בעצם, נכשלה במדיניותה החברתית-הסוציאלית וכוזבא בדברים אחרים. תמונה זו נוצרה כתולדה של מדיניות חברתית מוטעית, שניתן לסכמה במשפט אחד: להעשיר את העשירים ולהחמיר את מצבם של העניים.

3.54 שקלים, פחת לכדי 2.5 שקלים ב־1979, בשנתיים האחרונות, חברת הכנסת שושנה ארבל־אלמחלינו, בשנים 1980 — 1981. מאז הונהג האיוון הרבע־שנתי שבלם את הירידה, ערכה הירואלי התייבב על אותם 2.8% — 2.9% מהשכר הממוצע כמשק, כרוך ששחיקה זו של קצבאות הילדים, גרמה לירידה בהכנסתן של המשפחות ברוכות הילדים, המשפחות של העשירונים התחתונים, שהן, בסופו של דבר, מעגלים שונים המקיפים אותה אוכלוסייה.

אנו עומדים לתקן את השחיקה הזאת במסגרת חוק משפחות ברוכות ילדים, שנמצא היום על האוכניים. כידוע, הממשלה אישרה אותו והעבירה אותו לטיפול של ועדת השרים לענייני כלכלה, ועדת השרים לענייני מינהל ועדת־משנה בהרכב נציגי משרד האוצר, משרד העבודה והרווחה והרשות לתכנון כלכלי, שתכין אותו, ואני מניח שבתוך שבועיים הוא ישוב לשולחנה של ועדת השרים לענייני כלכלה.

ארה"ן הראל (המערך):
אדוני סגן השר, לפני שנה העליתי את הנושא במליאה, וחלק מהתשובה שנתת עכשיו, נתת גם אז. ואולם — —

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:
אני שב ואומר מה שאמרתי לגבי חוק משפחות ברוכות ילדים: יש סכמת ממשלה, הוא מופיע בקווי היסוד, הוא מופיע בהסכם הקואליציוני, ויש הסכמה, לעניות דעתי, של כל הבית הזה לחוק זה, והיום יש גם החלטת ממשלה. מכל מקום, אנו רואים את עצמנו שותפים לתאריה בנושא הזה של המשפחות מתחיל לקו העוני. אנו הודענו בצורה ברורה, שעד סוף מושב החורף הזה אנו מצפים שהחוק הזה יעבור את הליכי החקיקה כנסת, ואכן ב־1 באפריל הוא יופעל. חבר הכנסת הראל, 1 באפריל איננו חתוק, ואם זכינו מהשנה שעברה להגיע לכך, אני מקווה שב־2 או ב־3 באפריל נוכל להיות עדים להפעלתו של החוק. מכל מקום, אותו חוק יביא שינוי לא רק בקצבאות אלא גם בתחומים רבים אחרים, אומנם בצורה מדרגת, לא הכול בשנה אחת, אבל מתוך ראייה כוללת לשפר את מצבן של משפחות אלה ולנתק אותן מקו העוני.

ובכל זאת, כדי שהתמונה לא תהיה חד־צדדית, כאילו הדברים מוראים כל כך, יש צורך לראות גם את הצד השני של המטבע. בסופו של דבר, כל מערכת החיים שלנו היא רב־זוויתית ויש לה היבטים רבים ושונים. אם נבדוק אותה שאלה על־פי מדדים אחרים, לא על־פי מדר ההכנסה למשפחה בלבד, נראה שיש שיפורים במספר רב של נושאים. ההכנסה היראלית של משפחת שכירים גדלה מ־1976 עד 1981 ב־37%, וההכנסה היראלית של משפחות שראש המשפחה איננו עובד גדלה באותה תקופה ב־38.4%, כך שכוח הקנייה הפיסי, הממשי, של משפחת שכירים גדל ב־38% באותה תקופה והביא את, כמובן, עלייה ברמת החיים. אותה עלייה ברמת החיים אנו רואים גם על־פי מדדים אחרים.

חל גידול בשימוש במוצרים בני־קיימא. 80% מהמשפחות מחזיקות היום מכונית כביסה, 99% מחזיקות מקרר חשמלי. יכולתי להמשיך, לפי מדדים נוספים, ולהראות שאומנם המצב אינו טוב, שהוא ראוי לתיקון, אבל שהוא איננו כלי־כך גורא. בכל זאת יש שיפור.

כך גם לגבי מדר צפיפות הדיור. ב־1967 גרו 62,500 משפחות יהודיות, כ־10.2% מהאוכלוסייה, בצפיפות של 3 נפשות ויותר לחדר. כאשר חלקן של המשפחות שגרו בצפיפות דויר של 4 נפשות ויותר לחדר היה 4.1% מהאוכלוסייה. ואילו בשנת 1980 1.6% מהאוכלוסייה גרו בתנאי צפיפות של 3

עקיבא נוף (הליכוד):

המיליונרים נוצרו — — —

מיכאל קליינר (הליכוד):
אולי מספיק, באמת.

היו"ר מ' שחל:

סליחה, סליחה, אני מבקש, חבר הכנסת עקיבא נוף. גם חבר הכנסת ברמן אמר אתמול, שמבחינה סוציאליסטית הממשלה הזאת היתה יותר סוציאליסטית, בתחומים מסוימים, מקודמותיה. על מה אתם מתווכחים?

עקיבא נוף (הליכוד):

זה נכון.

עקב גיל (המערך):

פרט לז'קטים.

עקב ז'אק אמיר (המערך):

טוב, אני חוזר לסיום דברי. עלי להדגיש, כי תמונים כלכליים ונטיעת תחושה של רווחה זמנית, לפני בחירות, הם אשר יצרו אשליה גדולה בקרב הציבור, הנושא היום על שכמו את תוצאותיה של אשליה זו בעובדות מאכיבות ומציקות.

בעבר הוכח, שניתן לבלום מגמות חברתיות מחלישות ולמתן על־ידי קביעת מדיניות מחאימה ונכונה, לאו דווקא כמו "הכלכלה בדרך הנבונה" של הליכוד.

היום ניתן לומר כודאות, שאין מדיניות שיקומית וכוללת. האחריות למציאות שנוצרה מוטלת בראש ובראשונה על קובעי המדיניות, במיוחד על קבוצת השרים הכלכליים, ועל ראש הממשלה עצמו, שבתוקף תפקידו אחראי כלפי הכנסת והעם לתפקודה של הממשלה כולה, שלצערי היא "צולעת" זה חמש שנים.

אסור לנו לערער את הרקמה החברתית העדינה שיצרנו במדינה במשך עשרות בשנים. יש לחזק את השכבה החברתית החלשה החיה בקרבנו ולפתוח בפניה ובפני הדור הצעיר הגדל בקרבה פתח חדש של תקווה, שיפרוך את מעגל התלות ויצא לחיים עצמאיים, חופשיים ובוטחים לעצמו ולילדיו אחריו. תודה, אדוני היושב־ראש.

היו"ר מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת ז'אק אמיר. אבקש מסגן שר העבודה והרווחה להשיב על ההצעה.

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

אדוני היושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, עם שאני חולק בצורה נחרצת על קביעתו של חבר הכנסת ז'אק אמיר, כאילו מדיניותה של הממשלה הזאת היא להעשיר את העשירים ולרושש את העניים, אני מסכים עם כמה מהעובדות שהוא העלה בהצעתו.

העלייה במספר המשפחות החיות מתחת לקו העוני נובעת בעיקר מהשחיקה בקצבאות הילדים. ידוע שקצבאות הילדים נשחקו בין השנים 1975 ל־1979 בצורה מתמשכת, עד כדי כך שב־1979 הגיעה נקודת הקצבה ל־2.8% מהשכר הממוצע במשק לעומת 5% ב־1975, בעת הנהגת הרפורמה בעקבות ועדת כ"ן־שחר.

שושנה ארבל־אלמחלינו (המערך):

ובכמה נשחקה הקצבה בשנתיים האחרונות?

סגן שר העבודה והרווחה ב"צ רובין:

ממקביל, חלה ירידה גם בכוח הקנייה של קצבת הילדים, וערכה של נקודת קצבה במחירים קבועים, שהיה בשנת 1970

וממעשיהן. בנושא החינוך כל ממשלות ישראל השקיעו די והותר. יבואו על הברכה; אינני מסתיר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אינך חושב שהיתה נסיגה בחמש השנים האחרונות?

סגן שר העבודה והרווחה כ"צ רובין:
רבותי, הנושא של קו העוני בחברה בישראל הוא רציני מכדי שנהפוך אותו נושא לפולמוס בין קואליציה לאופוזיציה, ממשלה זו וממשלה זו. הנושא הוא בנפש כולנו. לכן, מה שעשו הממשלות הקודמות לטובה, יבואו על הברכה. מה שעשו לרעה, נתקן היום ונשתדל היום שלא לעשות שגיאות אחרות ולהמשיך לשפר.

על כל פנים, הבעיה היא בעיה. חבר הכנסת ז'אק אמיר הציג אותה. הצבעתי על זוויות נוספות שלה. אני חושב שבגלל חשיבותה, טוב שוועדת העבודה והרווחה תקדיש לה מחשבה ותציע אולי פתרונות נוספים על אלה שאנו עוסקים בהם.

אני מציע להעביר את הנושא לוועדה.

הי"ר מ' שחל:

חבר הכנסת אמיר, האם אתה מסכים?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

כן.

הי"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת, להעביר את הצעתו של חבר הכנסת ז'אק אמיר לוועדת העבודה והרווחה. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ כ ע

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

י. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הקמת מועצה ציבורית למען יהדות אתיופיה, ומסקנות ועדת החינוך והתרבות בנושא האופרה הישראלית.

הי"ר מ' שחל:

תודה למזכיר הכנסת.

יא. הצעה לסדר־היום

מחסור במיטות אשפוז לקשישים ולחולים כרוניים

להיות רק הומנית. השימוש בביטוי דה־הומניזציה היה קשור תמיד בתופעה של התרופפות הקשר רופא־חולה, בגלל הטכנולוגיה הרפואית המפותחת, בגלל המכשור הרפואי שנכנס לבתי־החולים והביא רוחה רב: לשרותי הבריאות, אבל, נדמה לי שבמגזר אחד ניתן לתבוע רפואה הומנית יותר — לגבי אוכלוסיית הקשישים והחולים הכרוניים במדינת ישראל.

החברה מגלה יחס לא כל כך הומני לאוכלוסיית הקשישים, מדברים אצלנו, למשל, על "יחס החברה לאוכלוסיית הקשישים", כאילו הקשישים אינם חלק בלתי נפרד מהחברה. אצלנו מקובל לחשוב, שהזיקנה היא מחלה. הזיקנה איננה אלא מצב קיומי. הקשישים הם מיעוט בחברה.

נפשות ויותר לחדר, ורק 0.2% מהאוכלוסייה גרו בצפיפות של 4 נפשות ויותר לחדר. הנה כי כן, המספרים מדברים בעד עצמם, חלה התקדמות גדולה. כמובן, נשאר כפר־שלם, נשארה מוסררה, נשארו בעיות, נשארו כתמים המציקים לכל אחד מאתנו וצריך לפתור אותם. אבל בסך־הכול אנו בקו של התקדמות.

מדד אחר שאפשר לשפוט לפיו הוא רמת ההשכלה, שהיא אליבא דכולנו תנאי לקידום כלכלי ולקידום חברתי. מספר חסרי השכלה מינימלית ירד מ־12.6% ב־1961 ל־6.4% בשנת 1980. מספר בוגרי 9—12 שנות לימוד עלה מ־34.6% בשנת 1961 ל־47.6% בשנת 1980. שוב, זוהי התקדמות של ממש. הנראית בעין.

ואולי רק עוד פרט אחד, כדי שלא להלאות אתכם, חברי הכנסת: בקרב שני העשירונים התחתונים ירד שיעורם של חסרי ההשכלה, מה שהגדרנו אפס עד ארבע שנות לימוד — מ־51.2% בשנת 1971 ל־18.3% בשנת 1981; כלומר, ירידה בשליש בערך. ולעומת זה עלה שיעור בעלי ההשכלה מעל 13 שנות לימוד מ־23.6% ב־1971 לכדי 34% ב־1981, כמעט כדי מחצית הבנים של המשפחות החיות בשני העשירונים התחתונים.

יש קרן אור בקצה המנהרה. צריך לראות את הרע, לא לבטל אותו, להתמודד אתו, אבל יש גם נקודות אור.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

סגן השר רובין, כמורה ומחנך אני שואל אותך: כדי להגיע למצב כפי שתוארת אותו בנושא ההשכלה, צריך להתחיל בעבודה 20 שנה קודם לכן, זאת אומרת שעוד בתקופה שלנו השקענו בחינוך יותר מכלל דבר אחר, והתוצאה החיובית היא תוצאה של מדיניות החינוך של ממשלות המערך. זה נכון או לא?

סגן שר העבודה והרווחה כ"צ רובין:

אדוני, אינני רוצה להוריד מערכך של ממשלות קודמות

הי"ר מ' שחל:

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

כרשות היושב־ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת מסקנות ועדת העלייה והקליטה בנושא

הי"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר־היום מס' 1657 בנושא מחסור במיטות אשפוז לקשישים ולחולים כרוניים, של חבר הכנסת ויקטור שמיטוב.

ויקטור שמיטוב (המערך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, זה שנים מספר מדברים אצלנו על תהליך של דה־הומניזציה של הרפואה. מדי פעם אנחנו גם שומעים דרישות לחזור ל"רפואה ההומנית". אינני מקבל את המושגים האלה. משתמע מהם כאילו קיימת רפואה שאיננה הומנית או רפואה אנטי־הומנית. הרפואה לפי מהותה משרתת את האדם, דואגת לרווחתו הבריאותית, דואגת למניעת חולי, דואגת לרפא את האדם, להציל את חייו, והיא יכולה

הקשישים, הבנים של הקשישים אינם כבוצת לחץ כל כך גדולה וכל כך חזקה. לכן לא היה עולה על דעתו של איש להציע להעביר טיפול בילדים ובתינוקות לבתי-חולים פרטיים. מעלים על הדעת להעביר טיפול בקשישים ובחולים כרוניים לבתי-חולים פרטיים בעלי רמה ירודה ביותר. אומנם כן, הילדים הם עתיד המדינה, אבל הקשישים הם עברה של המדינה והם תרמו לחברה. האם זה מוסרי לתת להם רפואה סוג ב'?

כבר בסוף שנות השישים ובתחילת שנות השבעים הסתמך תהליך ההזדקנות של האוכלוסייה הישראלית. המספרים ידועים. חברי הכנסת: עם קום המדינה היינו המדינה עם האוכלוסייה הצעירה ביותר בעולם. ב-1950 — רק קרוב ל-4% מן האוכלוסייה היו קשישים, קרי — 65 שנים פלוס. כאשר קיבלתי לראשונה את האחריות למשרד הבריאות היו לנו אז 7% של אוכלוסיית קשישים. אין לי מספר אחרון, אבל לא אטעה אם אומר, שב-1983 אנחנו כבר כמעט מתקרבים ל-10% אוכלוסיית קשישים. מדובר ב-350 — 400 אלף קשישים בגיל 65 שנים פלוס.

הדבר החשוב יותר: הודות להתקדמות הרפואה ותוחלת החיים העולה בהתמדה משקלם של הקשישים בני 75 שנים פלוס באוכלוסיית הקשישים גדל והולך מ-28% ב-1950 ל-31% ב-1980. התחזית לסוף העשור הזה — 40% קשישים בגיל 75 שנים פלוס.

הדבר המעניין ביותר: ישראל עומדת כמעט במקום הראשון בעולם בקצב הזדקנות האוכלוסייה. אוכלוסיית הקשישים אצלנו מכפילה את עצמה כל 20 שנה; בכריטיה — כל 40 שנה; בארצות-הברית — כל 50 שנה; בשווייץ — כל 90 שנה; ובצרפת מכפילה את עצמה אוכלוסיית הקשישים כל 150 שנה. בקצב הזדקנות מהיר כזה, גם הזמן להיערך לקראת הבעיה קצר יותר.

אדוני שר הבריאות, האמן לי שאין לי כל כוונה בדיון זה היום לעשות השוואות של מה היה בתקופה קודמת ומה יש עכשיו — יבוא יום ונדבר על זה — אני רק רוצה להדגיש, שאם הרפואה תתקדם, ובני בטוח שהיא תתקדם, ותמצא תשובה לריסון שני הרוצחים הגדולים של המין האנושי — מחלות הסרטן ומחלות הלב — הרי בסוף המאה, לפי דעת המומחים, ואולי בעוד עשר שנים, נגיע לתוחלת חיים של 90 שנה כממוצע, אולי 100 שנה. כיצד נערכים להתפתחות העתידית הזאת? אני מצטער לומר, שאינני רואה סימנים להיערכות כזאת.

כשנות השבעים, כתחילתן, ראה משרד הבריאות את הגולד, ואני מעז לומר שפתחנו אז באחד המבצעים הגדולים המרשימים ביותר של בניית בתי-חולים ממשלתיים. למבצע זה היו שתי מטרות: להחליף את הציפים בבנייה קשה ולקיים את השיעור של 3.2 מיטות כלליות ל-1,000 נפש, שהוא הנמוך ביותר בהשוואה עם כל המדינות שבהן הרפואה מפותחת כמו שלנו. מעולם לא קיבלתי בריצינות את הטענה, שיש בישראל "עודף מיטות". זה סיפור שאיננו אמת.

אני רוצה להזכיר לכנסת, שבתחילת שנות השבעים התחלנו לבנות 10 בתי-חולים ממשלתיים, ולשמחתי הרבה 6 מהם כבר בנו; 2 בתי-חולים פסיכיאטריים, 1 בנגב ו-1 בפזון. בטירת-הכרמל: בית-חולים "זיו"; בצפת: בית-חולים רמב"ם החדש בחיפה; האגף החדש של "רוטשילד" בחיפה; "הלל יפה" בחדרה; "וולפסון" בחולון — 2,500 מיטות שהתחלנו לבנות אותן ונסתיימו בעשור הזה. מה היה קורה לולא היוזמה הזאת?

שראי כמו כל מיעוט אחר לתכוע לעצמו שוויון כרמת השירותים שהוא מקבל לעומת חלקים אחרים של האוכלוסייה.

הודעה שהתפרסמה בעיתונות לפני כמה ימים הדליקה אצלי נורה אדומה, ולכן החלטתי להפנות את תשומת לבו של הכנסת לבעיה מיוחדת. קראתי ששר הבריאות הודיע על כוונתו, או החלטתו, לעודד יזמים פרטיים כדי להעביר לפחות חלק של הטיפול בקשישים ובחולים הכרוניים לבתי-חולים פרטיים.

שר הבריאות א' שוסטק:
מחשבתו, לא החלטתו.

ריקטור שמיטוב (המערך):

אם אומנם כך יעשה, אנחנו נחזור עשרים שנה אחורה. אני מציע לשר הבריאות לבדוק את כל השיקולים שהביאו לפני שנים את משרד הבריאות לקבל על עצמו את כל השירותים לזקן, לקשיש ולחולים הכרוניים. העברנו אלינו אפילו את מוסדות מלב"ן שלא היו ברמה נמוכה, מתוך שיקולים כבדי משקל ובהתאם להמלצות מומחי משרד הבריאות לנושא הזה. ואני מאוד מזהיר ומציע שלא להחזיר אותנו לאחור.

למה בעצם שר הבריאות מצא לנכון להביע משאלה כזאת או הצעה כזאת — אני באמת מבקש לשמוע. הסיבה הראשונה היא מצוקה תקציבית. זו ללא ספק ישנה, ואין אדם שמכיר כמוני באיזה מידה משרד הבריאות איננו יכול להתמודד עם מצוקת תקציביות שמוטלות עליו. הסיבה השנייה היא ודאי מחסור בכוח אדם. נשאלת השאלה: למה למסור את הטיפול בחולים קשישים ובחולים כרוניים למוסדות פרטיים? אם יש מחסור בכוח אדם בבתי-החולים הממשלתיים כדי לטפל בקשישים, אז יהיה מחסור בכוח אדם גם בבתי-החולים הפרטיים. אם יש מחסור בתקציב כדי לקיים מחלקות גריאטריות בבתי-החולים הממשלתיים, מהיכן יתקבל התקציב כדי לשלם בעד ימי האשפוז של קשישים בבתי-חולים פרטיים, שבנוסף על עלות ימי האשפוז גם הם ירוויחו על האשפוז?

אין מנוס מהמסקנה, אדוני שר הבריאות, שבעצם רוצים להציע לקשישים שירותי בריאות סוג ב'. כי הרי בבתי-החולים הפרטיים יש כוח אדם סיעודי. הוא כוח אדם סיעודי ברמה נמוכה יותר מכוח האדם שבבתי-החולים הממשלתיים. בבית-החולים הפרטי לקשישים יום האשפוז הוא יותר זול, כי מנת המזון היא אחרת; הרמה הפיסית של בית-החולים הפרטי לקשישים ירודה בהרבה לעומת הרמה הפיסית של בתי-החולים הציבוריים והממשלתיים, של קופת-חולים ושל הממשלה. מסתבר אפוא, ששר הבריאות מעלה על דעתו להעביר את הטיפול באוכלוסייה הזאת, שהיא האוכלוסייה החלשה, מהרפואה הממשלתית הרצינית, הטובה מאוד, לרפואה הפרטית. ואני יודע שלא כל בתי-החולים הפרטיים הם ברמה נמוכה. אני מכיר גם בתי-חולים פרטיים טובים. אבל ללא ספק יש שם מיטות שאינן ראיות לאשפוז, וגם הטובים שביניהם אינם טובים כמו בתי-החולים הממשלתיים.

לכן, קודם כול יש להתקומם נגד המגמה הזאת, ואם שר הבריאות יאמר שאין לו מגמה כזאת, אודה לו מאוד ואהיה יותר שקט.

חברי הכנסת, יש בבתי-החולים רק שני סוגי מחלקות שבנויות על-פי גיל החולים: מחלקות הילדים ומחלקות הקשישים. המחלקות הגריאטריות, מחלקות הילדים — כי הילדים הם אוכלוסייה חלשה, אוכלוסייה שיש לה תלות רבה מאוד בחברה, גם הקשישים והזקנים הם אוכלוסייה חלשה שיש לה תלות רבה בחברה. לאוכלוסיית הילדים יש קבוצת לחץ גדולה וחזקה מאוד, אלה הורי הילדים; לאוכלוסיית

מהכנסת לתכרע משר האוצר עדיפות אחרת למוסדות הבריאות, כמוחד כשמדובר בקשישים ובחולים כרוניים.

זו הצעתי, ואני חושב שהכנסת חייבת לתת את דעתה לנושא זה, כדי לחזק אולי את משרד הבריאות ברשותו.

הי"ר מ' שחל:

תודה. אני מבין שאתה מבקש לקיים דיון במליאה.

יקטור שש"טוב (המערך):

כן. הייתי מאוד מודה על כך.

הי"ר מ' שחל:

אבקש משר הבריאות להשיב על ההצעה.

שר הבריאות א' שזס"ק:

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, גורל חייהם של הקשישים הוא כיום הבעיה החברתית הלאומית של מדינת ישראל. הצורך הרחף לטפל בה הוא כיום חובה לאומית ממלכתית ממדרגה ראשונה.

אנו מדינה צעירה, בת 34 שנים, אבל האוכלוסייה שלנו מזדקנת ועולה לגיל גבוה יותר ויותר. נדמה לי שחברתנו תיכנס ביחסה לבעיית הקשישים.

נכון אמר חבר הכנסת שש"טוב, שבשנת קום המדינה היו הקשישים רק כ-4% באוכלוסייה היהודית. כיום הם מהווים 9.7%, אני מדבר על שנת 1982, כלומר מתקרבים ל-10%. היום יש כ-320,000 קשישים מעל לגיל 65 באוכלוסייה היהודית.

הבעיה איננה הזיקנה. אריכות ימים היא ברכה, והרפואה כימינו מצליחה להאריך את תוחלת החיים, דבר שכולנו מברכים עליו ומתברכים בו. אולם, הבעיה היא מחלות הזיקנה. הרפואה טרם הצליחה להתמודד עם המחלות הללו, גם מחוסר ידע בטיב המחלות ובאופיין וגם מחוסר מיומנות ומומחיות לטפל בהן.

כיום יש במדינה כ-20,000 קשישים הזקוקים לטיפול סיעודי. יותר מ-1,000 מהם זקוקים לאשפוז סיעודי דחוף ביותר. בלשכות שלנו רשומים היום בתור להמתנה למעלה מ-600 איש, אנשים שכבר עברו את כל הליכי הבריקות הסוציאליות והאחרות, והם זכאים לאשפוז כזה, ואנו לא מוצאים מקומות עבורם.

אני קובע, שאנו עושים כמיטב יכולתנו להתמודד עם הצורך הרחף הזה. הנושא הזה של הגריאטריה של הקשישים, נמצא בתחום פעולתו של משרד הבריאות בעדיפות מרבית. אנו עושים זאת בקליטת נזקקים כמוסדות שלנו, בהחזקת מיטות סיעודיות כמוסדות ציבוריים או מוסדות של אגודות שונות, כמו הבולגרים, ההולנדים וכדומה, ובמוסדות מאושרים על-ידינו הנמצאים בסקטור הפרטי. יש לנו כיום כמוסדות שלנו כ-5,450 מיטות סיעודיות תפוסות.

יעקב גיל (המערך):

לפי הפרסום שלך, 1,000 פחות מדי.

שר הבריאות א' שזס"ק:

למה?

יעקב גיל (המערך):

אם אתה אושר שיש 1,000 קשישים שאינם ניתנים היום לסידור — — —

שר הבריאות א' שזס"ק:

יותר מ-1,000 זקוקים לאשפוז סיעודי דחוף.

התחלנו לבנות עוד 3 בתי-חולים: תל-השומר החדש, בית-החולים "סורסקי" באיכילוב ו"איזנברג" כיפו. ארוני שר הבריאות, השקענו בבתי-חולים אלה את עיקר ההשקעה: כל התשתית, כל קומות המרתף, כל הציוד הרפואי, כל השירותים היסודיים נבנו. השקענו בזה מיליארדים. הם מוכנים ומצוידים, צריך רק לבנות עכשיו 8 קומות אשפוז, שהן זולות ממה שנבנה עד עכשיו, אבל בגלל האינפלציה, ששר הבריאות לא אשם בה, אבל הממשלה שהוא חבר בה הביאה למשק, נפסקה הבנייה של תל-השומר. אותו מצב ב"איכילוב", ואני מציע לחברי הכנסת לבקר בבתי-חולים אלה: כל התשתית מוכנה, השקענו שם מיליארדים, הם עומדים כאבן שאין לה הופכין, ואת קומות האשפוז עוד לא בנו. בואו בבקשה לבקר כיפו: יש שם, כבית-החולים "איזנברג", כל שלד הפלדה, שקיבלנו אותו, דרך אגב, מתנה מאיזנברג. הוא מוכן לבנייה בשיטה שאפשר תוך שנתיים לסיים אותו. חישובנו את בית-החולים "איזנברג" יחד עם בית-החולים "וולפסון", כ-800—900 מיטות יחד, כדי לשמור על 3.2 מיטות כלליות כיפו לאוכלוסייה של יפו, בתיים וחולון. את בית-החולים "וולפסון" פתחנו, זה הכי קל, ואילו בית-החולים "איזנברג" עומד כשלד, כאשר יש מחסור עצום במיטות לקשישים.

אתן את המספרים, ארוני שר הבריאות, שלקחתי מראש אגף קשישים ומחלות ממושכות של משרד הבריאות. מה המצב כיום? — שלשום ראיתי בעיתון "הארץ" הודעה, שיש תפיסה מעבר לאפשרי בבתי-החולים הכלליים בתל-אביב וגם בחיפה. מחלקות פנימיות: בתל-השומר היתה התפוסה אחול 130%: ב"איכילוב" — 150%: ב"רוקח" — 100%: ב"רמב"ם" — מעל ל-100%. זה בנוסף על אותם קשישים, חולים כרוניים ומקרים פסיכוגריאטריים, שאתה מכיר אותם היטב, הזועקים לאשפוז ואין מקום, גם בירושלים, גם בתל-אביב וגם בצפת.

אני חושב שאפשר לגמור את "איזנברג" ולפתור את הבעיה בדרום תל-אביב, כי "איזנברג" תוכנן כבית-חולים ל-300 מיטות עם דגש גריאטרי חזק.

אני רוצה לומר לך: התחלנו ב-1965 — אז לא הייתי שר הבריאות — לבנות את בית-החולים בדימונה. השקענו שם הרבה כסף, כי צה"ל ביקש מאתנו או לבנות בית-חולים קרמי לגנב, זה היה לפני 1967. הבנייה נפסקה כי פרצנו עד סואץ והקימונו בתי-חולים צבאיים בתוך סיני. היום חזרנו לגבולנו, חזרנו את סיני, ולכן צריך לבדוק מחדש את האפשרות של בניית בית-החולים בדימונה, עם דגש גריאטרי, ולא למסור אותו לידיים פרטיות. אפשר למסור אותו לקופת-חולים. קופת-חולים הציעה תמיד לבנות אותו, אבל כשהיינו ברפדים, כשה"ל היה בסיני, התנגדתי לבנייה בדימונה. היום צריך לבדוק את זה מחדש.

לפי המספרים של משרד הבריאות, יחסו לנו עד 1985 1,300 מיטות סיעודיות, ועד 1985, בשלוש השנים הבאות, יחסו לנו 4,000 מיטות קשישים ולחולים במחלות ממושכות מכל הסוגים: לעצמאיים, לסייעודיים ולתשושים. איך אתם נערכים לקראת הבעיה הזאת של האוכלוסייה המזדקנת, בעיה שזועקת והולכת? השנה חסרות 700 מיטות.

ארוני שר הבריאות, אני חושב שהכנסת חייבת לתמוך כמאמצי משרד הבריאות להשיג מהאוצר עדיפות אחרת, גם בתקופת אינפלציה אי-אפשר להפקיר אוכלוסייה של קשישים למוסדות פרטיים.

אני בא אליך בטענה על כך שאינך נאבק ואינך מבקש

חוברת י"ב, ישיבה קנ"ח
— הצעה לסדר-היום —

שר הבריאות א' שוסטק:

מה אתה מתכוון להגיד בזה, ששום דבר לא ייעשה, שבתר-
החולים האחרים כבר לא יופעלו אלא רק פעולה זו תעשה? אני
אומר, שלמרות האילוצים שלנו, אנחנו מעדיפים עכשיו את
הפעולה בתחום הגריאטרי יותר מהפעולה בתחום הכללי.

אני רוצה לומר לך, חבר הכנסת שם-טוב, שלא מדובר על
כך שזה יבוא במקום המוסדות שלנו. להיפך, כל הזמן נגדיל
ונוסיף רק מוסדות שלנו. אמרנו: היות שהעניין כל כך חמור —
לדעתי, אין עכשיו בישראל בית שבו הבעיה הזאת אינה חמורה
— אני מוכן לחשוב עכשיו על הענקת זכאויות למשקיעים. אם
יבואו משקיעים שירצו להשקיע מכספם בכניית בתי-אבות
סיעודיים, לפי ההוראות, התקנות והחומרות שאנחנו נטיל לגבי
צורת הניהול והכנייה של המוסדות האלה, נהיה מוכנים לדון
על הענקת זכאויות — לא כדיוק כמו הזכאויות שמקבלים
בתי-המלון, אבל כדי לעודד משקיעים שירצו להשקיע גם
בכתי-אבות כאלה, נהיה מוכנים לחשוב על אי-אלה זכאויות.
אני חושב שזאת תהיה מצווה גדולה ביותר.

דרך אגב, זה קיים בעולם. הבעיה היא רק הפיקוח של
המשרד. אחר כך צריך לנהל משא-ומתן עם אותם משקיעים
לגבי צורת האשפוז ואופן האשפוז, ולא — לא יהיה אשפוז
כאותם מקומות. אולם אני חושב, שזאת תהיה ברכה, אם
אנשים ירצו להקים מבנים ובתי-אבות כאלה.

לכן, אין זה בא במקום הפעילות שלנו ולא על חשבונה.
ודאי שזה תפקיד ממלכתי. המדינה חייבת לפתור את הבעיה
הזאת, החברה צריכה לפתור אותה.

לכן, אינני מחזיר, חס ושלום, את ההיסטוריה אחורנית,
ולא צריך לסלק את הדברים וליצור חומר תעמולתי, שאין לו
כל יסוד וגם אין לו כל טעם.

בימים אלה פניתי לשר העבודה והרווחה, שנתיישב יחד
ונטכס עצה כיצד להתמודד עם הבעיה הזאת. אינני מתבייש
להגיד לכם, שפניתי גם לג'וינט, שיראה את עניין הקשישים
כאחד העידים בפעולות שלו בארץ — ויש לו אפשרויות כאלה
— כדי לעזור לנו גם בפתרון הבעיה של הקשישים. כבר זכיתי
בתשובה, לכאורה די חיובית, שהם מתייחסים בכל הרצינות
לעניין זה, ואנחנו צריכים להשתמש גם באמצעי זה.

על כך, רבותי, אני רוצה להגיד לאדוני היושב-ראש, כי לא
רק שאני מסכים להעביר את הנושא לוועדה: אני חושב שכדאי
גם שהעניין הזה יבוא לדיון במליאת הכנסת. אני מסכים
שהצעה זו לסדר-היום תידון גם במליאה. העניין כל כך חשוב
— ולדעתי, הוא חשוב לכל הציבור — וראוי שהכנסת תקדיש
כמה שעות לדיון בבעיות הקשישים במדינה, גם מבחינה
תקציבית וגם מבחינת אחרות. לכן אני אומר, שאני מסכים
להעביר נושא זה לוועדה, אבל גם אינני מתנגד לדיון במליאה.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, אפשר לשאול שאלה.

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, שאלה למי?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

לשר.

היו"ר מ' שחל:

אבל השר סיים את דבריו.

אדוני השר, אתה העמדת אותי כרילמה קשה מאוד, כמו
אותו אדם שצריך לבחור מה הוא מחליט.

יעקב גיל (המערך):

או המשמעות היא 1,000 פחות מדי.

אודה נמיר (המערך):

הוא יודע, הוא אמר זאת בפתח דבריו.

שר הבריאות א' שוסטק:

אנו עושים כמיטב יכולתנו. אנו הפכנו בתי-חולים כלליים
לכתי-חולים גריאטריים. כידוע לכם, בית-החולים "שמואל
הרופא" היה בית-חולים כללי, ואנו הפכנו אותו לבית-חולים
גריאטרי. אנו תובעים מבתי-החולים הכלליים ומטילים עליהם
חובה לפתוח מחלקות גריאטריות ומיטות גריאטריות. עשינו
זאת בבית-החולים "הדסה" המכובד שכירושלים. תבענו מהם,
ולעת עתה הם הסכימו על 54 מיטות סיעודיות כאלה. תבענו
זאת גם מבית-החולים "שערי צדק". בבית-החולים "תל-
השומר" אנו הולכים להפוך הרבה מאוד בתינים, כמובן אחר
שיפוצים ותיקונים וכל מה שצריך לעשות שם, למיטות
סיעודיות. אנו מקווים להגיע שם ליותר מ-400 מיטות נוספות.
כבר היום הטלנו על "תל-השומר" להגדיל את המספר. אותו
דבר בבית-החולים "איכילוב", אותו דבר ב"עזרת נשים".

אם כן, הכיוון שלנו הוא, ככל מקום שזה ניתן, לאשפז
במוסדות שלנו את הקשישים האלה. אין לי כל טענות גם אל
המוסדות הציבוריים של החוגים והאיגודים השונים במדינה.
הטיפול שם הוא ראוי לשמו. כאשר אנו מבקרים במקומות
אלה, למשל בבית-האבות הבלגרי, אנו נהנים ממש לראות את
המתרחש שם.

ויקטור שם-טוב (המערך):

ככית האבות הבלגרי הכול מאה אחוז בסדר.

שר הבריאות א' שוסטק:

הרי אני אומר זאת. אנו נהנים לראות שם את הטיפול.

אשר למוסדות הפרטיים, אנו סגרנו כמה מוסדות פרטיים
שבעבר היינו רגילים לקנות שם מיטות. לא רק שאנו הפסקנו
זאת, אלא גם סגרנו מוסדות כאלה. היום אנחנו מחזיקים
בסקטור הפרטי יותר מ-2,000 מיטות. אבל זאת אחרי
משא-ומתן ואחרי העלאת מחיר האשפוז לרמה כזאת, שאנו
יכולים לתבוע מהם לתת את השירות הראוי. אנו עושים זאת גם
על-ידי תמריצים. למשל, כל מוסד שיוכיח שיפורים, שיוכיח
טיפול טוב יותר, יקבל עבור יום אשפוז בעין מחיר גבוה יותר.
אנו משתדלים לעשות את כל האפשרי, כי במוסדות שלנו בלבד
איננו יכולים לאשפוז עוד.

אני רוצה לומר לחבר הכנסת שם-טוב — אני לא תיארתי
לי שאהה העמיד את הנושא בצורה כזאת. האם אתה כאמת
חושב, שבכוונתי לפרוק מאתנו את העול ולהעביר את החולים
הסיעודיים האלה למוסדות פרטיים? אני רק אמרת, שבתקציב
המדינה בלבד איננו יכולים להתמודד עם הבעיה, אף שאנו
עושים מעל ומעבר ליכולתנו.

ארנן הראל (המערך):

מה זאת אומרת "מעל ומעבר"?

שר הבריאות א' שוסטק:

מעל ומעבר זאת אומרת שאנו, על חשבון סעיפים אחרים
בתקציב משרד הבריאות, של בתי-חולים כלליים או של
פעולות אחרות — אנו מעבירים תקציבים לנושא הזה.

יעקב גיל (המערך):

אבל, אדוני השר, מבחנם של הדברים שהשמעת קודם הוא
בהקצאת המשאבים לך.

היו"ר מ' שחל:
ללא התנגדות הוחלט לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת.

שר הכלכלה ומיאום בין-משרדי י' מרידור:
מי נמנע? יש כמה חברי הכנסת שלא הצביעו.

היו"ר מ' שחל:
לא, מטעמים של הגינות וצניעות, חבר הכנסת ויקטור שם-טוב לא רצה להצביע על ההצעה שלו, ואני הכינותי זאת כך, אבל הוא ודאי תמך בהצעה.

ויקטור שם-טוב (המעריך):
ודאי, זו היתה הצעתו.

שר הבריאות א' שוסטק:
אני מסכים לדיון.

היו"ר מ' שחל:
אני מודה לך, זה יותר פשוט.

שר הפנים י' בורג:
— — —

היו"ר מ' שחל:
גם זאת אפשרות.

אני מבין, חברי הכנסת, שלפנינו הצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת, נגש להצבעה. מי בעד הצעה זו? מי נגד?

ה צ ב ע

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

יב. הצעה לסדר-היום

נישואי בני העדה הגרוזינית בגיל 12 עד 14

הרווחה במקום. לרברהם, כמשך עשר השנים, מאז החלה העלייה מגרוזיה, החריפה דווקא לאחרונה בעיית נישואי הקטינות. הבעיה רגישה מאוד, מאחר שמדובר בקהילה סגורה, שכמעט כלתי אפשרי להידבר עם אוכלוסייתה המבוגרת, אוכלוסייה שמקובלים עליה דפוסי חיים שונים בתכלית מאלה המקובלים עלינו. קהילה זו זקוקה למוסדות הציבוריים רק כאשר הבעל והמשפחה — הווג הצעיר — זקוקים לתמיכה של לשכת הרווחה. אחת העובדות הביאה כדוגמה אשה בת 19, אם לשלושה ילדים, שהגדול ביניהם כן חמש-וחצי, והיא נישאה בהיותה בת שתיים-עשרה-וחצי.

חברי הכנסת, כשנה וחצי האחרונות נתקלו עובדי הרווחה, בנצרת-עילית בלבד, בכ-30 בקשות להיתרי נישואין עם קטינות, שמרביתן היו בהריון. בדרך כלל מגיעות הבנות ללשכת הרווחה כשהן בהריון והמשפחה מבקשת להסדיר את הנישואין, שנערכו בחופה משפחתית, באורח חוקי.

חברי הכנסת, מה שנחשף ליריעת הציכור מתמקד בנצרת-עילית בלבד. זאח כאשר ביישובים כמו אשדוד, קריית-ים, צור-שלום ואתרים מתגוררות קהילות גרוזיניות גדולות, ואין כל ספק שבעיה מחפירה זו קיימת גם בהן.

חבר הכנסת, חוק גיל הנישואין, התשי"ז—1950, שנחקקל בכנסת הראשונה, קבע כי גיל הנישואין לגבי נערה הוא גיל 17 שנים ומעלה. בנסיבות מיוחדות, כגון הריון או לידה או נסיבות אחרות מוצדקות, רשאי בית-המשפט להרשות נישואין בגיל צעיר יותר. מי שעובר על הוראה זו, אם זה "הבעל", ההורים או האפוטרופוס, עובר עבירה פלילית, ודינו מאסר עד שתי שנים. בנוסף על כך, יואשם בעבירה פלילית כל מי שבועל נערה שהיא פחות מגיל 17 ואינה אשתו, או אף אם היא אשתו כרת וכדון, אם הנערה היא פחות מגיל 15 שנים — למעט מקרה שבדין אישור רפואי מאת רופא. הקובע שאין לחשוש לגרימת נזק גופני.

היו"ר מ' שחל:
סליחה, זה החוק?

אורה נמיר (המעריך):
אני מצטטת את החוק, עד כאן.

חברי הכנסת, מסיפורי הבנות ועובדות הרווחה עולה בלא ספק, כי כל התופעות המתוארות בכתבה מהוות עבירות

היו"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעה לסדר-היום מס' 1725, נישואי בני העדה הגרוזינית בגיל 12 עד 14, של חברת הכנסת אורה נמיר. אני מבין, חברת הכנסת אורה נמיר, שמדובר על בנות ולא על בני העדה הגרוזינית.

אורה נמיר (המעריך):
בנות ולא בנים.

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כערכ שכת החולף התפרסמה בעיתון "מעריב" כתבה של העיתונאי יעקב העליון על מציאות עגומה, כאשר בניגוד לחוק, האוסר נישואין מתחת לגיל 17, נכפים נישואין על רבות מבנות העדה הגרוזינית בגיל 14, ולעתים — גם בגיל 12. בנות רבות יולדות בגיל 14, 15, 14 ואף 13. הוריהן, החוששים פן בנותיהם תיזדווגנה וייפגע "כבוד המשפחה", עורכים חופה במחתרת, בניצוחם של רבנים גרוזניים. הדבר נודע לרשויות, כשיצוה אלה זקוקים לסיוע, ואו פונים לבית-משפט בבקשה לקבל היתר נישואין בריעבד.

באותה כתבה צוטט רופא נשים באחד מבתי-החולים הגדולים בארץ, המטפל בבנות אלה: "הסבירות לצורך כניחת קיסרי גבוהה יותר כילדות הרות, מפני שגופן טרם התפתח דיו", כשל אי-בשלות הזוגות הצעירים נהרסות המשפחות. חלק מהבעלים מתעללים בנשותיהם, נגרמות טראגדיות, וגבוה מאוד מספר הגירושין כבר בגילים 19 — 21, כאשר בשלב זה מטופל הזוג כילדים, ההופכים להיות קורבנות של נישואי בוסר.

חברי הכנסת, לאחר שקראתי את הכתבה קיננה כי לרגע התחושה, כי מצויים אצלנו כיוסי חברה שבהם מתנהל אורח חיים שהוא כמעט של חשכת ימי הביניים. ציטוט נערה שהוריה כפו עליה אירוסין בכיתה ו', נערה שהיא היום בת שתיים-עשרה וחצי ובהריון; ציטוט נערה אחרת שהיא היום בת 18, שילדה בהיותה בת חמש-עשרה וחצי, שתיארה את חייה כגיהנום, את בעלה שהתעלל בה, שנישאה כשהיתה בחודש השמיני להריונה "כדי להתחנן לפי החוק", כדבריה, ושברחה לבית-הוריה כשתינוקה היה בן חודשיים — סיפורים אלה ותיאורים רבים אחרים הם מסמרי שיער.

חברי הכנסת, הכתבה המצוטטת נערכה בנצרת-עילית, שזחתתי עם ראש עיריית נצרת-עילית ועם שתיים מעובדות

שאנחנו חייבים גם לעדה הגרוזינית, ששמרה על היהדות כפינה שלה בממלכה הגדולה או כאימפריה הגדולה הרוסית, שיתכן שהביאה גם את המנהג הזה משם על-מנת שלא ייטמעו, ואולי על-מנת שלא ייטמאו. אלה הם חבלי קליטה של עם, כאשר יותר מ-12 שבטים של יעקב אבינו באים הביתה, משלמים את המחיר, וצריך למנוע שכחורה צעירה-ילדה היא אשר תשלם את המחיר.

גייתי היא לאומית בהבנת הנושא; אנושית — בטיפול בנושא. אני חושב שאנחנו צריכים לקבל זאת. אם, כאמור, יהיה אפשר לשנות — אדרבא ואדרבא, לטובת העניין, לטובת העדה, לטובת החיים המשותפים של כלנו.

היו"ר מ' שחל:

ארוני ישר, הערתך מתקבלת. אנחנו נכתיר את ההצעה בכותרת: "נישואי בוסר של בנות בגיל 12 עד 14", בלי לציין עדה וכל דבר אחר.

שולמית אלוני (המעריך):

אפשר להתיר זאת רק מגיל שתיים-עשרה-וחצי.

היו"ר מ' שחל:

חברת הכנסת שולמית אלוני, אני מכבד את בואך לאולם.

שולמית אלוני (המעריך):

הייתי פה.

היו"ר מ' שחל:

אני מבין, הקשבת לדברים.

שר הפנים י' בורג:

כדי שלא לאבד מלה מדרכי — היא באה פנימה.

אני מוכרת, שלא כדרכי, לקרוא כמה דברים, כאשר מדובר בפסקי-דין, ואני רוצה שהם יהיו מדויקים ויימצאו בתוך הפרוטוקול.

כאמור, הבעיה איננה חדשה ואינה מוגבלת בכנות עדה אחת בלבד. יסוד הבעיה, עוד בשנים הראשונות לקום המדינה ועם בואה של העלייה הגדולה ההמונית, ובתוכה גם יוצאי גלויות שבהן נהגו להשיא את הבנות בגיל צעיר.

בעניין זה, בין השאר, זומן בירושלים כנס רכנים ארצי שהתקיים בימים י"ח — כ"א בשבט התש"ו — 1950. בכנס זה נתקבלו תקנות חשובות ביותר בענייני המעמד האישי בישראל. כך נאמר בפתיחה לתקנות אלה, הידועות כ"תקנות הרבנות הראשית לישראל משנת התש"ו".

אני קורא, ומקש סליחה, כאמור, לא כדרכי, אבל הדברים הם דברים יורדיים וציטוטים של פסקי-דין, ולכן צריך לדייק.

אני מצטט את התקנות: "לרגל קיבוץ הגלויות מכל תפוצות הגולה, מקצויו ארץ ואיים רחוקים שעולים לאלפים ולרכבות ומתיישבים בארץ כחסד השם עלינו הגדול, ומביאים אתם מנהגים קדומים שאינם הולמים לתקנות החכמים מר דארעא דישראל שבצער הקודש ירושלים תיבנה, ותקנות רבני הקהילות בישראל בענייני קידושין ונישואין ובענייני גטין וגירושין, ייבסם וחליצה, ודבר זה עלול להביא מחלוקת בישראל ולהרוס את שלום בית ישראל, לזאת מצאנו וראינו חובה לעצמנו לחדש תקנותיהם של רבותינו הקדומים וצ"ל ולהוסיף עוד תקנות כאלו שהשעה מחייבת אותם מפני דרכי שלום ושלום הבית בישראל שהם תפסים מקום יסודי לכל תקנות רבותינו הקדמונים, מימי משה רבנו ועד הדורות האחרונים לקהילותיהם." סוף ציטוט.

בין התקנות שקיבל הכנס הזה מצויות שתי תקנות. אני שוב מצטט: "א. אסור לכל איש ואשה מישראל לקדש ולאוסר

פלילות חמורות לפי חוק העונשין, שנתקבל בכנסת הראשונה.

חברי הכנסת, לפני שמונה חודשים פנה ראש עיריית נצרת-עילית לשר המשפטים וביקש, כי יפעל לאכיפת החוק, אם בדרך של החמרת העונשים ואם בדרך של הקשחת מתן היתרי נישואין, נתקבלה אומנם תשובה מתחמקת לפני חודשיים ממנהל אחת המחלקות במשרד המשפטים, שהטיל את האחריות לטיפול בנושא על משרד העבודה והרווחה. אך עד עצם היום הזה לא נעשה רכז וחצי דבר.

חברי הכנסת, אין ספק כי הנושא עדין, רגיש וסותר מקובלות ודרך חיים של עדה מסוגרת. אך העובדה שצעירי העדה וחלק מהנוכחים בה מגנים את נישואי הבוסר ותמיהים מידע הרשויות ועוצמות עין ואינן מענישות את העוברים על החוק, מקילה ומחזקת את התביעה לקיים דיון דחוף בנושא זה בכנסת, למען הסר חרפה מכוונת הנידונות לנישואין ולאמהות בעוד חברותיהן ובנות גילן משחקות בכוכות וחובשות את ספסלי בית-הספר היסודי.

למען הגן על בריאותן של בנות-ילדות אלה, למען הגן על כבודה של האשה הישראלית ולמען חברה בריאה ומתקדמת בישראל — אני מבקשת, אדוני היושב-ראש, לקיים דיון בנושא זה במליאת הכנסת.

היו"ר מ' שחל:

תודה לחברת הכנסת אורה נמיר. אבקש משר הפנים להשיב על ההצעה.

שר הפנים י' בורג:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אם זיכרוני אינו מטעני, הייתי יושב-ראש ישיבת הכנסת בשנת 1950, שבה הוחלט על גיל נישואין מינימלי. בהחלט, אציע שהנושא יידון בוועדה משותפת של רווחה פלוס משפטים, כי יש אספקטים שונים. אני גם מיד מודיע, שאנשי המשרד לענייני דתות יהיו מרוצים אם יוכלו לשתף פעולה בנושא.

עקיבא נץ (הליכוד):

סליחה, לא שמעתי לאיזו ועדה.

היו"ר מ' שחל:

ועדה משותפת של ועדת העבודה והרווחה וועדת החוקה, חוק ומשפט.

שר הפנים י' בורג:

יש שני אספקטים: רווחת האשה ואכיפת החוק. היות שיש אספקטים מעורבים הוספתי, חבר הכנסת עקיבא נץ, שאשמח בהחלט אם אנשי המשרד לענייני דתות יוכלו להיות לעזר בכיוריים מסוימים, שאדבר עליהם בהמשך דברי.

אני מצטער רק בעניין אחד. אני רוצה לומר לחברת הכנסת אורה נמיר, שגם אנחנו קראנו את המאמר. לדעתי, היה הרבה יותר נעים אילו ניסוח הנושא היה: נישואי בוסר, נישואי קטינות, ללא ציון עדה מסוימת.

אורה נמיר (המעריך):

אתה צודק.

שר הפנים י' בורג:

לא רק מפני שלא עושים זאת, אלא מפני שהתופעה קיימת גם בעדות אחרות ובבני דת אחרת.

לכן, אדוני היושב-ראש, אם התקנון מרשה לשנות — אני אומר זאת לכבודו של חבר הכנסת וילנר, באנציקלופדיה מסוימת — את הכותרת, אשמח מאוד. אני חושב שחברת הכנסת אורה נמיר לא תראה בואת חיקון ההיסטוריה. אני חושב

עלי לציון. כי למיטב ידיעתי הועילו תקנות הרבנות הראשית לישראל, התשי"ב, בצירוף עם הוראות החוק הנ"ל, לגרום לכך, שעם הזמן וקליטת העולים בארץ כמעט נפסק אצלם המנהג להשיא את הבנות בגיל צעיר. יש להניח, שהסדר חוקי זה ימנע עם הזמן גם את התופעה האמורה אצל אחינו יוצאי רוסיה והם ייקלטו בארץ ובמנהגיה. זה חל גם על יוצאי גלויות אחרות.

עם זאת הריני מוצא לנכון להתייחס עוד לשלוש נקודות.

כרוך הוא, שנישואי הקטניות הללו נערכים שלא כחוק על-ידי אנשים מן העדה שאינם רבנים מורשים לנישואין וללא רישום נישואין אצל רושם-נישואין מוסמך. במקרים של נישואין שנערכו על-ידי אדם בלתי מוסמך לכך, ובפרט במקרים של נישואין פרטיים לנעדרות מתחת לגיל הנישואין, הרבנים ובתי-הדין הרבניים מדווחים על כך לרשויות המוסמכות לשם העמדת העבריינים לדין. פרטים על כך — ביועדה.

אם כן, הסוגיה הספציפית הזאת בנוגע לעדות מסוימות מתערבבת ומשחרבבת עם עריכת נישואין, שאנחנו קוראים להם ברגע זה "נישואין פרטיים אצל עורך-דין" וכדומה. נדמה לי שביית-המשפט העליון אמר את דברו בערעור פלילי כ"ב 208/53, גנור נגד היועץ המשפטי לממשלה, שפורסם כ"ב "פסקי-דין של בית-המשפט העליון", ח"ך, עמוד 833. יש אומר השופט המנוח חשין, וזכרונו לברכה, את הדברים האלה: "מה משמעותם של כל הדברים האמורים? לא רק עיקוף החוק אני רואה כאן, כי אם רמיסה כרגל גאווה של אורח חיים קבוע ומקובל בין יהודים ומאושר בדרך הנוהג על-ידי התוק; לא רק פריקת עול מרות של בני סמך, כי אם — זה חשוב יותר לעניינינו — סיכול בודון של מאמצי השלטונות לקיים בידם פיקוח יעיל על נישואין הנערכים בארץ. כלום אפשר לתאר את האגדרלמוסיה אשר שחחר בחיי המשפחה אם כל עורך-דין יקבל על עצמו לסדר קידושין ולערוך נישואין, ויהפוך את משרדו לתל אשר כל פסולי קידושין פונים אליו?"

הציטטה ארוכה, אבל היא טובה. אני סומך עליכם, שלאחר שנתתי את המיקום המיוחד, אתם תעינו בדברים. אני חושב שיש לפנינו דברים ברורים. על הדברים שאמר השופט חשין המנוח, וזכרונו לברכה, נדמה לי באותו הקשר, הוסיף השופט המנוח זילברג, וזכרונו לברכה, בעמוד 839 כדברים האלה: "אם תותר הרצועה, וסידור חופה וקידושין יימסר למי שחשקה נפשו בכך, ואפילו כור דאורייתא, ואפילו עם-הארץ גמור, הרי התוצאה הבלתי-נמנעת תהיה: הפקרות ואגדרלמוסיה כענייני נישואין וגירושין, נישואי קרובים, נישואי ביגמיה, נישואין ללא נישואין כלל, וסוף דבר לבוא, כי רושמי הנישואין שבמדינה, ואפילו בתי-המשפט או בתי-הדין אשר בעלי הדין יפנו אליהם, לא ימצאו ידיהם ורגליהם ככל הערכוביה הזאת, ונמצא תקלה נגרמת לציבור באמצעות רשויות הציבור".

פסקי-הדין הללו, שהם כרוכים ללא שום ויכוח וערעור, לא הגיעו, כנראה, לכל עיר, אפילו לא לנצרת-עילית, וייתכן שגם לא לכפרים אחרים. ומשום כך היה צורך להעלות את העניין. אישית יכולתי אולי להוסיף, שיש גם חלק למתירנות, לא ממנהג העדה ששמרה על היהדות ברוסיה הסובייטית, אלא מתירנות מסוימת, לרבות בעילת קטניות מתוך הסכמה וכו'. גם זה, לדעתי, עניין לא לכמה זו, אף שהאולם אינו מלא ככל מאת האחרים בזה הרגע. אבל גם את זה צריך יהיה לברר ביועדה.

אנחנו יודעים את הקומפליקציות או של נישואי בוסר או לידה של בחורה שזכרונו שלה עדיין לא בשל ולא עומד במאמצים הללו.

שלא בשעת חופה וכעשרה אחרי הרשמת הנישואין במשרדי לשכות הרבנות שבכל מקום. איסור זה רובץ בתרם חמור על כל איש מישראל שהוא נזקק לעדות קידושין — אירוסין אלה והוא נחשב לחוטא פלילי שראוי להיענש עליו. כל איש שאירס לו אשה שלא בשעת חופה וקידושין כנ"ל, חייב לגרש ארוסתו זאת בגט כריחת כרת משה בישראל אחרי תשלום פיצויים ככל אשר יפסקו עליו בית-דין מוסמך מהרבנות הראשית לארץ-ישראל, ועד אשר יגרש ובתשלום הפיצויים כנ"ל, חייב בזמנוחיה כפי אשר יטילו עליו בית-דין.

"ב. אסור לו לאדם מישראל לקדש לו אשה שהיא קטינה מגיל בת 16 שנה ויום אחד, הואיל וקטינה מגיל זה היא מסתכנת בהיריונה, סכנת מוות לאם ולעובר, בזמנו שנחמטעטו הדרות ונחלוש הכוחות, והואיל ומנישואין אלה עלולות לצאת תקלות ועיגון, כמו שהוכח במקרים רבים. איסור זה חל על אבי הנערה שלא לקדש את בתו שהיא למטה מהגיל הזה".

נדמה לי שאלה דברים ברורים משנת 1950.

שולמית אלוני (המערך):

אבל זה לא מפקיע את הנישואין מעיקרם.

שר הפנים י' בורג:

על עורכי-דין שעושים נישואין פרטיים לפי פקודת הפרשנות, זה כולל גם עורכי-דין, נדבר בנפרד, אם יהיה צורך.

שולמית אלוני (המערך):

לא, לא.

שר הפנים י' בורג:

מה זאת אומרת "לא, לא"?

שולמית אלוני (המערך):

ואם הוא לא רוצה לתת גט? גבר שאירס לו ילדה בת 13, בניגוד לתקנות האלה, אתה אומנם יכול להעניש אותו. אבל הנישואין אינם בטלים מעיקרם.

היורד מ' שחל:

חברת הכנסת אלוני, את שומעת את דברי שר הפנים. הוא מציע שההצעה תועבר לוועדה משותפת לוועדת החוקה, חוק ומשפט ולוועדת העבודה והרווחה. תהיה לך ההזדמנות, אני משוכנע, להתייחס לסוגיה הזאת.

שר הפנים י' בורג:

הנושא הוא חשוב. קריאות בנינים אינן מן העורה הנחוצה בזה הרגע לכיור העניין.

אני רוצה להמשיך ולומר, שרק אחרי קבלת תקנות אלה על-ידי כנס הרבנים, החליטה הכנסת בי"ח באב תשי"ג, 1 באוגוסט 1950, לקבל את "חוק גיל הנישואין, התשי"ג — 1950", נקבע בו סעיף 1, כי "נערה" פירושה אשה שלא מלאו לה 17 שנים תמימות, וכי "נישואין" — כוללים קידושין, ונקבעה סנקציה פלילית חמורה לכל מי שעורך נישואין לנערה כאמור וכן גם למי שסייע בכל תפקיד שהוא בעריכת הנישואין, או בקשר לעריכת הנישואין, וכמרכך הוטלה אותה הסנקציה גם על מי שהשיא נערה בתו או נתונה לאפוטרופוסות שלו. עוד נקבע בחוק האמור דרכים שבהן יטפלו פקיד סעד ובית-דין בפירוק הנישואין וסמכויות לבית-משפט מחזי החתר נישואי נערה במקרים האלה: 1. אם היא ילדה או הרתה לאיש אשר לו ברצונה להינשא; 2. אם מלאו לנערה 16 שנה ולדעת בית-המשפט קיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות מתן היתור זה.

חברת י"כ, שיבה קני"ח
— הצעה לסדר-היום; הצעת חוק הנופש —

רענן נעים (המערך):
יש ויש.

היו"ר מ' שחל:
אדוני שר הפנים, ליושבים-ראש יש סיכויים. זה לקח עשרים שנה.

שר הפנים י' בורג:
שלושים שנה.

היו"ר מ' שחל:
יש לנו תקווה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על ההצעה להעביר את הצעתה של חברת הכנסת אורה נמיר, אשר הכותרת שלה שונתה ל"נישואי בוסר בגיל 12 עד 14". אגב, אני חושב שגם לא צריך להגביל את זה לגיל 14, אלא נישואי בוסר בכלל.

שר המשפטים מ' נסים:
נישואי בוסר, נקודה.

היו"ר מ' שחל:
נישואי בוסר. ההצעה היא להעביר את הנושא לוועדה משותפת של ועדת החוקה, חוק ומשפט ועדת העבודה והרווחה, שאת הרכבה תקבע ועדת הכנסת.

ה צ כ ה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדה משותפת של ועדת החוקה, חוק ומשפט ועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

שר הפנים י' בורג:
כמעט בכל דבר יש מצב של יש ויש. אבל כאן אנחנו מדברים על זיון ואין: אין גיל ואין הבנה ואין דברים נוספים. גם מנקודת המבט המשפטית, גם מנקודת המבט של דת ישראל, גם מנקודת המבט של ההומניות שבנושא, אני מציע להעביר את זה לוועדה המשותפת.

היו"ר מ' שחל:
אני מודה לשר הפנים, אני שואל את חברת הכנסת אורה נמיר: האם את מסכימה שהצעתך תועבר לוועדה משותפת לוועדת החוקה, חוק ומשפט ולוועדת העבודה?

שר המשפטים מ' נסים:

היו"ר מ' שחל:
סליחה אדוני שר המשפטים, אני כבול בהיותי יושב-ראש. אבל גם הכנסת רשאית להקים ועדה משותפת. את ההרכב תקבע ועדת הכנסת.

שר הפנים י' בורג:
אני רוצה להביע תודה לחברת הכנסת אורה נמיר, שטרחה ומצאה את תאריך הישיבה שבה נדון חוק גיל הנישואין. הישיבה נתקיימה ביום 13 ביוני 1950, כ"ה בסיוון התש"י, והיושבי-ראש היה סגן יושב-ראש הכנסת, הר"ר יוסף בורג.

י.ג. הצעת חוק הנופש, התשמ"ב — 1982*

(הצעת חבר הכנסת ר' נעים)

היו"ר מ' שחל:
השר בלא-הכי אינו מסכים, חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמחלינו.

רענן נעים (המערך):
זה עצוב.

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להגיש לכנסת את הצעת חוק הנופש, התשמ"ב — 1982. היום, יחד מאיר-פעם, נחזיק לחוקק חוק כזה. ענף התיירות נמצא בשפל שלא היה דוגמתו מאז הקמת המדינה. בתי-המלון ובתי-ההארחא בארץ נמצאים בתפוסה של פחות מרבע. בחדש דצמבר, שהוא חודש חג המולד לנוצרים וסוף השנה האזרחית, היינו רגילים לתפוסה מלאה ולהזמנות של שבועות רבים מראש, ולא היה מקום. השנה התפוסה לא מגיעה אפילו ל-50%.

אדוני היושבי-ראש, ארצנו משופעת במקומות אכסון ובאתרי נופש רבים, ובאפשרותה להציע מגוון רחב של נופש ברמה נאותה ובמחירים נוחים. גם השביתה ב"אל על" תרמה את חלקה בחדושים האחרונים לשפל בענף. שר התיירות אברהם שריר התלונן לא מזמן, כי לא פחות מ-800,000 ישראלים יצאו לחוץ-לארץ לרגל חופשתם, וההערכה היא כי הם הוציאו כמטבע-חזן לפחות מיליארד דולר.

היו"ר מ' שחל:
אנו עוברים להצעה האחרונה בסדר-היום.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
הצעה אחרונה?

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת גולדשטיין, כן. אני מבין שאני מבשר לך שעוד מעט תוכל להשתחרר. חבר הכנסת גולדשטיין הבטיח לי, והוא מקיים את הבטחתו. שהוא יישאר עד תום הישיבה, לאחר שהוא שאל שאלות רבות בדיון קודם. אני אעשה זאת גם עם חברי כנסת אחרים, אם הם יסכימו.

ההצעה היא: חוק הנופש, התשמ"ב — 1982. של חבר הכנסת רענן נעים.

חבר הכנסת נעים, אם השר מוכן ואם אתה מוכן שלא לנמק, זה לא ייכלל בחשבון המכסה שלך.

רענן נעים (המערך):

אם אתה מסכים לוועדה, אין בעיות.

היו"ר מ' שחל:

אתה לא מסכים?

שושנה ארבל-אלמחלינו (המערך):
אתה צריך להסכים — — —

אומנם, חבר הכנסת נעים הזכיר את תלונתו. ש-800,000 ישראלים יצאו לחוץ-לארץ. זה לא היה בגדר של תלונה, זה היה יותר בגדר של דאגה על כך שלא נעשה די-על-מנח שמספר רב יותר של ישראלים יישארו בארץ וישתמשו כאן לא רק כאמצעי האכסון שעומדים לרשותנו, אלא גם כיופי של האחרים מהסוגים השונים שמדינת ישראל כמדינה יכולה להציע להם.

אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, חוק הנופש מבוצע הלכה למעשה על-ידי משרד התיירות, אני שמח לבשר לבית, שהנושא של תיירות פנים, מאז נכנסתי למשרד, קיבל תנופה וחאוצה מוגברת. בשנה שעברה היתה תוספת של למעלה מ-20% של ליונת ישראלים בבתי-האכסון השונים בארץ. אתם רואי עדים למאמצים שהמשרד עושה בתחום זה בפרסומת, על-מנח שבאופן וולונטרי הישראלים יוכלו להשתמש באמצעי האכסון שיש לנו בארץ.

יש הבדל משמעותי בין הצעת החוק שהגיש אותה חבר הכנסת רענן נעים ובין הצעת החוק המפורטת, הרחבה יותר, אשר דנה בהסדר הכולל של נופש כנופש, כמושג עבור החברה בישראל, אשר נמצאת היום על שולחן ועדת השרים לענייני כלכלה.

אני רוצה לבקש מהכנסת, לפני שאננס לפירוט השוואה בין שתי ההצעות, לא לקבל היום את הצעת החוק של חבר הכנסת רענן נעים, אלא לאפשר לממשלה לסיים את דיוניה בהצעת החוק שהגשת. אני מביע כאן תקווה, שאנחנו נראה את הדבר הזה מתממש בידנו, ונוכל להביא מאוחר יותר הצעת נופש הרכה יותר נרחבת.

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת רענן נעים, אתה רשאי להשיב לאחר מכן.

שר התיירות א' שריר:

אם כי אני רוצה לומר, שאני מחשיב ומערך את ההצעה שהביא חבר הכנסת רענן נעים, עניינית, אין חילוקי דעות בינינו.

גד יעקבי (המעריך):

אפשר לשאול את השר שאלה?

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת גד יעקבי מבקש לשאול אותך שאלה.

שר התיירות א' שריר:

בבקשה.

גד יעקבי (המעריך):

אני מקשיב לך בהקשבה רכה. היה על זה דיון בוועדה. אתה הבאת את הנושא לדיון והבעת דעה מאוד חיובית. לאחר מה ששמעתי עכשיו מעל הדוכן, האם אתה בעד ההצעה או נגד ההצעה?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

זה מה שהוא אמר.

גד יעקבי (המעריך):

אני שואל את השר ולא אותך.

הנודה בן-מאיר (חזית רחית לאומית):

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת יהודה בן-מאיר, היושב-ראש רשאי להעיר. מה אתם מתוכננים ביניכם, אני לא מבין את זה. איזה מין שיטה זאת?

הצעת חוק הנופש תעורר אדם עובד לצאת לנופש, על-ידי היסכון של העובר והמעביד והכרה בהוצאה לצורכי מס הכנסה. על-ידי כך נישג כמה תוצאות: א. הפועלים בישראל יצאו לנופש ויחזרו לעבודתם ככוחות חרשים ורעננים; ב. עזרה לענף התיירות להתמודד עם אפשרויות הנופש בחוץ-לארץ ועם התחרות הקשה הקיימת במדינות המזרח התיכון, כשהיום, במדינות המס בישראל, למעשה זול יותר לישראלי לצאת לחוץ-לארץ מאשר לצאת לנופש בבית-הכרזה בארץ; ג. היסכון במטבע-חוץ בהיקף משמעותי ביותר.

אדוני היושב-ראש, ביקשתי להעביר את הדיון בנושא זה לוועדת הכלכלה, ואומנם החקיים דיון בוועדת הכלכלה וכו נטל חלק שר התיירות אברהם שריר, ויש מסקנות חיוביות בנושא זה. כל חברי ועדת הכלכלה מהקואליציה ומהאופוזיציה קיבלו פה אחד את הסיכום שנחקל בוועדה. שר התיירות המליץ בוועדה על דברים מאוד חיוביים, ואפשר לראות כסיכום שהמלצות נתקבלו פה אחד. הוחלט להמליץ לקבל את ההצעה ולהעביר אותה לוועדה.

אני מבקש מהכנסת לאשר את הצעת החוק ולהעבירה לוועדה, לשם הכנתה לקריאה ראשונה. אם לממשלת ישראל, לשר האוצר או לשר אחר יש התנגדות, יש להם אפשרות לברוק את זה בוועדה שתבחן את ההצעה הזו. אני מבקש מהכנסת לאשר את העברת ההצעה לוועדה.

היו"ר מ' שחל:

תודה לחבר הכנסת רענן נעים. אני מזמין את שר התיירות להשיב על ההצעה.

שר התיירות א' שריר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק שהעלה חבר הכנסת רענן נעים דנה בנושא חשוב וחיוני לחברה הישראלית. לא הייתי בוחן את הנושא כפי שהוא עלה על-ידי חבר הכנסת רענן נעים, מזווית הראייה והתועלת של בתי-המלון, אם כי אין כל פסול בכך, ודאי שאפשר לדון בתפוסתם של בתי-המלון במיוחד השנה, אף שהירידה היתה קטנה בהרבה מהצפוי כתוצאה מהאירועים שקרו בעולם הרחב ובארצנו. חבר הכנסת רענן נעים, אני הייתי רואה את חשיבותה של הצעת החוק בקשר לתועלת החברתית ולבריאותו של האדם העובד בישראל.

אני מצטער על שחבר הכנסת ירוחם משל אינו נמצא כאולם. קיוויתי שהוא יהיה נוכח כאן. הנושא הזה ודאי צריך לעניין אותנו ואת ההסתדרות בכללה, כגוף שמייצג את העובדים. כשר בממשלה, ובראש ובראשונה כאזרח במדינת ישראל, הייתי מברך אילו נושא זה היה מוצא את פתרונו בדרך של הסכם. כפי שהדבר קיים היום בצורת דמי הבראה, אשר כמרוצת השנים נהפכו לפיקציה, כתוצאה מכך שההסתדרות לא עמדה על זכויות העובדים, ובמיוחד במה שנוגע לשכבות של מעוטי היכולת.

ככנסת הקודמת הגשנו חבר הכנסת עדיאל אמוראי ואנוכי הצעת חוק, שתבוא להסדיר את הנושא הזה. בשעתו הדבר לא נסתייע בידנו, מפני שהודאה, כפי שאמרתי קודם, צריכה להתמקד במה שחוסר הסדר בתחום זה גורם לחברה הישראלית כחברה.

על-פי סקר שערך המכון הישראלי למחקר חברתי שימושי ב-1981, רק 17% מסך האוכלוסייה היהודית הבוגרת יצאו לחופשה בארץ, בת שני לילות ויותר, במקומות אכסון מסודרים. במדינות אירופיות, 30%-40% ויותר מסך כל האוכלוסייה יצאו לנופש.

קריאות:

שר התיירות א' שריר:
להציע לי הצעה?

היו"ר מ' שחל:
אם אתה מסכים.

שר התיירות א' שריר:
אני כבר אמרתי את דברי.

היו"ר מ' שחל:
אם אינך מוכן, אינך חייב.

שר התיירות א' שריר:
בבקשה.

אהרן נחמיאס (המערך):

אדוני השר, לפי מה ששמעתי מדברייך, אין הבדלים יסודיים בין הצעת החוק שאדוני מתכוון להביא לבין היסודות המנחים בהצעתו של חבר הכנסת רענן נעים. אני מציע להעביר את הצעתו של חבר הכנסת רענן נעים לוועדה, וכאשר תגיע לוועדה הצעת הממשלה, אפשר יהיה לקחת את הטוב מהאחת ואת הטוב מהשנייה, לערוך ולהעמיד הצעת חוק מושלמת. אני יודע מה הן ההתלבטויות שלנו במסגרת של התיירות, של כתיב הארחה, של כתיב המלון, תושבי הארץ לא באים. נחבר יחד את שתי ההצעות, זו ההולכת ומכונה על-ידך זו שמוגשת היום:

אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את הנושא לוועדה.

שר התיירות א' שריר:

אני מצטער, לא אוכל לקבל את הצעתו של חבר הכנסת נחמיאס.

היו"ר מ' שחל:
רכותי, אני מבקש מכם. אני מבקש מכם.

שר התיירות א' שריר:

אם חבר הכנסת רחוליו מציע והבית מסכים לרחות את ההצבעה — אינני מתנגד לכך. אינני עומד על הצבעה.

רוני מילוא (הליכוד):

סיעת הליכוד אינה מסכימה לדחיית ההצבעה.

היו"ר מ' שחל:

רכותי, חבר הכנסת רוני מילוא, לסיעת הליכוד אין מה לומר. לבית יש מה לומר בכנייני הזה. היום, בכלל, אתם עוברים על כל הכללים.

רוני מילוא (הליכוד):

— — —

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת רוני מילוא, אתה יכול לומר שאתה מתנגד. אני צריך לשאול את המציע ואת הבית אם הם מסכימים. אני מבקש מכם. עדיין לא קיבלתי הצעה.

שר התיירות א' שריר:

אדוני, אני רוצה לענות לחבר הכנסת נחמיאס, הוא שאל שאלה והוא זכאי לתשובה: אינני יכול לקבל את הצעתך. אינני יכול לקבל את הצעתך עם כל החיוב שבה, משום שבסיסית אנחנו יוצאים מנקודות מוצא שונות. אחת — לגבי ההצעה שאנוכי הצעתי והיא מונחת היום על שולחנה של ועדת השרים לענייני כלכלה, שבה מדובר על נופש כצורך חיוני לחברה הישראלית ולא רק על תיקון של פקודת מס הכנסה, כפי שהציע חבר הכנסת רענן נעים. ציינתי מספר מצומצם של נקודות המצביעות על השוני הבסיסי בין שתי ההצעות.

יהודה בן-מאיר (חיות דתית לאומית):
אסור ללכת?

היו"ר מ' שחל:
ללכת מותר, חבר הכנסת בן-מאיר, אבל כדי לשבת.

גד יעקבי (המערך):
אדוני השר, ביקשת מחבר הכנסת גולדשטיין להשיב במקומך.

שר התיירות א' שריר:

חבר הכנסת יעקבי, שאלת שאלה. להצעת חוק זו אני מתנגד. לנושא אני מסכים, כפי שאמרתי בוועדה ואמרתי לפני ארבע שנים, כאשר חבר הכנסת אמוראי ואנוכי הגשנו הצעת חוק משותפת בנושא זה. אני סבור, שיש כמה אלמנטים בסיסיים שמבדילים בין שתי ההצעות, בין זו העומדת להיות נדונה בוועדת שרים לענייני כלכלה ובין ההצעה שלפנינו.

אמרתי קודם, ואתה אמרת שאתה מקשיב בקשב לדברי. שאני מקווה שתוך חודשים מספר נוכל להביא כאן הצעה מושלמת ורחבה יותר, שתענה על הנושא כפי שאנחנו היינו רוצים לראותו.

אזכיר כמה נקודות, אשר יש בהן מחלוקת בסיסית:

א. בתוכני הצעת החוק שהגשתי מדובר על הוכוח לנופש. כאשר החוק הוא חוק עצמאי, בדומה לחוק חופשה שנתית, ולא רק כתיקון בפקודת מס הכנסה. בתזכיר הצעת החוק שהגשתי מדובר על האופי הוולונטרי, לא על האופי האבולוגטורי שמחייב אדם להצטרף לקרן. כן יש הבדל משמעותי כאשר לכספים שיופקדו, אני מדבר על דמי הכראה שמשולמים כיום על-ידי המעביד, על-מנת שלא להביא היום לשינויים במשק, במקום תשלום דמי הבראה, ולא כתשלומים אשר נתונים אולי למשא-ומתן ויכולים להכביד על המעסיקים.

ב. גם דיברנו על כך, ששיעורי התשלומים לקרן הנופש ייקבעו על-ידי שר התיירות, בהתייעצות עם נציגים של עובדים ומעבידים גם יחד.

ג. שיטת התשלומים תהיה לבתי-המלון באמצעות שוכר, ובמקביל לכך — שיטה של קנסות, אשר תמנע את מה שקרה לפני מספר רב של שנים — של פיתוח תעשיית הקבלות.

ד. נוסף על כך, בתזכיר הצעת החוק אשר עומדת להידון, כפי שהזכרתי, אנתנו מדברים על טיפול בקרן הנופש בצורה מאוד מפורטת, על ההצטרפות ועל היציאה מהקרן וגם מה דינם של כספים אשר לא נוצלו למטרת הנופש.

אם כן, יש פה שינויים מהותיים מאוד, אשר צריכים לבוא לידי ביטוי ולהשיג את המטרה המרכזית — נופש לעובדים; לא תפוסת כתיב-מלון, לא הגברת השתכרותם של כתיב-מלון, אלא נופש לעובד לאחר שנת עבודה ולפני שנת עבודה נוספת.

מאחר שאני מקווה שאנחנו נוכל בעתיד הקרוב להביא הצעת חוק מושלמת, אדוני היושב-ראש, בהתאם לסיכומים שנשיג בוועדת שרים לענייני כלכלה, אני מבקש להוריד את הצעת החוק הזאת מסדר-היום.

היו"ר מ' שחל:
סליחה, אדוני השר, חבר הכנסת נחמיאס ביקש להציע לך הצעה.

שהגשתי אותה פה הוגשה בכנסת החשיעית עליידי חבר הכנסת אברהם שריר. בוועדת הכלכלה הוא בירך ושיבח את ההצעה כפי שהיא הוגשה היום לכנסת. מה קורה פה? אני לא מבין.

רוני מילוא (הליכוד):

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת רוני מילוא.

רענן מעיס (המערך):

אני מציע לכנסת לקבל את הצעתי ולקיים דיון בוועדה. אם יש הצעות לתיקונים ולשינויים, הרי עד לקריאה שנייה ולקריאה שלישית יש לנו הרכה זמן, ויכולים להתייחס אליהן. מדוע צריך עכשיו להסיר את ההצעה? תודה רבה.

היו"ר מ' שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. מי להצעה להעביר את הצעת חוק הנופש של חבר הכנסת רענן מעיס לוועדת הכלכלה של הכנסת להכנתה לקריאה ראשונה, ירים את ידו.

אני מכשש לשבת ולא לדבר.

מזכיר הכנסת, נא למנות.

ה צ כ ע

כעד ההצעה להעביר את הנושא

לדיון בוועדת הכלכלה — 30

כעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום של הכנסת — 37

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום

של הכנסת נתקבלה.

היו"ר מ' שחל:

ההצעה הוסרה מסדר-היום.

חברי הכנסת, אנו סיימנו את סדר-היום להיום.

הישיבה הבאה של הכנסת היא ביום שני כ"ה בטבת התשמ"ג, 10 בינואר 1983. ישיבה זו נעולה.

אני חושב שרצוי שנדון בהצעה כאשר תבוא ואם תבוא — אני זהיר בהבטחה ובהגדרה — בהצעה מושלמת ורחבה יותר.

היו"ר מ' שחל:

תודה. אני מבין, אדוני השר, שאתה מתנגד להצעה. אתה מציע להסיר אותה.

חבר הכנסת רענן מעיס, מותר לך להשיב מהדוכן במסגרת זמן של חמש דקות.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

היו"ר מ' שחל:

חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, אני לא מבין באמת. מה קורה כאן? אתם מנהלים משא-ומתן זה עם זה? אינני מבין את זה.

רענן מעיס (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, באמת, אינני מבין. אני חבר כנסת חדש ולפעמים אני מתרשם שהממשלה, עם כל הכבוד ועם כל ההערכה, רוצה לקבל את חפקדיה של הרשות המחוקקת. בשעה שלשם כך קיימת כנסת ישראל, לשם כך יש רשות מחוקקת. כל הכבוד לחברי הכנסת שקלעו לדברי גדולים — לדברי חברי ממשלה.

מה בכך אם הממשלה חושבת להגיש הצעת חוק טובה? יפה מאוד. אם כך, היא צריכה לקום פה ולברך אותי כחבר הכנסת, לא חבר כנסת חדש או צעיר אלא כחבר הכנסת, על שהגשתי הצעת חוק.

מה גם, חברים יקרים, רבותי חברי הכנסת, שכנושא הזה התקיים דיון בוועדת הכלכלה מאותם עקרונות של רווחת העובד, שהיום פועלים רבים כמדינת ישראל לא זוכים לצאת לנופש. מפני שהיום פועלים רבים לוקחים כמה שקלים או כמה לידות, קונים בהם מכשירי אלקטרוניקה ואינם יוצאים לנוח ואחר כך קשה להם כעבודה; בגלל אותן סיבות שריבר עליהן השר שריר. על כך התקיים הדיון בוועדת הכלכלה. אלה הם גם הנושאים שהעליתי בראשי פרקים היום ולא הארכת בריבור.

מה קורה פה? חברי הכנסת, אני רוצה לומר לכם דבר, שאולי לחלק מחברי הכנסת יהיה בכחית הפתעה: ההצעה כפי

נספחות

א. סדר-היום לשיבות קנ"ו — קנ"ח

- א. שאלות ותשובות.
 ב. המאבק בקטל בדרכים — הצעת חבר הכנסת ש' וייס.
 ג. בחירת נציגי הכנסת לוועדת מינויים לקאדים.
 ד. סיכומי והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדתות על הביקורת באיגודים.
 ה. חוק שירות המדינה (משמעת) (תיקון מס' 7), התשמ"ג — 1982 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ו. הצעות לסדר-היום.
 ז. תוכנית שיקום השכונות — הצעות חברי הכנסת ש' ארבל-אלמחלינו, ג' כהן, מ' וילנר ומ' שטרית.
- ח. הקמת ועדת חקירה פרלמנטרית לפי סעיף 22 לחוק 'סוד: הכנסת, לבדיקה טיפול הממשלה בפניני סיני — הצעת חבר הכנסת מ' חריש.
 ט. מניעת כניסה של יהודים בעלי חזות דתית לאולם הנוסעים של נמל התעופה בן-גוריון — הצעת חבר הכנסת מ' הכהן.
 י. פגיעה בערכי היסוד של היהדות, העם והמדינה בהצגות תיאטרון — הצעת חבר הכנסת ח' דרוקמן.
 יא. חוק הנויקים האזרחיים (אחירות המדינה) (תיקון מס' 3), התשמ"ב — 1982 (קריאה ראשונה).
 יב. הצעות חוק של חברי כנסת.

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות קנ"ז — קנ"ח

292. מצב שבויי המלחמה הפלשתינאים בבתי-המעצר הישראליים — הצעת חבר הכנסת ה' זיאד.
 293. דברי שר הביטחון לקראת המשא-ומתן עם לבנון — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.
 294. אי-העמדה לדין של שני פושעים נאציים בעיר הגרמנית דורטמונד — הצעת חבר הכנסת ש' וייס.
 295. הצורך הדחוף לקבוע עדיפויות ויעדים לאומיים — הצעת חבר הכנסת ר' נעים.
296. העברת הטיפול בקרקעות המדינה המיועדות לבנייה ממשרד החקלאות, מינהל מקרקעי ישראל, למשרד הכיניו והשיכון — הצעת חבר הכנסת ר' אררי.
 297. מצבן של משפחות מחמת לקו העוני — הצעת חבר הכנסת י"ז אמיר.
 298. מחסור במיטות אשפוז לקשישים ולחולים כרוניים — הצעת חבר הכנסת ר' שם-טוב.
 299. נישואי בני העדה הגרוזינית בגיל 12 עד 14 — הצעת חברת הכנסת א' נמיר.

ג. הצעת חוק שירות המדינה (משמעת) (תיקון מס' 7), התשמ"ג — 1983

1. תיקון סעיף 1
 בסעיף 1 לחוק שירות המדינה (משמעת), התשכ"ג — 1963¹ (להלן — החוק העיקרי), בסופו יבוא:
 "יחידת סמך" — יחידה במשרד שוועדת השירות העניקה לה סמכויות מינהליות של משרד, בהתאם לכללים הנהוגים בשירות המדינה."
 2. תיקון סעיף 3
 בסעיף 3 לחוק העיקרי —
 (1) בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), במקום "ושטרם מלאו להם שבעים שנה" יבוא "שטרם מלאו להם שבעים שנים ושטרם חלפו חמש שנים מיום יציאתם לקצבה";
 (2) במקום סעיף קטן (ד) יבוא:
 "ד) מותר לחזור ולמנות חבר בית-הדין שתמה תקופת כהונתו, וזולת חבר שכהונתו נפסקה לפי סעיף 9."
 3. תיקון סעיף 6
 בסעיף 6 לחוק העיקרי, בסופו יבוא:
 "ד) נבצר מחבר צוות של בית-הדין, למעט היושב-ראש,
 1 ס"ח התשכ"ג, עמ' 50, עמ' 98; החש"א, עמ' 39; התשל"ד, עמ' 1
4. החלפת סעיף 9
 במקום סעיף 9 לחוק העיקרי יבוא:
 "9. הפסקת הכהונה
 (א) כהונתו של חבר בית-הדין תיפסק באחת מאלה:
 (1) חדל להיות עובד המדינה או עובד גוף מבוקר, שלא מחמת יציאה לקצבה;
 (2) מלאו לו שבעים שנים;
 (3) מלאו חמש שנים מיום יציאתו לקצבה.

שתמנה ועדת השירות" יבוא "רופא ממשלתי או ועדה של רופאים כאמור בסעיף 29(א) לחוק המינויים".

10. תיקון סעיף 48

בסעיף 48 לחוק העיקרי, בסופו יבוא "השר רשאי להאריך את תקופת ההשעיה כאמור לתקופה שלא חעלה בסיכום על שלושים ימים; סמכויות השר לפי סעיף זה נתונות גם למנהל הכללי של משרדו".

11. תיקון סעיף 50

בסעיף 50 לחוק העיקרי, המלים "משכורתו אינה משתלמת לו במלואה" — יימחקו.

12. הוספת סעיף 261.

אחרי סעיף 261 לחוק העיקרי יבוא:
"261. פסק דין במשפט פלילי

הממצאים; המסקנות של פסק-דין חנוט במשפט פלילי שנוהל נגד אדם יראו אותם כמוכחים בדיון נגד אותו אדם לפני בית-הדין למשמעת."

13. תיקון סעיף 62

בסעיף 62 לחוק העיקרי, בסופו יבוא "ולא ינקטו הליכים משמעתיים נגד עובד כשל עבירת משמעת שממנה זוכה בהליך לפי חוק זה."

14. תיקון סעיף 64

בסעיף 64 לחוק העיקרי, אחרי "למנהל הכללי" יבוא "או לסגנו לענייני מינהל, למנהל יחידת סמך או לסגנו לענייני מינהל".

15. תיקון סעיף 71

בסעיף 71 לחוק העיקרי, סעיף קטן (א) — בטל.

16. תיקון סעיף 72

בסעיף 72 לחוק העיקרי, במקום "למעט הפרק השני, וכן הסמכויות לפי הסעיפים 19 ו-21" יבוא "למעט הפרק השני וסעיף 19(ב)".

17. תיקון חוק שירות המדינה (מינויים)

במקום סעיף 46 לחוק שירות המדינה (מינויים), תתו"ט-1959 יבוא:

"46. סמכות למנוע מינויים מסוימים

(א) על אף האמור בחוק זה, רשאי נציב השירות שלא למנות אדם עובד המדינה, בכל אחד מאלה:

(1) האדם עבר עבירה על חוק זה כדי להשיג אח המינוי או שהוא בעל עבר פלילי;

(2) האדם פוטר על-פי החלטה בהליך משמעתי שנערך לפי חיקוק.

ואם מינה אדם כאמור, רשאי הוא לבטל את המינוי.

(ב) החלטת נציב השירות לפי סעיף קטן (א) טעונה אישור ועדת השירות."

18. הראות מעבר

(א) חבר בית-הדין שפרש מן השירות ומונה לפני תחילתו של חוק זה, ימשיך לכהן כחבר בית-הדין עד תום תקופת מינויו, אף אם מלאו חמש שנים מיום יציאתו לקצבה, כל עוד לא מלאו לו שבעים שנים.

(ב) מי שכהונתו נפטקה רשאי, באישור אב בית-הדין, לסיים את הדין בעניין פלוני שהחל בו לפני הפסקת כהונתו."

5. תיקון סעיף 25

בסעיף 25 לחוק העיקרי —

(1) במקום פסקה (3) יבוא:

"(3) הפקעת משכורת בסכום שתקבע הוועדה ושלא יעלה על החלק השנים-עשר ממשכורתו החדרשית של העובד, לתקופה שלא חעלה על שישה חודשים; לעניין פסקה זו, "המשכורת החדרשית" — המשכורת הקובעת שלפיה היתה משתלמת קצבתו של העובד אילו יצא לקצבה ביום מתן ההחלטה";

(2) פסקה (5) — בטלה.

6. החלפת סעיף 31

במקום סעיף 31 לחוק העיקרי יבוא:

"31. סמכות של שר או מנהל כללי

(א) שר או מנהל כללי רשאים, כשל מעשה או מחזל של עובד שיש בהם משום עבירת משמעת, לנקוט כלפי העובד אחת מאלה:

(1) התראה;

(2) נזיפה.

(ב) שר או מנהל כללי לא ינקטו אמצעי כאמור אלא לאחר שניתנה לעובד הודמנות להביא טענותיו לפנייהם או לפני מי שהם הסמיכו לכך.

(ג) אמצעי כאמור בסעיף זה לא ייחשב כאמצעי משמעת לעניין סעיף 62."

7. החלפת סעיף 32

במקום סעיף 32 לחוק העיקרי יבוא:

"32. קובלנה

שר, נציב השירות, היועץ המשפטי לממשלה, מנהל כללי וסגנו לענייני מינהל ומנהל יחידת סמך רשאים להגיש לתובע קובלנה על עבירת משמעת שעבר עובד המדינה, הן ביוזמתם הם והן על-פי תלונה שהוגשה להם."

8. תיקון סעיף 34

בסעיף 34 לחוק העיקרי —

(1) פסקה (3) — בטלה;

(2) במקום פסקה (5) יבוא:

"(5) הפקעת משכורת בסכום שיקבע בית-הדין ושלא יעלה על החלק השישי ממשכורתו החדרשית של העובד, לתקופה שלא חעלה על שישה חודשים; לעניין פסקה זו, "המשכורת החדרשית" — המשכורת הקובעת שלפיה היתה משתלמת קצבתו של העובד אילו יצא לקצבה ביום מתן ההחלטה";

9. תיקון סעיף 44

בסעיף 44(א) לחוק העיקרי, במקום "ועדה רפואית

(ב) לגבי נושאי המשרה שנוספו לסעיף 64 לחוק העיקר. על-
האמור כל תקופה שקדמה לתחילתו של חוק זה.

ד. הצעת חוק הפיקוח על חקיקת משנה, התשמ"ב — 1981

(הצעת חבר הכנסת מ' שחל)

(ב) ימי הפגרה של הכנסת לא יבואו במניין של 45 הימים האמורים. (ג) שינוי או ביטול, לפי סעיף קטן (א), ייכנסו לתוקף ביום ההחלטה, אלא אם נקבע מועד אחר לתחילת תוקפם. 3. סדרי המח' שינוי וביטול ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת תקבע את סדרי הנחתן של התקנות ואת דרך שינוין או ביטולן.	1. המח' על שולחן הכנסת תקנות יונחו תוך 10 ימים מיום התקנתן על שולחנה של ועדת כנסת שבתחום ענייניה נמצא החוק שמכוחו הותקנו התקנות. 2. שינוי וביטול התקנות (א) תוך 45 ימים מיום הנחתן של התקנות, רשאת הוועדה לשנותן או לבטלן.

דברי הסבר

דומה לזה הנהוג באנגליה, מכוח חוק נציגויות סטטוריות, 1946.

החוק המוצע בא לחייב להניח תקנות בנות פועל תחיקתי על שולחן הכנסת, דו תהיה מוסמכת לשנותן או לבטלן, בתוך 45 ימים. דרכי ההנחה, השינוי והביטול תקבענה על-ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

בעידן המודרני מהווה חקיקת-משנה חלק ניכר מן החקיקה הנורמטיבית, להוציא תקנות, שלגביהן מוחנה במפורש, כי תוקפן באישור ועדה מוועדות הכנסת. לכנסת אין כוח לפקח על חקיקת-משנה. מצב זה אינו מניח את הדעת, ואין להשלים עמו. די להזכיר תקנות חשובות כתקנות סדרי דין וכתקנות התעבורה, כדי לחייב מסקנה זו.

החוק המוצע בא לתקן את המעוות, על-ידי הנהגת הסדר

ה. הצעת חוק חיילים משוחררים, התשמ"ב — 1982

(הצעת חבר הכנסת ר' סויסה)

הקנייה, מס ערך מוסף ומכס שישולמו על-ידו לשם רכישת מוצרי חשמל כיתיים, כולל ריהוט, מכונת כביסה, מקרר, תנור בישול, טלוויזיה וכיוצא באלו. 3. רשימת המוצרים שר האוצר יתקין תקנות תוך 60 יום מיום קבלת חוק זה בכנסת בדבר רשימת המוצרים, אופן קבלת ההחזר והדרכים לאבטחת ערכו הריאלי. 4. תיקון תוקפו של חוק זה מיום קבלתו בכנסת.	1. הגדרות "שירות צבאי" — לצורך חוק זה, הינו שירות סדיר מלא לפי הפרק השלישי לחוק שירות ביטחון, התשי"ט—1959 (נוסח משולב)¹, אף אם שירות זה הוארך מכוח סעיף 26 לחוק האמור (להלן — שירות סדיר). 2. החזרי מס אורח מדינת ישראל אשר שירת שירות סדיר מלא היא זכא על תום 3 שנים מסיום שירותו להחזר של מסי

¹ ס"ח התשי"ט, עמ' 286.

דברי הסבר

שבהתחלה ממוקד לתקופת ירידה לזמן קצר, הופך על-פי רוב לשנים רבות, עד כדי ירידה מהארץ.

מתן עידוד לחייל משוחרר תעודד בחורים צעירים לנישואין ולריבוי טבעי ויעניק עזרה מינימלית לכיסוס כלכלי ועידוד צעירים לשירות צבאי מלא.

רוב החיילים המשוחררים, אשר הקדישו שלוש שנות שירות למדינה, משתחררים כאשר אין בידיהם אפשרות כלכלית להתחיל בהקמת משפחה בארץ. בשנים האחרונות דבר זה אפילו עודד בחורים לרדת מהארץ, על-מנת לנסות ולהשיג בארץ נכר את אשר הפסידו מבחינה כלכלית. ניסיון זה,

1. הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון) (היתר העבודה במנוחה השבועית), התשמ"ג — 1983 (הצעת חבר הכנסת א' מלמד)

1. תיקון סעיף 12
בסעיף 12 לחוק שעות עבודה ומנוחה,
התשכ"א — 1951¹, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ג) בהיתר לפי סעיף קטן (א) שאינו היתר כללי, יפורטו
המקצועות או התפקידים של העובדים שלגביהם
ניתן ההיתר."

¹ ס"ח התשי"א, עמ' 204.

דברי הסבר

ההיתרים הכלליים למפעלים גורמים שגם אנשים לא
חיוניים עובדים בשבת, מה שמרתיב בניגוד לרצון המחוקק את
העבודה רשבת כמפעלים שקיבלו היתר לכך.

הצעת חוק זו באה להחזיר את המצב, כפי שהיה בומן
חקיקת חוק שעות העבודה והמנוחה, היינו, שרק עובדים
חיוניים בעבודה חיונית יעברו בשבת לפי ההיתר.

2. הצעת חוק הנופש, התשמ"ב — 1982 (הצעת חבר הכנסת ר' נעים)

1. הגדרות
כחוק זה —

"נופש" — בילוי ער עשרה ימי חופשה בשנה, באחד
מבתי-ההבראה, בתי-מלון, הפנסיונים וכיוצא בזה,
שהצטרפו להסדר על-פי חוק זה (להלן מקומות איכסון
בארץ);

"הפקודה" — פקודת מס הכנסה¹;

"קופת גמל" — כמשמעותה בסעיף 47 לפקודה;

"הוצאה-מוכרת" — הוצאה שהוצאה כולה ביצור
הכנסתו של יחיד במובן סעיף 17 לפקודה;

"שנת מס" — כמשמעותה בפקודה;

"השר" — שר התיירות.

"הוצאת נופש" — הוצאה כפועל לצורכי נופש של יחיד,
של כן זוג ושל ילדיו הקטינים הסמוכים אל שולחנו,
לרבות ריבית על הלוואה לצורכי זאת, ובלבד שההוצאה
לא תעלה על המקסימום שיקבע וימומן מתוך חיסכון
בקופה.

2. הוצאת נופש — הוצאה מוכרת

על אף האמור בפקודה, תיחשב הוצאת נופש כהוצאה
מוכרת.

3. תשלום להקופת גמל

תשלום לקופת גמל למטרת נופש ייחשב כהוצאה מוכרת
בתנאי שהסכום שהצטבר הוצא כפועל למטרת נופש

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 6, עמ' 120: ס"ח התשמ"ב, עמ' 159.

² ס"ח התשי"ז, עמ' 63; התשל"ז, עמ' 264.

ח. מסקנות ועדת העלייה והקליטה בנושא הקמת מועצה ציבורית למען יהודי אתיופיה

הוועדה זנה בנושא בשלוש ישיבות בהשתתפות השר
מרכיב כן-פורת, וכן נציגי משרד ראש הממשלה, משרד החוץ,
משרד הקליטה, הסוכנות היהודית, ההסתדרות הכללית ונציגי
ארגונים של עולים מאתיופיה.

ביום ד' בטבת התשמ"ג, 20 בדצמבר 1982, העבירה
מליאת הכנסת לוועדת העלייה והקליטה הצעה לסדר-היום של
חברת הכנסת גאולה כהן, חבר הכנסת משה שחל וחבר הכנסת
רוני מילוא, בנושא: הקמת מועצה ציבורית למען יהודי
אתיופיה.

לאחר הדיונים האלה החליטה הוועדה:

א. ועדת העלייה והקליטה, שהמליצה על הצורך בהקמת מועצה ציבורית למען יהודי אתיופיה, מקדמת כבירה את החלטת הממשלה ואת אישור הכנסת להקמת מועצה ציבורית למען יהודי אתיופיה.

ב. ועדת העלייה והקליטה החליטה ליוזם בקרוב כינוס של אישים וגורמים ציבוריים, העוסקים ביהדות אתיופיה, כדי

לקדם הלכה למעשה את הקמתה של המועצה. לקבוע את סמכויותיה, את תחומיה, ולתאם את פעולותיה עם המשודים הנוגעים בדבר.

כן החליטה הוועדה להטיל על חברת הכנסת גאולה כהן ועל יושבי ראש הוועדה חבר הכנסת עוזי ברעם לבוא בדברים עם הגורמים שצוינו בסעיף ב' ולתאם את הקמת המועצה הציבורית.

ט. מסקנות ועדת החינוך והתרבות של הכנסת בנושא האופרה הישראלית

להלן מסקנות הוועדה:

1. הוועדה שמעה את דברי נציגי משרד החינוך והתרבות, כי לא היה מנוס מסגירת האופרה הישראלית.

2. הוועדה קובעת, כי בתהליך קבלת ההחלטה על סגירת האופרה לא היו שיקולים שלא בתום לב.

3. הוועדה מקבלת כבירה את הודעת משרד החינוך והתרבות על כוונתו לעודד ולתמוך בהקמת האנסמבל האופראי החדש שיתקיים בחסות מוסד מוזיקלי בעל מוניטין.

4. הוועדה קוראת למשרד החינוך והתרבות, למשרד האוצר ולהסתדרות העובדים להאיץ את המשא ומתן על הסכמי הפיצויים שניתנו לעובדי האופרה ומבקשת ממשרד החינוך והתרבות לדאוג לתשלומי מקדמות על חשבון הפיצויים לעובדים.

5. הוועדה דורשת ממשרד האוצר לכסות את החשלושים הכרוכים בפירוק האופרה הישראלית ולא להטיל את עלות הנושא על תקציבי התרבות והאמנות.

6. הוועדה תעקוב מקרוב אחר ביצוע מסקנותיה.

ועדת החינוך והתרבות של הכנסת מגישה מסקנות אלה לשר החינוך והתרבות, לשר האוצר ולמליאת הכנסת ומבקשת לדווח לה בתוך שישה חודשים על ההתקדמות בביצוע.

מליאת הכנסת העבירה לדיון בוועדת החינוך והתרבות הצעה לסדר היום בנושא הנ"ל ביום י"א בסיוון התשמ"ב. 2 ביוני 1982.

הוועדה דנה בנושא במשך חמש ישיבות, ובמהלכן שמעה דברים מפי חברי הנהלת האופרה וההנהלה הציבורית שלה, נציגי משרד החינוך והתרבות, נציגי האמנים והעובדים באופרה ונציגי הסתדרות העובדים.

העילה להגשת הנושא לדיון היתה הודעת משרד החינוך והתרבות בדבר סגירת האופרה הישראלית בסוף יולי 1982. נושא האופרה הישראלית עבר דיונים רבים, ועמד על שולחן ועדת החינוך והתרבות מאז הכנסת השביעית. מדי פעם נשקלה הצעה לסגור את המוסד, וסיבות שונות מנעו צעד זה.

הוועדה למדה לדעת, כי ההחלטה להפסיק את התמיכה הממשלתית לאופרה הישראלית נבעה מקיצוצים בתקציב החינוך והתרבות, לאחר בדיקת תפקידה המינהלי של האופרה וכן לאחר שיקולים של צורכי איכויות התרבות המוסיקלית בישראל.

הוועדה קיבלה דיווח על חוות דעתם של מומחים שהגיעו מבחנין וברקי את מסגרות המוסיקה השונות במדינה והמליצו לסגור את האופרה. כן קיבלה הוועדה את הודעת יו"ר המועצה לתרבות ולאמנות בדבר המלצת מדרו המוסיקה של המועצה בנושא זה.